

ELIEL ASPELIN-HAAPKYLÄ

**SUOMALAISEN
TEATTERIN HISTORIA
II**

Eiel Aspelin-Haapkylä

Suomalaisen teatterin historia II

«Public Domain»

Aspelin-Haapkylä E.

Suomalaisen teatterin historia II / E. Aspelin-Haapkylä — «Public Domain»,

Содержание

I. Ensimmäinen näytäntökausi, 1872-73	5
II. Toinen näytäntökausi, 1873-74	27
III. Kolmas näytäntökausi, 1874-75	53
Конец ознакомительного фрагмента.	55

Eliel Aspelin-Haapkylä

Suomalaisen teatterin historia II

Puhenäyttämön alkuvuodet ja suomalainen ooppera. 1872-79

I. Ensimmäinen näytäntökausi, 1872-73

Suomalainen teatteri oli siis olemassa.

Sen olemassaolo luettiin siitä hetkestä, jolloin, niinkuin ennen on kerrottu, sen perustaminen päätettiin 22 p. toukok. 1872. Sillä joskin monesti aika päätöksen ja toimeenpanon välillä voi venyä pitkäksi, ei tällä kertaa viivytys tullut kysymykseen. Kuluiko perustamispäivästä kaksi viikkoa vai kolme ennenkuin teatteriseurue oli koottuna, sitä emme voi tarkoin sanoa, mutta varmaa on, että jo kesäkuun keskivaiheilla seisoj Kaarlo Bergbomin ympärillä joukko valmiina työhön. Ja työhön – se on harjotuksiin – ryhdyttiinkin kohta; kesälomaa ei pyydetty eikä annettu. Suomalainen teatteri oli siis olemassa.

Ja tämä tosiasia merkitsi paljo. Totta on, että jos tämä taidelaitos, silloin kun se ainoastaan häämötti toivossa, oli ollut monenlaisten epäilysten alainen, asianlaita siinä kohden ei piiankaan parantunut. Se osa yleisöä, joka oli halveksinut ja vastustanut yritystä, ei suinkaan sentähden luopunut kannastaan että teatteri oli muuttanut mielikuvituksesta todellisuuteen – päin vastoin se odotti, että uhkarohkea ja tietenkkin taiteelle hyödytön puuha ennen pitkää raukeaisi mahdottomuuteensa. Mutta toisin oli niiden, jotka vuosikausia olivat suomalaista näyttämöä ikävöineet. Eivät ainoastaan lähimmät – Kaarlo ja Emilie Bergbom – joiden kannettavaksi tuhansien huolien taakka itsestään lankesi, ja ne näyttelijäjalut, jotka teatteriin liittyivät, vaan laajat ryhmät suomalaisuuden harrastajia ja ystäviä käsittivät laitoksen pelkän olemassaolon isänmaalliseksi ilonaiheeksi. Heissä ei ollut epäilystä eikä toivottomuutta, vaan Suomalainen teatteri tuli pitkiksi ajoiksi suomalaisuuden lempilapseksi, jonka riemut ja huolet, menestykset ja vastoinkäymiset olivat päivän tärkeimpiä puheaineita. Bergbom-sisarusten – näiden sisarusten, jotka vihdoinkin olivat saaneet määrätyn, yhteisen elämäntehtävän – uhrautuvaisuus ja kaikki kestävä tarmo, näyttelijäkunnan innostunut harrastus sekä ystävien myötätunto ja alituinen avustus, nuo teatterin elämän ja edistyksen ehdot, ne ne lopulta sitten voittivat epäilijät ja vastustajatkin.

Ensiksi luettelemme seurueen jäsenet, sillä joskin harvat niistä kohosivat taiteilijan kannalle, ovat he kuitenkin, osallisina alkuajan innostuneihin pyrinöihin, ansainneet kunnian tulla tienraivaajina mainituiksi teatterin historiassa:

*Oskari Vilho*¹ (Gröneqvist), 32 v., ylimääräinen kamarikirjuri senaatissa 1869-72 (kts. I. s. 15);

Ismael Edvard Kallio (Nyberg), 42 v., sepän poika Hartolasta, ylioppilas 1855, opettaja Helsingin alkeiskoulussa 1857-72;

Aukusti Korhonen (Öhqvist), 21 v., ollut Westermarkin seurueen jäsen (kts. I. s. 28);

August Alfred Aspegren, 26 v., syntynyt ruotsalaisista vanhemmista Uudessakaarlepyyssä, ollut aliupseeri ruotuväessä ennenkuin meni Westermarkin teatteriin, jossa alkanut esiintyä suomenkielellä;

Edvard Himberg, 19 v., vaunutehtailijan poika Haminasta, Westermarkin seurueen jäsen;

¹ Vilho y.m. ottivat Porissa, missä teatteri alkoi toimensa, suomalaisen nimen, aluksi vain taiteilijanimenä. Tarpeetonta lienee sanoa, että nimenmuutos silloin herätti samanlaisen vastakaian kuin joukkonimenmuutokset myöhemmin aikoina. Seurueen jäsenet eivät muka "kehdanneet pitää rehelliisiä ruotsalaisia nimiään".

Maria Aurora Olivia Toikka (Gullsten), 32 v., vääpelin tytär Kurusta, Helsingin teatterikoulun oppilas ja Westernmarkin seurueen jäsen;

Selma Emilia Heerman, 19 v., kellosepän tytär Porista, läpikäynyt Porin naiskoulun, Westernmarkin seurueen jäsen;

Solida Savolainen (Rönngren), 36 v., värjärin tytär Kuopiosta;

Selma Evelina Tötterman, 19 v., kauppiaan tytär Hämeenlinnasta; tullut heinäkuulla;

Lydia Lagus, 19 v., kanttorin tytär Isostakyröstä, Jyväskylän seminaarin oppilas; tullut syyskuulla;

Arthur Alfred Lundahl, 28 v., kaupunginviskaalin poika Oulusta, eronnut Kuopion lukion 2: lta luokalta; statistina palvellut ja kerran esiintynyt W. Åhmanin ja Pousetten teatterissa 1865; niinikään kerran esiintynyt laulunäytelmässä Alphyddan (Alppimaja) Lindmarkin teatterissa 1866; toimeenpannut iltahuveja maaseutukaupungeissa 1866-67; sen jälkeen ollut merillä; tullut lokakuulla;

Amanda Eufrosyne Kaarlonen (Glade), 20 v., kauppiaan tytär Porista, yksityistä koulua käynyt; liittynyt seurueeseen teatterin ollessa Porissa;

Bruno Wilhelm Böök, 20 v., nimismiehen poika Padasjoelta; tullut maaliskuulla 1873;

Benjamin Leino (Ahlgren), 20 v., kyläkouluttajan poika Lapualta (synt. Ylistarossa), kauppakirjuri Vaasassa, josta toukokuulla 1873 tullut jalkaisin Hämeenlinnaan ja sieltä rautateitse Helsinkiin.

Tästä luettelosta näkyy, että useimmat uuden teatteriseurueen jäsenet olivat jo ennen astuneet ainakin jonkun askeleen näyttämöllä. Puhumatta Vilhosta, jossa Bergbom alusta alkaen sai luotettavan avustajan harjoitusten ynnä muunkin näyttämöllisen toimen järjestämisessä, olivat enemmän tahi vähemmän kokeneita Lundahl ja kaikki Westernmarkin joukossa olleet – niin etupäässä nti Toikka ja Korhonen, jotka molemmat olivat olleet Helsingin teatterikoulun oppilaita, mutta niin myöskin nti Heerman sekä Aspegren ja Himberg. Toiset olivat korkeintaan esiintyneet seuranäytännöissä, jollei heitä ollut teatteriin houkutellettu yksistään halu tulla näyttelijäksi, jonka perustuksena tietysti usein, joskaan ei aina, on luontoperäinen taipumus näyttämötaiteeseen. Edelleen nähdään luettelosta, että näyttelijänalkuja vastaanotettiin pitkin vuotta, vaikkei kaikkia tarjokkaita voitu edes koetteeksi hyväksyä.

Teatteria perustettaessa oli ennen kaikkea ajateltu puhenäyttämöä ja sitä varten oli ylempänä luetellut jäsenet otettu. Poikkeuksen teki vain nti Lagus. Hän otettiin näet lauluäänensä vuoksi ja tulevia oopperanäytäntöjä silmällä pitäen. Lydia Laguksen "löytäjä" oli ruotsalainen sanomalehtimies S. A. Hedlund.² Tämä merkkimies julkisen sanan edustajain joukossa Ruotsissa kävi kesällä 1872 Suomessa ja oli muun muassa läsnä kansakoulunopettajain kokouksessa Jyväskylässä. Siellä hän kuuli nti Laguksen laulavan ja ihastui suuresti hänen ääneensä ja raikkaaseen esitykseensä. Sittemmin Helsingissä, jossa "mahdikas, suulas, ystävällinen, poskiparrakas, tukkukauppiaanlaatuinen gööteporilainen leveine nauruineen ja leveine mielipiteineen talonpoikaisystävänä" seurusteli yksinomaan fennomaanien kanssa,³ hän mitä innokkaimmin suositteli nti Lagusta otettavaksi teatteriin. Syyskuulla uusi "laululintunen" tulikin Helsinkiin ja alkoi harjottaa opintoja nti Mechelinin johdolla. Bergbomin ensi arvostelu hänestä oli: hän on kokonaan umppu, josta ei vielä tiedä kuinka kaunis kukkanen siitä puhkeaa.

"Nuoressa suomalaisessa teatterissa tehdään hartaasti työtä", Bergbom itse kirjotti heinäkuun lopulla. Huolimatta seurueensa harvalukuisuudesta johtaja jo kesäkuulla oli pannut harjoitukset alkuun, ja sitte niitä jatkettiin koko kesän ja syyskuullakin niin ahkerasti, että tuskin ainoakaan päivä kului hukkaan. Eräässä kirjeessä syyskuun keskivaiheilta tapaamme sanat: "Bergbom harjottelee väsymättömästi nuorta suomalaista teatterijoukkoa, joka päivä, arki ja pyhä, harjotellaan!"

² Göteborgs handels- och sjöfartstidningin monivuotinen päätoimittaja, jona hän m.m. on saanut mainetta Victor Rydbergin jalomielisenä ja ymmärtävänä suosijana ja ystävänä.

³ Suppea luonnekuvaus on Bergbomin kirjottama yksityisessä kirjeessä tekijälle. Ruotsinmieliset lehdet olivat niin pahoillaan Hedlundin suhteesta suomenmielisiin, etteivät edes maininneet hänen olevan kaupungissa.

Mutta tietysti valmistuspuuhat eivät rajottuneet harjotuksiin. Niiden ohella tuli johtajan ajatella ohjelmistoa, se on valita ja suomennuttaa sopivia näytelmiä sekä hankkia pukuja y.m. varustuksia, joita ilman ei vaatimattominkaan teatteri tule toimeen. Näissä jälkimmäisissä puuhissa oli Emilie sisaren käytännöllisyys ja toimeliaisuus ei ainoastaan tarpeen, vaan onnistumisen välttämättömänä ehtona, sillä paitse kokemusta puuttui Kaarloilta aikaakin kaikkeen, hän kun yhä edelleen pysyi Morgonbladetin aputoimittajana. Teatteriyrityksen ollen näin alulla se näet ei vielä kyennyt turvaamaan johtajalleen huoletonta taloudellista asemaa, taikka oikeammin Bergbom ei sitä pyytänytäkään.

Kiitollisuuden osotukseksi Suomalaista seuraa kohtaan on katsottava, että Suomalaisen teatterin ensimmäinen esiintyminen lukuisamman yleisön edessä tapahtui iltamassa 25 p: nä syysk., jolla seura aloitti toimensa syyskaudella. Silloin esitettiin A. Rahkosen suomentama Müller von Königswinterin *Kukka kultain kuusistossa* (Sie hat ihr Herz entdeckt) nti Toikka pääroolissa ja sanotaan siitä: "Iloista oli nähdä, että vasta-alkavat näyttelijät lyhyellä harjotusajalla ovat saavuttaneet niin suurta tottumusta kuin he tässä näytelmässä osottivat." Samana iltana A. Almberg piti esitelmän seuran kolmivuotisesta elämästä ja tarkastaen seuran eri toimihaaroja hän draamallisiin harrastuksiin nähden tuli siihen päätelmään, että – joskin pääansio Suomalaisen teatterin perustamisesta on Kaarlo Bergbomin – seura kuitenkin osaltaan oli vaikuttanut, että tämä taidelaitos viimeinkin oli syntynyt.⁴

Valmistavat harjotukset päättyivät syyskuun kuluessa umpeen, ja oli seurueella silloin 27 kappaleen ohjelmisto, millä julkinen toimi oli alotettava. Se laskettiin riittävän 12 illaksi; mutta tietysti voitiin useita kappaleita antaa parikin kertaa. Toimen lähtökohdaksi oli järkevällä harkinnalla valittu *Porin* kaupunki. Asukasten enemmistö oli siellä puhtaasti suomalainen ja sen suhde ruotsinkieliseen yläluokkaan oli ylipäättään sovinnollinen, sillä niillä seuduin kielitaistelu ei vielä ollut leimahtanut liekkiin. Sitä paitse tiettiin, että varakkaassa kauppakaupungissa edellisellä vuosikymmenellä oli harrastettu näyttämöllistä taidetta ja että siellä sentähden oli jonkinlainen teatterikin. Otavan hotellin ylemmässä salissa oli näet seuranäytäntöjä varten rakennettu pieni näyttämö.⁵ Kaikki tämä puhui Porin puolesta, ja toivo, että suomalainen teatteri siellä vastaanotettaisiin sillä myötätuntoisuudella, joka on välttämätön jokaiselle laajemmista kansanpiireistä riippuvalle yritykselle, ei ollutkaan pettävä.

Helsingistä oli päätetty lähteä aamulla 4 p. lokak. Edellisenä iltana pitivät teatterin suosijat ja ystävät Uuden teatterin ravintolan yläkerrassa jäähyväiskekkerit näyttelijäseurueelle. Kutsujain puolesta Yrjö Koskinen lausui suomalaisen näyttämön ensimmäisille edustajille ystävyyden ja kehotuksen sanoja sekä toivotti heille menestystä siinä tienraivaaja-toimessa, joka nyt oli alkava. Mutta tulevaisuuden tähden ei unohdettu mennyttä aikaa. Muistettiin näet rva Raatakin, tuota suomalaisen teatterin harrasta edistäjää, jota ilman tuskin olisi oltu missä oltiin, ja hänelle sähkötettiin tervehdys.

Ensimmäinen näytöntö Porissa oli sunnuntaina 13 p. lokak. ja oli ohjelma – Tuokon kirjottama *Alkajaisnäytelmä, Pilven veikko* sekä Z. Topeliuksen *Saaristossa* ja *Sotavanhuksen joulu* – kauttaaltaan kotimainen. Teatterisaliin oli kokoontunut enemmän väkeä kuin koskaan (puolisataa henkeä seisoi permannolla) eikä sittenkään kaikki pyrkijät päässeet sisään.

Loppusoinnullisiin jambeihin sepitetty Alkajaisnäytelmä oli sisällykseltään seuraavan tapainen.⁶

Ensiksi esiintyy Väinämöinen, joka kuultuaan uuden soiton oli palannut kuolemattomuuden mailta, tiedustellakseen, ken se oli joka kosketteli hänen kanteleensa kieliä; soitto soi kyllä, hän arveli, Suomen mieltä, mutta ei se sentään ollut entistä lajia. Näytelmätar neito vastaa sanoen olevansa lapsi Hellaan, ikuisen runouden ja taiteen maan tytär, joka voi luoda näkyviin henget ja elähyttää

⁴ Esitelmän pääkohdat on painettu U. S: een 1872 n: ris 114 ja 115.

⁵ Kts. E. N(ervander), Ensimmäinen lehti Suomalaisen teatterin historiasta. H. S. 1906, n: o 255.

⁶ Näytelmä on painettu Kirj. K: lehteen 1872, n: o 9.

kuolleetkin. Hellaan kuoltua hän oli harhaillut raakalaisten maissa sytyttäen valoa jäljissään ja, kuultuaan runouden täällä Pohjolassakin olevan perisyntyisen niinkuin Hellaassa, hän oli tullut tänne käyttääkseen suomenkieltäkin soittaessaan. Riemastuen Väinämöinen silloin lausuu:

Oi tervetullut, tyttö Etelän,
Perille Pohjan, maahan kylmähän,
Laps' ihanainen maan sen lämpimän,
Miss' ihanuutta ilma leimuaa
Ja taiteen muodon ihmiselo saa!
Ei mieltäsi se mahda huolettaa,
Ett' olla vieras maassa siinä voisit,
Jonk' ilo, murhe lauluks' muodostuu.
Sen sydämelle tuntuu, niinkuin oisit
Lihastansa sa liha, luustaan luu,
Näytelmäsiltaas astu rohkeasti,
Kuvaile kansalleni hartahasti,
Mi jaloa on ihmiselämässä,
Tuo taidetaiallas myös näkyville
Naurettava se turhuus maassa tässä,
Mi harvennusta tuottaa ihmisille.
Siks' haltuus heitän kaunokantelen,
Luojalta sulle suojaa anelen.

Tämän sanottuaan Väinämöinen katoaa, ja Näytelmätär sulkeutuu katsojien suosioon, jonka lämmössä hento ja horjuva taide on vahvistuva ja päättää sanoilla:

Kevääsi sulle, Suomi, vihdoinkin
Koittaissa, maattuasi talven alla,
Ja henkes huokuessa kaikkihin
Elosi suoniin, armas, suosimalla
Siipeisi suojaan ota muakin!
Kukoistukses suo päivä-paistehella
Ujona kukkana mun kukkiella.

Ah, armas Suomi! kunnias jos vaan
Näin alkaneena saapi varttuella,
Ma kunniasi lasna kerran saan
Ilossasi sun vielä riemuitella. —
Kuink' käyneekin mun, toivon' ainiaan
On, että kunniasi, maa sa jalo,
Kirkkaammin loistaisi ja henkes valo.

Jollei nti Toikka lausumalla Näytelmättären lämpimiä säkeitä isänmaalle saanutkaan korkeampaa tunnelmaa viritetyksi (Björneborg lehden⁷ hylkäävästä arvostelusta päättäen jambit kävivät yleisön "horisontin yli"), niin Pilven veikko ja sitä seuraavat näytelmät sytyttivät oikean,

⁷ Toimittaja, kirjanpainaja O. Palander oli suomenkielen ja teatterin ystävä, vaikka hänen lehtensä oli ruotsinkielinen. – Kun Bergbom teatterin kanssa tuli Poriin, "oli Palander laatinut kolmipalstaisen, ylenpalttisen, intomielisen kirjoituksen, jossa hän ylisti yritystä melkein niinkuin yliopisto olisi perustettu, sanoi Kaarlo; mutta onneksi oli hän ajoissa saanut vihiä kirjoituksesta ja hänen onnistui estää sen julkaiseminen" (Emilie Bergbom rva Augusta af Heurlinille).

hetkelle soveltuvan innostuksen. Kun amiraali Ankarstorm Saaristossa esitti: "Etelän viinamarjasta pisara Pohjan ihanan luonnon kunniaksi, meidän armaan Suomemme, sen onnen ja tulevaisuuden malja, kaikkien isänmaatansa lempivien sydänten malja!" niin yleisö aivan haltioissaan tervehti uutta kansallista yritystä sen astuessa ensi askeltaan. "Maamme! maamme!" huudettiin, ja esiripun ylhäällä ollessa soittoakunna noudatti vaatimusta ja laulu laulettiin hehkuvien sydämin. Kaarlo Bergbom, joka oli saapuvilla, saattoi olla mielissään, sillä joskin hän muita paremmin tiesi mikä ääretön työ oli edessä ennenkuin suomalainen näyttämö *taidelaitoksena* kykeni tyydyttämään suurempia vaatimuksia, oli se isänmaallinen innostus, jolla häntä ja hänen seuruettaan tänä iltana tervehdittiin, paras mahdollinen todistus että yrityksellä todella oli se kansallinen pohja, jolle hän tahtoi rakentaa ja jota sen kehitys ja varttuminen edellytti.

Näytännön jälkeen kaupunkilaiset kutsuivat Bergbomin ja seurueen jäsenet pitoihin, joissa illan merkitys ja tunnelma puettiin sanoihin. Puhujina esiintyivät filos. kand. Aksel Malmgren, joka oli teatterin hartain ystävä ja avustaja paikkakunnalla, suomalaisuuden uskollinen esitaistelija, tilanomistaja (myöhemmin kunnallisneuvos) Edvin Avellan, joka jo keväällä, "kikkamustuneena" Bergbomin teatterikirjotuksista, oli hänelle tarjonnut apuansa suomentajana, ruotsalaisena runoilijana tunnettu K. G. Rosendahl ja tehtaanisäntä A. Ahlström. Kaikki iloitsivat siitä että Suomalainen teatteri vihdoinkin oli olemassa, että nuori, innokas joukko oli muodostunut palvelemaan kansallista taidetta ja sivistystä ja että se oli alkanut toimensa. Viime mainittu kiitti erittäin juhlavieraita siitä että teatteri oli ensiksi julkisesti esiintynyt Porissa, ja samasta ajatuksesta lähti Ainamon runoilija Rosendahlkin ruotsinkielisessä tervehdysrunossaan, joka alkoi tähän tapaan:

"Ensimmäisen askeleen taiteen uralla olette astuneet Kokemäenjoen rannalla, mutta ken meistä voi sanoa taikka aavistaa mitä ihanaa ja suurta tulevaisuudessa on sukeutuva harrastuksestanne isänmaan hyväksi? – Pienestä siemenestä voi, kun kevätaurinko luo lämpöänsä, nousta taimi, joka kerran puhkeaa rikkaaseen kukoistukseen ja levittää iloa vielä silloinkin kun istuttaja ei enää ole sitä vaalimassa." – Seuraavana päivänä sähkötettiin Helsinkiin: "Eilen täysi huone. Monta kunnioituksen ja kiitollisuuden maljaa teatteriyhdistyksen johtokunnalle. Eläköön suomalainen teatteri!"

Bergbom oli ainoastaan viikon päiviksi lähtenyt Poriin. Kun kaikki oli saatu järjestykseen ja alkuun, hän uskoi johtajatoimen Vilholle ja palasi, "hyvin tyytyväisenä matkaansa", Helsinkiin.

Näytäntöjä annettiin kolme viikossa, nimittäin sunnuntaina, keskiviikkona ja lauantaina, ja oli kolmella ensimmäisellä viikolla kunkin illan ohjelma (yhtä iltaa lukuunottamatta) kokoonpantu kolmesta kappaleesta. Siten näyteltiin 16/10 *Kukka kultain kuusistossa*, N. Hauvosen kääntämä Kotzebuen *Suorin tie paras* ja Hauptnerin laulunäytelmä *Laululintunen*; 18/10 Vilhon suomentama Holbergin *Don Ranudo de Colibrados* ja A. Säfströmin *Marin rukkaset*; 20/10 P. Hannikaisen suomentama Manuelin *Työväen elämästä*, laulunäytelmä *Kalatyttö* ja P. Hannikaisen *Silmänkääntäjä*; 23/10 A. Kiven *Margareta*, E. Jakobssonin laulunäytelmä *Häälilta* ja P. Cajanderin mukailema (H. C. Andersenin tanskalaisen toimitelman mukaan) Varin'in ja Lefèvren *Yökausi Lahdella* (Une chambre à deux lits); 25/10 J. A. Dianan *Kuinka anopeista päästään*, *Laululintunen* ja A. Kiven *Kihlaus*; 27/10 Työväen elämästä, *Valtioviihas räätäli* ja *Häälilta*; 30/10 A. Elzin *Ei mustasukkainen*, A. Säfströmin laulunäytelmä *Paratiisi ullahossa* ja K. G. Rosendahlin *Lemun rannalla*. – Kolmannella viikolla annettiin vain yksi arkinäytäntö, jotta saatiin aikaa Preciosan harjottamiseen. – Marrask. 3 p. näyteltiin ensimmäinen 5-näytöksinen kappale, Holbergin *Jeppe Niilonpoika*, Marin rukkaset jälkinäytelmänä, sekä 6, 10 ja 12 p. toinen samanlainen, Weberin *Preciosa*. Sen jälkeen tuli jälleen peräkkäin kolme entisentapaista ohjelmaa: 13/11 Goethen *Sisarukset*, *Kukka kultain kuusistossa* ja *Yökausi Lahdella*; 17/11 *Margareta*, *Ei mustasukkainen* ja *Suorin tie paras*; sekä 20/11 *Koira ja Kissa*, *Levoton yö*, edellinen A. Malmgrenin, jälkimäinen A. Korhosen suomentama, ja Tyko Hagmanin *Hölmölän maailmanparantajat*. Viimeinen ohjelma Porissa, 29/11 ja 1/12 oli T. J. Dahlbergin suomentama R. Kneiselin 5-näytöksinen *Viuluniekka*.

Tämmöisellä voimien mukaan valitulla ohjelmistolla Suomalainen teatteri alotti toimensa, ja eräässä Tampereen Sanomiin lähetetyssä kirjeessä todistetaan, että "epäilevimmätkin Tuomaat ovat

jotenkin hyvällä mielellä näytäntöiltaansa tyytyneet". Usein näyteltiin täpötäydelle huoneelle, miltei aina hyvälle. Paitse kaupunkilaisia – kauppiaita, käsityöläisiä ja kaikenlaista nuorisoa – nähtiin salissa monesti maalaisia ja varsinkin saapui niitä Preciosaa katsomaan ja kuulemaan. Yleisön mielenkiinto pysyi ylipäättään muuttumatta koko ajan eikä, sanoo paikkakunnan lehti, kieli estänyt niitäkään käymästä teatterissa, jotka muutoin olivat valittaneet huonosti osaavansa suomea. Vähimmin väkeä oli 13/11, jolloin tulot oli määrätty Helsingin suomalaiselle alkeiskoululle; kumminkin kertyi (muutamia rahalahjoja siihen luettuna) Smk. 397:60 tarkotusta varten.

Vilhon kirjeiden ja sanomien mukaan on joistakuista kappaleista erikseenkin sananen mainittava. Kiven Kihlaus – Vilho Aapelina, nti Toikka Eevana, Kallio Eenokkina ja Korhonen Jooseppina – näyteltiin "oikein con amore", ja "yleisö näytti käsittävän koomilliset käänteet". Työväen elämästä, kirjoitettiin Tampereen Sanomille, "tunki sydämiin ja ytimiin; samaa kuin 'Turmiolan Tommin elämäkerta' katsojille tarjoaa kuvapaperissa, sen tämä näytelmä kuvailee lihassa ja veressä". Samoin kuin kerrotaan Amerikan kaukaisen lännen teattereista, että katsojat siellä usein ääneen ilmaisevat tunteensa, niin tapahtui Porissakin tätä kappaletta esitettäessä. Liikuttavimmassa kohdassa (missä entinen juoppo, joka muinoin humalapäissään oli törkeästi loukannut vaimoansa, parantuneena palaa kotia ja rukoilee häneltä anteeksi) kuului, kun vaimo ei näyttänyt taipuvan, sydämen pohjasta tulevat sanat: "Saakelin ämmä, kun ei anna anteeksi!" – Lundahl, joka vasta myöhemmin oli tullut Poriin, esiintyi ensikerran 13 p. lokak. huvinäytelmässä Yökausi Lahdella. Lahjakas ja näyttämöön jotenkin perehtynyt näyttelijä herätti kohta mieltymystä yleisössä. Viuluniekassa hän sai suuren roolin, jossa hän aina niitti suosionosotuksia milloin vain näytelmä annettiin. – Kun Lemun rannalla oli esitetty, huudettiin tekijää, Rosendahlia, esiin – Vilho ei tiennyt, "oliko se pilalla vai todella" – ; mutta runoilija pakeni ujosti, ja Vilho astui näyttämölle ilmottamaan, että tekijä oli mennyt. Kumminkaan yleisö ei ottanut tätä uskoakseen, vaan huusi: "Ei, kyllä hän on täällä!" siksi kunnes väsyi. – Preciosa, "etevin helmi seurueen ohjelmistossa", menestyi loistavasti, nti Toikka nimiroolissa ja Vilho mustalaisakkana, Viardana. Kööreissä oli parikymmentä avustajaa paikkakunnalta. "Laulut kävivät", Vilho kirjotti, "odottamattoman hyvin ja itse näyttelemineen vielä paremmin. Ei yhdessäkään näytelmässä ole yhteisnäyttelemineen ollut tasaisempi, liukkaampi ja sujuvampi. Sanonenko liikaa jos sanon: yleisö oli lumottu. Huone oli täpö täynnä, tulot vähä yli 500 markkaa. Talonpoikia oli tullut viiden peninkulman päästä." – Tänä ensi aikana esiintyi nti Toikka pikku laulunäytelmän pääosissa. Hänellä oli kyllä heleä sopraaniääni, mutta kun se oli kouluttamaton ja hänen draamalliset lahjansa olivat suuremmat, jätti hän pian lauluosat nuoremmille kyvyille. Vastanäyttelijänä esiintyi Himberg, jolla oli kaunis ääni, mutta, niinkuin myöhemmin saatiin nähdä, vähä taipumusta ja vielä vähemmän intoa edistymään näyttelijänä. – "Maailmanparantajat teki furoren. Yleisö käsitti hyvin sukkeluudet ja taputti käsiään rajusti, kun Kaisar ehdotettiin kouluylhallituksen päälliköksi." Uutisena Vilho kertoo: "Aspegren ja Toikka näkyvät olevan kihloissa, he kävelevät käsikynkässä julkisesti."

Viimeisenä iltana "pakkotäysi" huone myrskyisesti huusi esiin kaikki ja yhteisesti laulettiin Maamme-laulu. Näytännön jälkeen ravintolan isäntä, hra Carl Stenqvist, kutsui näyttelijät, avustajat ja kaupungin pormestarin jäähyväiskemuihin. – Ensimmäinen taival Suomalaisen teatterin vaelluskaudella oli siis onnellisesti suoritettu ja 3 p. jouluk. lähdettiin "kovalle lumettomalle maantielle", matkalle Tampereelle.

Tampereella oli ensimmäinen näytäntö 8/12, ja oli ohjelma sama kuin ensi iltana Porissa, paitse että Pilven veikko jätettiin pois säästyksen puutteesta (kaupungin soittokunta oli häissä!). Paikkakunnan lehden arvostelu oli laadittu sähkösanoma-tyyliin:

"Suomalainen teatteri on kaupungissa. Eilen oli ensimmäiset näytännöt. Väkeä huoneen täysi. Innostus ravakka. Hyvin se näytti. Käykääte katsomaan."

Samana päivänä Vilho valittaa Bergbomille, että teatterilaitokset kaupungin hotellissa olivat kovin alkuperäisiä – yksi ainoa tapettihuone yhdellä ainoalla ovella, siinä kaikki!

"Kyllä tämä teatteri", hän jatkaa, "laimistuttaa näyttelijäintoa, tässä kun täytyy olla järjestäjänä, näyttelijänä, affisöörskana, masinistina, timmermannina, maalarina, kassanhoitajana, kynttilänsytyttäjänä, lampun virittäjänä y.m., y.m. yhdellä kertaa. Teatteriin kuuluva palvelusväki on melkein enemmän haitaksi kuin hyödyksi. Ehkä asiat kuitenkin paranevat. Taputettiin käsiä paljon, mutta ymmärtämättömästi. Näyttelemisen hyvää ja vakavaa."

Sen jälkeen annettiin kuusi näytäntöä, joissa esitettiin samoja kappaleita kuin Porissa. Viimeksi, 20/12, näyteltiin Preciosa. Reippaan lehden mukaan katsojat olivat muutamina iltoina lähellä "halkaista huoneen ja tulijoita olisi ollut toinen mokoma". Eikä kumma, sillä "joutavia kehumatta täytyy sanoa, että tämä on paras näyttelijäseura mitä Tampereella on koskaan ollut".

Joulukuun 21 p. olivat seurueen jäsenet kutsutut "kaupunkilaisten ja maalaisten" toimeenpanemille päivällisille. Seuraavana aamuna joukko lähti Viipuriin. – Juuri ennen lähtöä eräs tamperelainen kysyi Vilholta, erosiko näyttelijäkunta yhtä tyytyväisenä Tampereelta kuin Porista? – "Meillä ei ole", kuului vastaus, "vähintäkään syytä muistutuksiin; katsojia on joka kerta ollut odottamattoman paljon, ja kaikin puolin on meitä kohdeltu ystävällisesti." – Kysyjä, joka kertoo tämän U. S: ssa, pitää kuitenkin kiitosta liiallisena, sillä kaupungissa ei ollut varsinaista teatteria, vaan oli näyteltävä salissa, joka ei ollut tarpeeksi avara eikä muutenkaan mukava. Sitä paitse olivat huoneet niin kylmät, että useat jollei kaikki näyttelijät olivat saaneet yskän joululahjaksi. Mutta varmaa oli, kirjottaja vakuuttaa, että seura jätti jälkeensä "rakkaita muistoja ja kaipausta sydämiin".

Joulun vietti teatteriseurue siis *Viipurissa*, johon Bergbomkin oli samalla aikaa saapunut ja jossa se antoi kaksi ensimmäistä näytäntöä vuoden viimeisellä viikolla, 27/12 ja 29/12. Edellisen ohjelma oli: Alkajaisnäytelmä, Margareta, Suorin tie paras ja Laululintunen; jälkimäisen: Työväen elämästä, Ei mustasukkainen ja Hölmölän maailmanparantajat. Uuden vuoden päivänä näyteltiin Viuluniekka ja sitte jatkettiin esittämällä ohjelmia, jotka, alempana mainittavat poikkeukset lukuunottamatta, olivat kokoonpannut niinkuin Porissa ja Tampereella. Z. Topeliuksen syntymäpäivänä, tammikuun 14, oli ohjelmassa runoilijan laatimat Saaristossa ja Sotavanhuksen joulu, Hääilta loppukappaleena. Samoin kuin Suomalainen teatteri täten olemassaolonsa ensi vuonna kunnioitti Topeliuksen päivää näyttelemällä hänen omia kappaleitaan, samoin on se myöhemminkin tehnyt. Sitä vastoin teatterilla ei vielä ensi aikana ollut sopivaa ohjelmaa Runebergin syntymäpäivän, helmikuun 5, viettämiseksi. Tammikuun 24 ja 26 p. annettiin täälläkin Preciosa, joka tietysti ei ollut ihastuttamatta yleisöä. Paitse seurueen omia lauluvoimia oli kööreissä kymmenkunta laulajaa paikkakunnalta apuna.

Alkuaan ei näy olleen tarkoin määrättyä, kauvanko viivytettäisiin täällä. Vilhon kirjeistä huomaa olleen puhetta Pietariin menosta, jossa Bergbom kävi tammikuun alussa, sekä että teatteria oli pyydetty Lappeenrantaan, missä taattiin 150 mk illasta. Kumminkin jäivät nämä matkat tekemättä, ja seurue näytteli lähes koko helmikuunkin Viipurissa. Tällä loppukaudella ilmestyi ohjelmistoon uusiakin, Vilhon johdolla harjoitettuja kappaleita. Ne olivat K. G. Rosendahlin sepittämä, A. Rahkosen suomentama ja F. v. Schantzin sävellyksillä varustama, 4-näytöksinen satunäytelmä *Ainamo* 9/2 ja 18/2; sekä Tuokon kääntämät R. Gottschallin 1-näytöksinen, Marseillaise laulun runoilijaa liikuttavasti ylistävä *Rouget de Lisle* 9/2 ja S. H. Mosenthalin 5-näytöksinen kansannäytelmä *Päivölä* (Sonnenwendhof), jolla näytäntöjen sarja päätettiin 21/2 ja 23/2. Täydellisyyden vuoksi mainittakoon, että kun 15/2 näytäntö annettiin Lundahlin hyväksi, oli ohjelmassa Lemun rannalla, Hääilta ja *Rouget de Lisle* näytelmän ohella myöskin kuvaelma, jonka aiheena olivat Runebergin Kulnev-runon säkeet:

Mon' äiti kertoo kauhuaan, kun kursaamatta Kulnev tuo kehdoille astui
suorastaan pienoisen armaan luo – .

Ylipäättään vastaanotettiin Suomalainen teatteri Viipurissa yhtä ystävällisesti kuin edellisillä paikkakunnilla; mutta silti oli kyllä huomattavissa, että oli tultu kaupunkiin, jossa olot olivat kehittyneemmät kuin noissa toisissa. Tottuneempana teatteria näkemään oli yleisö täällä kärkkäämpi

kritiikkiin, jota ennen tuskin nimeksikään oli kuultu. Itsessään kritiikki tietysti olisi ollut terveellinen alkavalle taidelaitokselle, mutta valitettavasti se ei ollut vapaa puolueellisuudesta. Tämä näyttäytyi siinä, että hienosto enimmäkseen loisti poissaolollaan ja että ruotsalainen äänenkannattaja katseli outoa ilmiötä kauhean korkealta kannalta. Suomenlehden toimittajassa, suomalaisuuden vanhassa esitaistelijassa Rietrik Polénissa oli teatterilla harras ystävä, jonka mielestä se tyydytti kohtuullisia vaatimuksia ja lupasi hyvää tulevaisuuteen nähden. Mutta toisin ajatteli Wiborgs Tidningin toimittaja, maisteri Aksel Lille, joka vuoden vaihteella oli muuttanut tänne Vikingenin leiristä Helsingistä. Hänen mielestään ei teatterin parhaimmistakaan jäsenistä ollut toivoa, että he, ilman riittävää koulua ja ilman esikuvia kun olivat, voisivat kehittyä edes toisen "rangin" taiteilijoiksi – jopa hän uskoi, että nykyiseen teatteriinkin ehkä vastaisuudessa saattaisi ilmaantua kykyjä, mutta että se itse [kaikessa tulevaisuudessa] olisi kykenemätön tyydyttämään minkäänlaisia korkeampia vaatimuksia (!) – Niin sitä sopi kirjottaa yleisölle, joka ei kaivannut kansallista teatteria. Polén puolestaan pani muistiin teatterissa kuulemansa talonpojan lauseen: "On tuota nähty teatteria ennenkin, mutta mitä siitä on ollut, kun sitä ei ole ymmärtänyt".

Kumminkin oli Viipurissa enemmän kuin muualla suomalaisen näyttämötaiteen harrastusta. Jo 1840-luvulla Hannikainen ja Lagervall puhuivat siitä Kanavassa, 1860-luvulta on muistettava, että sikäläinen kirjallisuusseura julkaisi sarjan pienempiä näytelmiä, joiden joukossa Kiven Leakin loistaa, ja nyt kun Suomalainen teatteri ensi kerran näytteli siellä, sama seura otti kustantaakseen nuoren runoilijan J. H. Erkon tekemät 1-näytöksiset näytelmät Kokkimajuri ja Sotaiset veljekset, samalla palauttaen kolmannen, Salaviinan polttajat, neuvomalla tekijää laajentamaan sitä 2-näytöksiseksi. Jo keväällä edellisenä vuonna seura oli niinikään kustannettavakseen hyväksynyt Korhosen huvinäytelmän Kosijat. Totta kyllä ei tähän aikaan annettu runsasta palkkiota tekijöille – Erkolle esim. maksettiin 20 mk. arkilta! Mutta ei sentään puuttunut vilpittöntyä hyväntahtoisuutta runoilijaa kohtaan. Seura määräsi näet hänelle 50 mk: n avustuksen, jotta hän voisi käydä teatterissa oppiakseen pitämään silmällä näyttämön vaatimuksia kun ryhtyisi uusien näytelmiä sommittelemaan. Erkkko oli tähän aikaan opettajana Rokkalan lasitehtaan yksityisessä kansakoulussa Johanneksen pitäjässä. Toinenkin draamankirjottaja, Evald Jahnsson, oleskeli parastaikaa Viipurissa ja hänellä oli tekeillä näytelmä, joka ennen näytöntökauden loppua esitettiin teatterissa. Vihdoin on tässä mainittava, että eräs yksityinen seura, joka vähän ennen oli Viipurissa toimeenpannut näytöntöjä Helsingin suomalaisen alkeiskoulun hyväksi, lahjotti teatterille silloin hankkimansa, hyvässä kunnossa olevan puvuston, joka oli maksanut toista tuhatta markkaa.

Suomalaisen teatterin ensimmäinen kiertomatka päättyi Viipurissa, josta se helmikuun viime päivinä palasi Helsinkiin. Nuori näyttelijäseurue oli saanut ensi kerran kokea kuleksivan teatterin maailmankuuluja iloja ja suruja, myötä- ja vastoinkäymisiä. Niin ja kuitenkin toisin. Tämä seurue ei kuleksinut niinkuin tavalliset ainoastaan ansaitakseen niukkaa toimeentuloansa. Se liikkui korkeampi päämäärä johtotähtenään. Sen tuli harrastaa ja se harrastikin kansallista taidetta, ja jollei aluksi käsitys *taiteesta* ollutkaan taiteilijanaluille varsin selvä, niin he ymmärsivät kuitenkin yrityksen *kansallisen* puolen, ja tositeossa teatteri lieneekin ensi aikoina kiertomatkoillaan ennen kaikkea tullut vastaanotetuksi ja vaikuttanut kansallistunnon ja – mielen herättäjänä ja innostajana.⁸

Ennenkuin kerromme teatterimme ensimmäisestä esiintymisestä Helsingissä, on katsaus luotava erinäisiin muihin seikkoihin, joilla on merkitystä aineeseemme nähden.

Kahdesta Bergbomin kirjottamasta kirjeestä rouva Raalle saamme joitakuuta tietoja hänestä itsestään y.m.

Edellisessä näitä kirjeitä Bergbom valittaa sitä tyhjyyttä, jonka rouva Raan lähtö (kesäkuun lopulla) oli aiheuttanut hänessä itsessään ja muissa ystävissä. Vasta kun hän oli poissa, oli

⁸ Kun tekijä viimeisen kerran tapasi J. H. Erkon, joku viikko ennen hänen kuolemaansa syksyllä 1906, hän mielihyvällä muisteli hupaista ja isänmaallisuuden innostamaa seurustelua teatteriseurueen jäsenten kanssa talvella 1873. Sitä vastoin hän ei luullut silloin teatterista mainittavasti hyötynensä taiteellisessa suhteessa.

käynyt selville mitä se merkisi, että hänen "uskollinen, lämmin mielensä ja avunantonsa" ei enää ollut saapuvilla. "Päiväni kuluvat värjöttöminä, yksitoikkoisina ja ilman mitään erikoisesti mieltäkiinnittävää." Paljo huolia tuotti Bergbomille Morgonbladetin epävarma taloudellinen kanta, joka teki epäiltäväksi voitaisiinko sitä kauvemmin ylläpitää. Emilie sisar oli "lahjottanut lehdelle pari, kolme tuhatta markkaa". Sitten mainittuaan että nuori teatteri teki reippaasti työtä y.m., jota jo tiedämme, kirjottaja jatkaa:

"Nervander valmistaa teatteriamme varten pientä, sievää satunäytelmää, Haltia, ja Topeliukseltakin on meillä odotettavana jotakin pientä. Kunpa sinä vain olisit täällä! Arkadiateatteri tulee näet tulevana vuonna olemaan vapaa, niin että meillä olisi täysi valta siellä. Olet kenties kuullut, että Adlerbergiä on kohdannut halvaus ja on hän sentähden oleskeleva koko syksyn ulkomailla. Siinä syy Arkadian ylenannettuun tilaan. Voit ymmärtää, että me sen johdosta teemme mitä laajimpia suunnitelmia. Kunpa vain kahdeskymmenes osa niistä toteutuisi." (Lopuksi kerrotaan kaksi uutista, jotka koskevat teatterin esihistoriasta tunnettuja henkilöitä: Otilia Meurmanin, entisen Preciosan, ja kamarieherra C. G. U. Silfverstolpen [Tukholmasta] sekä Emmy Basilierin ja Otto Florellin häät vietettiin tänä kesänä.)

Jälkimäisen kirjeen, syyskuun keskivaiheilta, Bergbom alkaa onnittelemalla rouva Raata hänen loistavaan menestykseensä Kristianiassa. Taiteilijatar oli näet koko vuodeksi liittynyt W. Åhmanin näyttelijäseuraan (joka antoi näytäntöjä Norjan pääkaupungissa ja Göteborgissa) ja esiytyen Kristianiassa Maria Tudorina ja Sirkkana saanut ratkaisevan voiton, joka teki hänet norjalaisen yleisön suosikiksi. Tästä johtuu Bergbom puhumaan tšekäläisestä ruotsalaisesta teatterista. Muuan rouva H., jonka piti "korvata" rouva Raata, oli kaikkien sanomalehtien yksimielisen arvostelun mukaan kerrassaan epäonnistunut. "Cygnaeus väitti hänen ensimmäisen esiintymisensä jälkeen kuulustelleensa Kaivohuoneella, eikö siellä tarvittu kyökkipiikaa, sillä hänen mielestään oli semmoinen paikka ainoa mahdollinen hänelle." Myöskin Fritiofin (Raan) korvaaja Lindberg oli täydellisesti menettänyt yleisön suosion. "Minun mielestäni aivan väärin. Sillä olematta mikään erinomainen kyky on hän kumminkin huolekas ja älykäs näyttelijä, jonka vivahduteltu näyttelemisen miellyttävästi eroaa Fehrström-Albert Åhmanin lennottomasta totuntataiteesta. Mutta yleisö, joka vain on huomannut hänen kankean, yksitoikkoisen äänensä ja hänen tyynen liikuntatapansa, pitää häntä kauheana." (Tämä arvostelu tuottaa kunniaa Bergbomin tarkkanäköisyydelle, sillä sittemmin on Lindberg älyllään ja uupumattomalla työllään kohonnut Ruotsin etevimpien näyttämötaiteilijain riviin.)

Puhuen sitten itsestään Bergbom sanoo eläneensä raskasta aikaa. Morgonbladetin tuottamat huolet, jotka Forssellin sairauden vuoksi ja sentähden että August Hagman vielä viipyi Pietarissa enimmäkseen lepäsivät hänen niskoillaan, "paljo kiittämätöntä työtä", läheisen sukulaisen (O. af Heurlinin) pitkällinen sairaus – kaikki on painanut hänen mieltään ja tehnyt hänet hermostuneeksi. Valtiollisetkin olot olivat tuskastuttavia. "Kamala uutinen suomalaisen normaalikoulun lakkauttamisesta on valitettavasti näyttäytynyt todeksi. Taisteltava on elämän ja kuoleman uhalla, sillä ymmärräthän, että me fennomaanit emme taivu siinä asiassa. Me ylläpidämme koulun, vaikka viimeinen ropomme menisi." Näissä oloissa oli iloinen uutinen rouva Raan riemumenestyksestä ollut virkistävä. "Cygnaeus, joka syvästi ja vilpittömästi kaipaa sinua, on julkaissut kirjansa Franzénista – se on oivallinen. Luulen että ukko lähettää sen sinulle. Muutoin olisit iloinen, jos tietäisit, kuinka moni sinua kaipaa, jopa moni semmoinenkin, josta et sitä uskoisi. Agardhkin pusersi esiin muutamia krokotiilihuokauksia ja sanoi teatterin olevan tyhjän sen jälkeen kun olit lähtenyt. Tietysti se oli teatterifraasi, mutta kumminkin luulen että hänessäkin on *joku* perustus kaipaukseen." – "Olen suomennuttanut Sirkkan, niin että se on valmis sinua varten. Maria Tudor, Deborah, Mathilda (Vastanaineet), Sven Dyringin koti ovat myös käännettävät."

Teatterin perustamisaika oli siis Bergbomille kaikkea muuta kuin valoisa, ja uusia ikävyyksiä oli tulossa niinkuin kohta saamme nähdä.

Tällä näytäntökaudella ei vielä toimeenpantu mitään laulunäytäntöjä, mutta entisillä, Suomalaisen seuran järjestämällä, oli ollut niin suuri menestys ja lukuisien kotimaisten laulajakykyjen ilmaantuminen oli niin kehottava, että lyyrillisen osaston aikaansaaminen ehdottomasti luettiin uuden teatteriyrityksen ohjelmaan. Tehtävä vaati kuitenkin pitempiä valmistuksia ja lykkääntyi sentähden oopperan alkuunpano seuraavaan näytäntökauteen. Kumminkin sopii jo edeltäkäsinkin pitää silmällä niitä kykyjä, jotka sitä varten olivat tarjona. Se on sitä helpompi, kun ne tavallisuuden mukaan olivat kesäksi palanneet kotimaahan ja, ensin annettuaan laulajaisia maaseutukaupungeissa, syksyllä miltei järjestänsä esiintyivät Helsingissäkin.

Siten Elis Duncker, joka oli päättänyt ensimmäisen opintovuotensa Milanossa, 19/9 antoi laulajaiset omassa nimessään ja avusti Faltinin kirkkokonsertissa 21/9. Bergbomin arvostelusta (Morgonbladetissa) lainaamme seuraavat rivit:

"Hänellä on luonnon lahjottama loistava ääni, samalla kertaa mehevä, voimakas, paksu ja sympaattinen baritoni, yhtä sovelias pontevaan paatokseen kuin bel cantoon. Hra Dunckerin esitys on kokonaan italialaisen koulun oma, hänellä on se avonainen äännäntätapa, joka tekee laulun kirkaaksi ja heleäksi. Tasaisuuteen nähden on hänellä vielä paljo oppimista, korkeammat sävelet ovat erinomaisen täyteläisiä ja kauniita, mutta alemmilla puuttuu usein taiteellisuutta. Enemmän kuin ääni, viehätti kuitenkin hra Dunckerin lämmin, eloisa esitys, jonka mehevä, etelämainen hehku on aivan omansa antamaan italialaiselle cantabilelle sille omituisen tenhon ja tekemään italialaisen paatoksen nautittavaksi." – Ida Basilier taas antoi laulajaiset 26/9 ja lähti sen jälkeen Tukholmaan, missä hän kiinnitettyä kuninkaalliseen oopperaan näytäntökauden kuluessa esiintyi useissa oopperoissa (Sevillan Parranajaja, Gustaf Wasa, Mignon, Villarsin rakuunat, Martha). Vihdoin lauloi Emmy Strömer kahdessa omassa konsertissaan, 7/10 ja 12/12 ja oli jälkimäisessä hänen sisarensa, Sofie Strömer, avustajana. Tästä toisesta konsertista Bergbom lausui (Mbl. n: o 300), että se vahvisti sen edullisen vaikutuksen, jonka yleisö oli saanut ensimmäisestä.

"Ääni on yhtä heleä korkeammassa kuin alemmassa äänikerrassa ja soveltuu samoin pateettisdraamalliseen kuin aistillisesti miellyttävään. – Yhdessä nuoremman sisarensa kanssa laulajatar esitti paitse kirpaisevaa duettia Kruunujuveeleista, joka nytkin niinkuin ensi kerralla herätti myrskyistä ihastusta ja laulettiin toistamiseen, kaksinlaulun Marthasta. Molemmat kauniit, helkkyvät äänet soivat täyteläästi ja raittiisti ja kirpeän tehokkaat kohdat painostettiin asianmukaisen sirosti."

Tämän jälkeen nti Emmy Strömer lähti Pariisiin jatkamaan opintojaan, mutta sitä ennen oli sovittu, että sisarukset tulevan näytäntökauden alusta astuisivat Suomalaisen oopperan palvelukseen. – Totta puhuen nti Emmy Strömer ei suinkaan ilman epäilyksiä ollut suostunut asiaan, joka tuli määrääväksi hänen tulevaisuudelleen. Ensiksikin hän ruvetessaan lauluopintoja harjoittamaan oli ajatellut valmistautua opettajattareksi ja toiseksi hänen omaistensa ja lähimpien (helsinkiläisten) ystäviensä piirissä tuskin ainoakaan kehotti häntä hyväksymään vaan päin vastoin koetti saada hänet hylkäämään Suomalaisen teatterin puolelta tehdyn tarjomuksen. Muiden muassa kauppias M. Nylander Oulusta, jonka auliilla avustuksella hän oli päässyt lahjojansa kehittämään, oli sitä vastaan. Kun näet nti Strömer marraskuun alussa oli Bergbomille sanonut tahtovansa miettiä asiata ennenkuin antoi lopullisen vastauksen, oli tämä kirjottanut Nylanderille ja lausunut toivomuksen että hän, jos hänen holhottinsa pyytäisi hänen neuvoansa, isänmaallisen taiteen vuoksi puoltaisi Suomalaisen teatterin asiaa. "Kenties odottaa häntä tällä uralla enemmän vaivoja, mutta myöskin, mikä on enempi, hänen kansalaistensa kiitollisuus ja nimi isänmaan aikakirjoissa." Tähän Nylander vastasi ehdottomasti kieltäen: "Minun täytyy suoraan tunnustaa, että toivomukseni hänen tulevaisuuteensa nähden eivät siten toteutuisi". Arvattavasti vaikutti kirje masentavasti Bergbomiin, mutta miten olikaan antoi nti Strömer hänelle ennen pitkää myöntävän vastauksen ja ilmoitti asian omaisilleen vasta sitte kun se oli ratkaistu. Paitse teatterin edustajain ja ystävien kehotuksia lienee päätökseen vaikuttanut se suomalainen henki, jonka etenkin lehtori Länkelä Jyväskylässä lyhyellä opetusajallaan oli herättänyt tulevassa taiteilijattaressa, taikka kenties sitäkin enemmän luontainen taipumus teatteriin. Tämä taipumus oli jo hyvin varhain ilmaantunut, muun muassa siten että

hän tyttötoveriensa piirissä johti näitä teatterileikeissä määräten kullekin eri luonteenlaadun ja roolin, jonka mukaan hänen tuli puhua ja näytellä. – Mikä merkitys Emmy Strömerin liittymisellä kansalliseen näyttämöön oli, saamme seuraavassa nähdä.

Kun primadonna oli saatu, tuli hankkia muita jäseniä lauluosastoon ja tässä on mainittava, että Bergbom lähinnä kääntyi L. N. Achtén puoleen. Vuoden alkupuolella lähtiessään opintomatkalta ulkomaille oli tällä säveltaiteilijalla ollut aikomus valmistautua kirkollisen laulun ja musiikin edistäjäksi maassamme. Voidakseen tehokkaammin vaikuttaa mainittuun suuntaan oli hänessä myöskin herännyt ajatus ruveta papiksi ja sitä varten hän Berlinissä kuunteli teologisia luentoja. Kuitenkaan ei kansallisen oopperan aate voinut olla innostuttamatta niin hehkuvaa taiteilijaluonnetta kuin Achtén, ja sentähden hänkin vastasi myöntävästi ja lupautui seuraavan näytäntökauden alusta antautumaan Suomalaisen näyttämön palvelukseen.

Edellisen lisäksi mainittakoon, että Turussa 13/8 antoi ensimmäiset laulajaisensa nuori bassolaulaja John Bergholm, joka myöskin oli liittyvä oopperaan. Hänen ääntänsä sanottiin kauniiksi ja miellyttäväksi ja sen käytäntöä nuhteettomaksi. – Lydia Lagus vihdoin lauloi ensi kerran Helsingissä isomman yleisön kuullen Suomalaisen seuran iltamassa 20/11. Esittämällä Hellaan lapsi ja Yksin istun hän herätti yleistä mieltymystä. Toisena joulupäivänä hän esiintyi Janakkalassa Helsingin suomalaisen alkeiskoulun hyväksi toimeenpannussa iltamassa.

Sanotusta näkyy että oopperan aikaansaanti varmistui varmistumistaan; mutta silti eivät Bergbom-sisarukset olleet ehdottomasti iloisia. Sen jälkeen kun Emmy Strömer oli antanut myöntävän vastauksen, Emilie, tarkkanäköisesti arvostellen oloja ja aavistaen mitä tulossa oli, kirjotti sisarelleen:

"En voi ollenkaan iloita siitä. Pelkään näet ottaa oopperaa puheosaston rinnalle näin varhain. Se tulee tietysti asettamaan draamallisen näyttämön kokonaan varjoon ja pitkiksi ajoiksi hidastuttamaan ja tukehduuttamaan sen kehitystä. Nyt käy kaikki hyvin, taloudellinen asema paranee paranemistaan ja näyttelijät ovat tyytyväisiä; mutta ooppera tuo mukanaan määräämättömiä menoja, melua, touhua ja taistelua. Minä oikein kammoksen sitä." – Niinkuin viimeisestä otteesta huomaa, ei teatteri nyt alussa tuottanut Emilie Bergbomille mainittavia huolia. Teatterin poissa ollessa hän vietti hiljaista kotielämää. – Kun ylioppilaat 30 p. lokak. juhlivat Runebergin, Snellmanin ja Lönnrotin ylioppilaaksitulon 50-vuotismuistoa, oli hän kutsuttuna lehteriltä katsomaan ja kuulemaan juhlanviettoa.⁹ "Yleinen mielipide juhlasta on, että se ei ollut onnistunut; siltä puuttui ylevää tunnelmaa." Syynä oli tietysti puoluetäistelu. Uusmaalaiset pelkäsivät että Snellman astuisi liiaksi esiin, kun Runeberg ei voinut olla saapuvilla, ja heidän sanottiin aikovan olla kokonaan osaa ottamatta, jos Lönnrotkin jäisi pois. Edelleen katsoivat he "ultra-radikaaliseksi" ehdotusta asettaa kantele näkyvälle paikalle salin koristuksissa, "eikä kiltti kantele saanut tilaa (!)" – "Ei pidä loukata, sanotaan; mutta se ei merkitse mitään että meitä itseämme loukataan!" Näin mietiskelee Emilie ja helposti näkee, että kansallisen asian masennustila painoi häntä enemmän kuin omat yksityiset asiat.

Vielä luemme seuraavatkin tapahtumat Suomalaisen teatterin historiaan.

Se vuosi, jolloin kansallinen näyttämö perustettiin, oli nerokkaimman näytelmärunoilijamme viimeinen. Aleksis Kivi, Nummisuutarein ja Lean runoilija, kuoli näet aamulla 31 p. jouluk. 1872. Jos milloinkaan, tuli kuolema silloin lempeänä vapauttajana kärsivän luokse. Jo kevättalvella 1871 oli Kivi tuotu Helsinkiin hoidettavaksi. Ensiksi hän oli uudessa klinikassa ja kesäkuun alusta Lapvikin hulluinhuoneessa. Sieltä hän uuden vuoden alussa parantumattomana toimitettiin kotiseudulleen, missä hän eli viimeisen aikansa Albert veljensä mökissä Tuusulan järven rannalla. Kun veli vuoden viimeisenä päivänä toi kuolinsanomman Helsinkiin, herätti se syvää liikutusta runoilijan ystäväissä ja

⁹ Oli aivan uutta että naiset täten saivat olla saapuvilla ylioppilasjuhlassa. Alas saliin he eivät päässeet, heidän tehtävänsä oli koristuksena ympäröidä juhlivien kokouspaikkaa! Kuitenkin pidettiin tätä merkillisenä uuden-ajanhengenen ilmaisuna.

ihailijoissa, joiden luku silloin ei kumminkaan ollut suuri.¹⁰ Uuden vuoden yönä Fredr. Cygnaeus kirjotti Morgonbladetiin "hyvästijätön", joka alkoi seuraavin sanoin:

"Onnellisimpien suloisin toivo on saada kauvan elää maan päällä; onnettomimmat eivät aina edes itsekään muista, että heillä on jällellä se lohdutus että voivat kuolla. Mutta ne jotka toivovat onnettomille hyvää, pitävät kiinni siitä lohdutuksesta ja tervehtivät ystävän hivuttavan elonkipinän sammumista samoilla tunteilla kuin he katselevat kotiaan uhkaavan tulipalon sammuttamista."

"Semmoisella tunteella kuulin sanoman, että tämän myrskyisen vuoden viimeinen päivä oli myöskin erään kovin onnettoman miehen myrskyisen elämän viimeinen."

"*Runoilija Aleksis Kivi* on tänä aamuna vapautettu siitä elämän ja kuoleman välitilasta, jossa hän viimeisinä aikoina on oleillut: välitilasta, joka on kamala jokaiselle kuolevalle, mutta toki kamalin yhdelle rikaslahjaisimpia henkiä mitä koskaan on maassamme syntynyt." – Lauantaina 4 p. tammik. aamupäivällä tapahtui hautaus Tuusulan kirkkomaalla. Sitä ennen oli Helsingistä saapunut ystäväjoukko, parikymmentä herraa ja naista, vainajan viimeiselle asunnolle. Ennenkuin arkku suljettiin, eräs näitä ystäviä, E. A. Forssell, piirusti ainoan alkuperäisen muotokuvan, joka tiittävästi runoilijasta on säilynyt. Paitse kasvojen piirteitä hän kuvasi mahdollisen tarkasti koko pään muodon, joka sitä varten kohotettiin ylös arkusta. Sentähden tässä muotokuvassa tunneinkin korkeakaarisen, jalon runoilijaotsan, mutta kasvojen alaosassa ja varsinkin suun ympärillä on taudin ja kuoleman kouran jälkiä. Neidit Emilie Bergbom ja Minette Munck olivat kumpikin lähettäneet laakeriseppeleen ja niistä pantiin toinen vainajan päähän arkun sisään, jota vastoin toinen kiinnitettiin kukkien keskelle arkun kanteen pään kohdalle. Kun virren värssy oli neliäänisesti laulettu (helsingiläisten joukossa oli yksinkertainen ylioppilaskvartetti), surusaatto lähti liikkeelle, ja ystävät kantoivat vuorotellen ruumisarkkua kirkolle saakka. Siunauksen toimitti pitäjän iäkäs rovasti C. Aspegren, puheen vainajan muistoksi piti tri J. V. Calamnius, ja laulajat lauloivat Paavo Cajanderin tilaisuutta varten sepittämät säkeet, jotka alkavat: "Vaipuos, vaivu, Synnyinmaasi helmaan!"

Jotenkin samaan aikaan kun kuolema vapautti Kiven elämän tuskista, tuli hänen nimensä toisestakin syystä mieleen saatetuksi semmoisissa piireissä, joissa se oli ollut sangen vieras jollei kokonaan tuntematon. Fil. kand. Rafael Hertzberg oli näet ruotsalaista teatteria varten mukailemalla ruotsintanut Kiven draaman *Karkurit* ja sen ensi-ilta oli ilmotettu 13 p. ksi jouluk. Sitä ennen oli Bergbom, joka viimeisinä vuosina oli hoitanut runoilijan kirjallisia asioita, Kiven ja hänen omaistensa puolesta vaatinut teatterilta kohtuullista tekijäpalkkiota draaman näyttelemisestä. Teatterin toimitusjohtaja oli kuitenkin antanut kieltävän vastauksen, koska muka johtokunta hyväksyessään kappaleen esitettäväksi oli sopinut Hertzbergin kanssa, että tämä suorittaisi välin tekijän tai hänen edusmiehensä kanssa. Tositeossa Hertzberg ei kuitenkaan ollut asianomaisilta pyytänyt kääntämislupaa, vaan päin vastoin Bergbomille selittänyt, että hän ei ollut velvollinen mitään maksamaan. Näin ollen Bergbom mainittuna päivänä julkaisi sanomissa seuraavan "*protestin*" eli vastalauseen:

"Kaupungin sanomissa ilmotetaan, että Uudessa Teatterissa tänä iltana aiotaan näytellä Aleksis Kiven '*Karkurit*' näyttämöä varten mukailtuna ja käännettynä."

¹⁰ Sen jälkeen kun tämä luku jo oli valmiiksi kirjoitettu, sain rva A. af Heurliniltä kirjeen, jossa Emilie Bergbom kertoo näistä samoista asioista. Mainittuaan ruotsalaisen teatterinjohtokunnan haasteen Kaarlolle, josta puhutaan alempana, hän jatkaa: "Ajatteles, teatterinjohtokunta tahtoo aivan yksinkertaisesti saada hänet kuritushuoneeseen! Ja keskellä tätä taistelua tulee sanoma, että Kivi on päättänyt raskaan kamppauksensa! Uuden vuoden aattona aamupäivällä veli tuli meille tuodakseen Kaarlolle ilosanoman. Kun hän sai kuulla, että Kaarlo oli poissa [Viipurin matkalla], kysyi hän minua, sanoi veljensä kuolleen ja tahtovansa, että Kaarlo määräisi hautauspäivän y.m. Minäkään en ollut kotona, mutta kun Ossian, joka istui ja kirjotti Kaarlon huoneessa, kuuli tämän, aavisti hän kohta että kysymys oli Kivestä, astui ulos ja sai tietää että niin oli laita. Ossian vei Stenvallin Morgonbladetin toimituspaikkaan, jossa Forssell ja Hagman määräsivät maahanpanijaiset lauantaiksi ja antoivat rahaa niitä varten. Eikö ole ihmeellistä että Kiven hautajaiset kustannetaan niillä rahoilla, jotka Kaarlo sai teatterilta, tältä teatterilta, joka hänen elässään ei ojentanut hänelle oljenkortakaan! Rauha hänen tomulleen ja Jumalan kiitos että hänen levoton henkensä on taistellut loppuun! – En muista olenko kertonut Teille, että veli muutamia viikkoja sitten oli Kaarlon luona ja kertoi, että pitäjä nyt oli korottanut avunannon 50 penniksi päivässä. [Eliel] Aspelin kävi siellä, ennenkuin hän kirjotti esitelmänsä [A. Kivestä Porthaninjuhlassa 1872] ja hänen matkansa vaikutti tämän. 'Kun herrat Helsingistä käyvät häntä katsomassa', niin pitäjäläiset pitivät häpeänä antaa ainoastaan 100 markkaa vuodessa."

"Min paljo kuin minua ilahuttaakin, että nerokkaan draamarunoilijamme teos on saava oikeutetun sijan teatterin ohjelmistossa, en voi olla julkilausumatta syvää hämmästyksiä siitä täydellisestä hienotunteisuudesta ja oikeuden vaatimusten laiminlyömisestä, jota teatterin johtokunta tässä asiassa on osottanut."

"Teatterin johtokunta ja ruotsalainen mukailija ovat omavaltaisesti, pyytämättä tekijän taikka hänen edusmiehensä lupaa, anastaneet Kiven teoksen näyttämöä varten. Sen lisäksi ovat he täydellisesti ylenkatsoen kaikkialla muualla lain ja meilläkin tavan tunnustaman säännön, että kirjallinen omaisuus on omaisuutena pidettävä ja sen omaksi ottaminen siis korvattava, kieltäytyneet suorittamasta penniäkään siitä tulosta, joka heillä on oleva Kiven teoksesta. Tämä vastakohtaisuus teatterin johtokunnan rahallisen neuvokkuuden ('finansiell förslagenhet') ja runoilijan voimattomuuden välillä on sitä räikeämpi kuin Aleksis Kivi elää surkeimmassa kurjuudessa. Eivätkä teatterin johtokunta ja näyttämöllinen mukailija voi puolustella itseään tietämättömyydellä taikka unohduksella, sillä yksityisesti on heitä muistutettu kaikista näistä seikoista."

"Oikeudeton asema, missä tekijä on keinotteluun nähden, on yksi sivistyselämämme pimeitä pilkkuja, mutta erityisesti on se omansa hävettämään, että sivistyslaitos semmoinen kuin teatteri käyttää sitä edukseen. Niinkuin tiedetään sisälsi painolaki vuodelta 1865 säädöksiä, jotka suojasivat yhteiskunnan lapsipuoltenkin, runoilijan ja taiteilijan, omaisuutta; samaa suojaa ovat 1872 vuoden säädötkin anoneet. Teatterin johtokunta on kuitenkin käyttänyt sitä asianlaitaa, että tämä Suomen kansan toivomus ei vielä ole saanut lainvoimaa, laillisuuden varjolla kullatakseen tekoansa. Mutta siinäkin, missä valtion lait eivät mitään määrää, ovat kunnian lait sitovia – näiden valvoja on yleinen mielipide ja sen edessä allekirjottanut sekä runoilijan lähimpien valtuuttamana että ystävänä panee vastalauseensa Karkurien esittämistä vastaan teatterissa, se kun loukkaa toisen miehen omistusoikeutta."

Seuraavina päivinä luettiin Morgonbladetissa selvittelyjä, joissa Herzberg ja Bergbom kertoivat mitä heidän välillään oli tapahtunut. Edellinen väitti lauseensa, että hän ei ollut velvollinen korvaamaan tekijää, ei suinkaan tarkottaneen sitä että hän kieltäisi mitään maksamasta, vaan oli Bergbom muka sanonut ei tahtovansa keskustella hänen kanssaan; jälkimäinen taas vakuutti, ettei hän lainkaan ollut vetäynyt puhumasta Hertzbergin kanssa, vaikka hän kyllä piti teatterin johtokuntaakin velvollisena vastaamaan draaman näyttelemisestä, sekä että hän – mikä oli pääasia – oli tullut siihen vakaumukseen, että tekijä olisi jäävä kokonaan osattomaksi. Pari viikkoa tämän jälkeen (29/12) julkaisi H. D. tiedon, että Ruotsalaisen teatterin johtokunta – konsuli N. Kiseleff, professori C. G. Estlander ja asessori F. Krogius – olivat haastaneet tohtori Kaarlo Bergbomin raastuvanoikeuteen "protestin" johdosta, jota he pitivät kunniaansa loukkaavana. Tositeossa Bergbom sai haasteen aikoja myöhemmin, palattuansa Viipurin ja Pietarin matkaltaan.

Juttu oli ensi kerran esillä raastuvanoikeudessa 21 p. tammik. 1873, ja edusti siinä teatterin johtokuntaa asessori Krogius, jonka syytöskirja jätti oikeuden ratkaistavaksi, eikä Bergbom, joka muka oli toiminut vastoin parempaa tietoansa, olisi tuomittava kunnianloukkauksesta 26 p. marrask. 1866 julaistun asetuksen 6 ja 9 §§:ien mukaan ankarimpaan rangaistukseen (s.o. kuritushuoneeseen!).¹¹ Sittenkin käsiteltiin asiaa 11/2, 11/3 ja vihdoon 1/4, jolloin oikeus julisti päätöksensä, tuomiten Bergbomin *herjauksesta* (smädelse) 700 markan sakkoihin.

Tässä ei ole paikka oikeusjutun seikkaperäiseen esittämiseen. Olkoon vain sanottu, että kysymys oikeuden edessä pääasiassa kohdistui siihen, oliko Bergbomilla ollut aihetta käsitykseensä että teatteri ei aikonut korvata tekijää vai oliko hän, niinkuin asessori Krogius väitti, hyvin tietäen asianlaidan olevan toisin kuitenkin julkaissut vastalauseensa. Bergbom, jonka avustajana koko ajan oli mol. oik. kandidaatti Jaakko Forsman, vaati puolestaan Kiseleffiä ja Hertzbergiä todistajiksi,

¹¹ "Krogius kertoi", kirjottaa Emilie, "että Kiseleff oli ollut asiaa vastaan, 'välttääkseen rettelöitä', mutta hän ja Estlander tekevät kaikki 'jotta Kaarlo leimataan herjaajaksi!'"

johon oikeus – kantajan vastustuksista huolimatta – suostuikin. Edellinen tunnusti Bergbomin esityksen oikeaksi, mutta Hertzbergin todistus oli ilmeisesti vastakkainen Bergbomin kertomukselle siitä mitä heidän välillään oli tapahtunut. Tämä todistus vaikutti epäilemättä määräävästi jutun ratkaisuun, vaikka vastaajan puolelta huomautettiin, että Hertzberg ei itsekään pitänyt itseään jäävittömänä sekä että se seikka että juuri hän (Bergbom) oli vaatinut Hertzbergiä kuulusteltavaksi selvästi todisti hänen toimineen bona fide. – Kun asia sittemmin valituksen kautta oli tullut Turun hovioikeuden tutkittavaksi, katsoi tämä Bergbomin syypääksi ainoastaan *solvaukseen* (förolämpning) ja alensi sakkomäärän 200 markkaan. Teatterin johtokunta puolestaan veti asian vielä korkeimman tuomioistuimen eteen saamatta muutosta aikaan.

Ymmärrettävää on, että tämä cause célèbre antoi runsaasti puheenainetta hyville helsinkiläisille, eikä se suinkaan ollut omansa lähentämään puolueita toisiinsa. Parista senaikuisesta kirjeestä otamme seuraavat sanat:

"Oikeusjutusta väitellään kiihkeästi. Hertzbergin todistus on vähintään sanoen selittämätön. Sen mukaan Bergbom olisi lasketellut valheita ja kuitenkin hän itse vaati Hertzbergiä todistamaan. Eikö se ole paras todistus Bergbomin viattomuudesta taikka että hän on menetellyt vilpittömässä mielessä; ei suinkaan hän olisi tahtonut että Hertzbergiä kuulusteltaisiin, jos hänellä olisi ollut paha omatunto siinä kohden. Saa nähdä kuinka asia päättyy!" Niin toisessa kirjeessä; toisessa taasen sanotaan: "Merkkillinen oli Hertzbergin selitys. Kun kerran tekee valan, pitäisi sanoa *kaikki* eikä *ainoastaan* mikä on sopusoinnussa oman edun kanssa."

Tosiasiana voimme lisätä, että tämäkin juttu suomenmielisissä vahvasti laajalti levinyttä käsitystä, että suomenmielinen joutuneena Helsingin raastuvanoikeuden eteen mieluummin tuomitaan kuin vapautetaan. Asiamme ei ole ratkaista, missä määrin käsitys oli oikeutettu – että semmoinen käsitys oli olemassa eikä suinkaan vielä ole hävinnyt on *historiallista*.

Lopuksi on edellisen yhteydessä kerrottava, että Hertzberg, "protestin" ilmestymisen jälkeen, todella Bergbomille Kiveä varten suoritti 113 markkaa (s.o. *kaikki* mitä hän itse oli käänöksestään saanut!). Tämä maksu tapahtui siis vähän ennen runoilijan kuolemaa, ja Bergbom antoi rahat vainajan Albert veljelle maahanpanijaisten kustannuksiin.¹² – Mitä tulee Karkurien ruotsinnokseen – Flyktingarna – annettiin se ruotsalaisella näyttämöllä 13/12 Ja 15/12 1872 saavuttamatta menestystä; "yleisö vastaanotti sen kylmästi ja myötävaikuttavat taiteilijat näyttelivät saamatta suosionosotusta". Nämä sanat on otettu Bergbomin kirjottamasta arvostelusta (Mbl. n: o 296), jossa pääsyynä huonoon tulokseen pidetään mukaelman kelvottomuutta. "Henkilöt ovat samat, aiheet samat, mutta silti on toimitelma vähintään kolmannen osan alkuteosta lyhempi." Lyhentäminen oli miltei yksinomaisesti toimitettu pyyhkimällä, josta luonnollisesti kehitys ja luonteet olivat suuresti kärsineet. Kaiken päälliseksi mukailija oli tehnyt draaman päätöksen "onnelliseksi" – kumminkaan muuttamatta traagilliseen ratkaisuun ajavia aiheita ja luonteita. Arvostelija lausuu lopulta, "että Karkurit ruotsalaisessa asussaan ei anna mitään käsitystä, ei kyseessä olevasta näytelmästä eikä tekijän runoudesta ylipäätään". – Tähän liitämme ainoastaan sen huomautuksen, että Hertzbergin mukaelma tähän saakka (35 vuotta myöhemmin!) on *ainoa* yritys tehdä Suomen suurinta suomenkielistä runoilijaneroa tunnetuksi maamme ruotsalaiselle yleisölle.¹³ Kaukana täällä eletään toisistaan.

Sunnuntaina 2 p. maalisk. 1873 Suomalainen teatteri antoi ensimmäisen näytäntönsä Helsingissä – merkkitapahtuma, joka ei suinkaan ole vähäarvoisimpia kansallisen sivistyksemme historiassa. Ohjelma oli: Margareta, Kukka kultain kuusistossa ja Hääilta. Huone oli "aika hyvä" – siis ei täysi; mutta näyttelijät voittivat yleisön odotukset. Kiven näytelmässä olivat esiintyjät: Kallio – Konon, nti

¹² Vaikka Albert Stenvallia neuvottiin toimittamaan yksinkertaiset pidot kutsutuille vieraille, tilasi hän Saksan emännältä mitä komeimmat, niin että menoihin tarvittiin lisää 115 mk. Vajaus täytettiin siten että ystävien kesken kerättiin 5 mk mieheltä. Ne jotka täten ottivat osaa Kiven hautauskustannuksiin olivat: A. Almberg, E. Aspelin, J. V. Calamnius, O. W. Churberg, W. Cronström, A. Boehm, K. Elmgren, P. Ervast, W. Forsman, E. A. Forssell, B. F. Godenhjelm, A. Hagman, K. F. Ignatius, A. W. Jahnsson, Y. Koskinen, J. Krohn, V. Löfgren, E. Nervander, F. Perander, Th. Rein, C. G. Svan ja E. E. Åström.

¹³ Morgonbladetin alakerrassa painettu Lean ruotsinnos ei mainittavasti vähentäne syytä huomautukseen.

Heerman – Margareta, nti Toikka – Kaarina, Himberg – Anian ja Vilho – Matti; toisessa kappaleessa esitti nti Toikka Ainaa ja huudettiin esiin; viimeisessä Lydia Lagus yllätti kuulijoita raikkaalla, heleällä laulullaan ja oli muutenkin viehättävä näyttämöllä. – Kun Viuluniekka oli annettu 6/3, kirjottaa Emilie: "Minä puolestani olen ihmeen tyytyväinen näyttelijäin edistykseen. Lundahl näytteli hämmästyttävän hyvin." Yleisö oli erinomaisen mieltynyt.

Tämän jälkeen annettiin maalisi- ja huhtikuun kuluessa kaikkiaan 18 näytäntöä, joissa näyteltiin jo tuntemamme ohjelmisto, niin että toisessa puolessa näytäntöjä esitettiin kolme joskus neljäkin pikku kappaletta, toisessa puolessa joku isompi koko illan näytelmä. Uusia olivat ainoastaan Tuokon kääntämä Conradin 1-näytöksinen laulukappale *Sala-ampuja ja karjatyttö* sekä E. F. Jahnssonin alkuperäinen, 3-näytöksinen, historiallinen näytelmä *Bartholdus Simonis*, jonka ensi ilta 30/4 oli näytännöistä viimeinen. Näytännöt tapahtuivat kaikki Arkadia teatterissa, joka nytkin, niinkuin vuosina 1869 ja 1870, oli venäläisiltä vuokrattava ja vasta jonkun vuoden päästä kokonaan tuli Suomalaisen seurueen käytettäväksi. Näytäntöpäivät olivat päitse sunnuntaita maanantai ja torstai; Ruotsalainen teatteri näytteli keskiviikkoisin ja perjantaisin. Näytösten väliaikoina soitti orkesteri, josta enin osa myötävaikuttavia kuului kaartin soittokuntaan.

Helsingissäkin herätti teatterin ensi esiintyminen suurta tyydytystä, joskaan ei semmoista naivista riemua kuin maaseuduilla. Alussa oli yleisö verraten vähälukuinen, mutta sen mielenkiinto kasvoi kasvamistaan, niin että myöhemmin ja lopulta näyteltiin varsin hyvin taikka täysille huoneille. Että siitä huolimatta ruotsalainen hienosto vältti suomalaisia näytäntöjä on vähemmän outoa kuin päivastainen asianlaita olisi ollut. Emilie kertoo, että semmoisetkin "gens de qualité", jotka tavattaessa olivat olevinaan erinomaisen "intreseerattuja", eivät olleet käyneet siellä kertaakaan. Kun joku yksityinen eksyi Arkadiaan, oli se poikkeus säännöstä. Mitä kritiikkiin tulee oli se Morgonbladetissa¹⁴ ja U. S: ssa, niinkuin arvata sopii, myötätuntoinen, ilman että se sentään oli muistuttamatta nuoren näyttämön puutteista. Myötätuntoisuus osottautui siinä että ymmärrettiin olot ja ehdot, joista uusi yritys oli riippuvainen. Siten edellisen lehden ensimmäisessä arvostelussa sanotaan:

"Alkava Suomalainen teatteri ei ole enää tyhjä kuvitelma, vaan tosiasia, millä silmillä sitä katsotaankin. Tiedämme varsin hyvin, että tämä yritys, niinkuin jokainen muukin, jolla uusi ura on avattavana, monessa herättää epäilystä ja epäluuloa, mainitsematta muita tunteita. Suomalaiselle teatterille ei se ole voinut olla odottamatonta, eikä sen toimella ole lähempää päämäärää kuin voittaa uskottomat epäilijät. Astukoon se vain eteenpäin sillä voitonvarmuudella, jonka jokainen hyvä yritys on omansa synnyttämään." – "Ohjelmistoon nähden on nuori teatteri aluksi pääasiassa rajottunut pieneen huvi- ja laulu- sekä kansannäytelmään. Onhan se aivan luonnollista, sillä ainoastaan vähitellen voi se edistyä korkeamman draaman, suuren komedian ja murhenäytelmän alalle. – Kiven Margareta on tähän saakka annetuista näytelmistä ollut vaikein tehtävä nuorille näyttelijöille. Siinä näet menestys on riippuvainen lausumisen ja liikuntojen plastiikan täydellisyydestä, johon katsoen vastaiseksi ei voida asettaa kovin suuria vaatimuksia näyttelijöihin." – Ymmärrettävästi oli Margareta, vaikkei sitä arvostelussa mainita, otettu ohjelmistoon sentähden että se oli kotimainen kappale. Valitessaan näytelmiä Bergbom tietenkin piti silmällä ei ainoastaan seurueen voimia, kappaleen kirjallista arvoa ja siveellistä nuhteettomuutta, vaan myöskin mikäli mahdollista sen kansallista alkuperää. Oman maan kirjallisuudesta hän siis otti mitä vain saattoi kysymykseen tulla, ja jo ensi vuoden ohjelmistossa kohtaamme toistakymmentä alkuperäistä suomalaista tahi ruotsista suomennettua kotimaista kappaletta. – Näistä oli Kiven Kihlauksella suurin menestys. Helsingissä se tänä ensi keväänä näyteltiin viisi kertaa ja jo ensi illan (13/3) jälkeen sanottiin, että se "mitä uskollisimpana kansanelämän kuvauksena hämmästytti niitäkin, jotka ennestään tunsivat pienen huvinäytelmän. Useita tottumattomia, jotka pyytävät ainoastaan sievää ja siroa, saattoi burleskimainen kuvaelma ehkä ensi hetkessä oudostuttaa, mutta varmaan ei meillä pitkiin aikoihin ole [näyttämöllä] nähty niin tosieläviä ihmisolentoja. Näyttelijät suorittivatkin tehtävänsä varsin hyvin. Kalliolla on siinä parhain

¹⁴ Lehden teatteriarvostelija 1875 vuoden loppuun oli tämän kirjan tekijä.

osansa (eräs saksalainenkin huudahti 'aber er spielt ja famos!'), mutta oivallisia olivat toisetkin: Vilho, nti Toikka ja Korhonen." Myöhemmin lisättiin vielä samasta kappaleesta, että se "näyteltiin todella mainiosti ja joka kerta oli yleisön mieltymys entistä isompi". – Muista kotimaisista näytelmistä oli tavallaan huomattavin Rosendahlin Ainamo. Täydellisesti menestyäkseen se kyllä olisi vaatinut loistavampia näyttämöllisiä varustuksia, täydellisempää orkesteria ja suurempaa taiturimaisuutta esityksen puolesta kuin nuori teatteri kykeni tarjoamaan, mutta Schantzin musiikki kannatti sitä kuitenkin, niin että se annettiin kaksi kertaa hyvälle huoneelle.

Ylipäätään on luonnollista, että varsinkin laulukappaleet Helsingissä esitettiin tyydyttävämmiin kuin maaseutukaupungeissa. Se koskee ei ainoastaan Ainamo ja Preciosaa, vaan pienempiäkin laulunäytelmiä, joissa nyt Lydia Lagus ensi kerran esiintyi näyttämöllä. Oltuaan muutamia kuukausia nti Mechelinin koulussa nuori laulajatar, jolle luonto oli "lahjottanut voimallisen, heleän äänen sekä komean vartalon", suoritti pikku osansa sangen varmasti ja miellyttävästi, mutta erittäin viehätti hänessä "joku erikoinen raikas ja toivehikas piirre". Kappaleessa Sala-ampuja ja karjatyttö nti Lagus, Lundahl vastaanäyttelijänä, ilmaisi laululahjan ohella draamallisiakin taipumuksia. Muutoin hänen varsinainen loistoroolinsa oli Nettchen näytelmässä Laululintunen, joka sentähden yhä uudestaan esiintyi ohjelmassa.¹⁵

Palataksemme puhekappaleisiin olivat suuret kansannäytelmät Viuluniekka ja Päivölä ensi vuoden vaikeimmat tehtävät. Siitä huolimatta oli esitys tyydyttävä, jopa edellinen "luultavasti se kappale, joka suoritettiin parhaiten". Kummassakin näytteli Lundahl pääroolia ja jälkimäisen näytelmän johdosta tapaamme hänestä seuraavan arvostelun:

"Tässä näyttelijässä on tarmoa ja todellisia taiteilijataipumuksia. Hän on jo aika lailla tottunut liikkumaan näyttämöllä ja usein on kuin näkisi edessään vanhan, harjaantuneen näyttelijän. Mathiaksen rooli on tähän saakka hänen parhaimpansa. Monesti hän liioittelee, m.m. mimiikissä, mutta melkein aina on hänen esityksessään luonteenomaista ja erinäisissä kohtauksissa havaitaan todellista innostusta. Kieltämättä Lundahlilla on tavallista suurempi kutsumus näyttämölle, mutta hänen äänensä tekee hänelle kuitenkin korkeampien tulosten saavuttamisen vaikeaksi. Itsessään ääni ei ole vastenmielinen, mutta lausuminen on niin epäselvä, että katsojat vaivoin ymmärtävät hänen puhettaan."

Paitse Lundahlin, jolla oli joku luonnonvika puhe-elimissä, oli muittenkin näyttelijäin lausuminen ylipäätään vähemmän tyydyttävää, milloin puhuttiin liian hiljaa, milloin liian nopeasti taikka hätäisesti taikka muuten epäselvästi. Siinä kohden oli siis paljo toivottavaa, paljo työtä tarpeen.

Toisistakin näyttelijöistä saamme tietoja, jotka luovat valoa teatterin alkuajan toimeen:

Nti Toikka eli rva Aspegren¹⁶ antoi vähimmin aihetta erikoisiin muistutuksiin. Hän lausui repliikkinsä ylimalkaan luontevasti ja virheettömästi. Hänen näyttelemisessään oli tunnetta ja myötätuntoa herättävää, joskaan ei mitään erittäin silmäänpistävää. Kiihkoisissa kohdissa nähtävä kohtuuden ja pyörennyksen puute oli varmaan voitettavissa. Hänen ehdottomat taipumuksensa näyttämötaiteeseen ilmenivät yhtä hyvin traagillisissa kuin koomillisissa osissa – niin Johannana Työväen elämässä, niin Annana Päivölässä, niin Marina Marin rukkasissa y.m.

Vilhon, apujohtajan ja järjestäjän, suurempi näyttämöntuntemus havaittiin hänen näyttelemisessäänkin, jossa hän oli suuresti edistynyt. Hänen käsityksensä tehtävästään oli älykäs ja hänen pyyteensä oikeat, vaikkei hän aina päässyt niiden perille; hänen vartalonsa ja äänensä olivat hänelle esteenä kun ylevämpi vaikutus oli kyseessä. Korjattavissa oli se että hän valmisti roolinsa liian yksityiskohtaisesti ja heti alussa pani koko voimansa liikkeelle, niin että nousu kävi mahdottomaksi. Vilhon lausuminen oli selvää ja kielenkäyttö nuhteetonta. Hänkin näytteli sekä

¹⁵ Nti Laguksen suuri menestys herätti Ruotsalaisen teatterin puolella ajatuksen "ryöstää", se on houkutella hänet suomalaisilta! Vaikka ei laulajattaren kiintymystä suomalaiseseen asiaan vähääkään epäilty, sai tämä kuitenkin kiiruhtamaan hänen opintomatkaansa ulkomaille.

¹⁶ Aug. Aspegren ja nti Toikka, jotka Porissa olivat menneet kihloihin, viettivät teatterin ollessa Helsingissä häitänsä 29 p. huhtik.

traagillisia että koomillisia rooleja hyvällä menestyksellä: edellisiä esim. Martti Työvään elämässä, jälkimäisiä Jeppe Niilonpoika, muita mainitsematta.

Kalliosta saattoi ehkä odottaa kelvollista "père noble'a", mutta vastaiseksi hän oli kovin särmikäs esiintymisessään ja hän erehtyi usein pannessaan painoa sanoihin. Hänen suomenkielensä oli sujuvaa ja sointuvaa. – Himbergillä oli miellyttävä, mutta heikonlainen ääni. Hän oli jotakuinkin tyydyttävä Lydia Laguksen vastaanäyttelijänä Friedelinä Laululintusessa ja Vuorisena Hääillassa. – Aspegren näytteli melkein yksinomaisesti koomillisia rooleja, joihin häneltä ei puuttunut taipumusta; mutta hänen menestystään ehkäisi toiselta puolen liottelu, toiselta puolen puuttuva kielentaito. – Korhonen osotti vähemmissä koomillisissa osissa, esim. Jooseppina Kihlauksessa, hyvää taipumusta luonnekuvaukseen. – Naisnäyttelijöistä nti Heerman oli lähinnä nti Toikkaa. Hänen ulkomuotonsa oli edullinen ja hänen liikunnoissaan oli luontaista suloa; mutta hän oli vielä tottumaton ja lausui hätäilemällä. – Nti Savolainen esitti jotenkin yksitoikkoisesti äkäisiä emäntäpiikoja ja ämmiä ja puhui selvää Savon murretta. – Nti Tötterman ei ollut vapautunut vasta-alkajan ujoudesta ja nti Kaarlonen oli kenties vielä vähemmän näyttämölle kotiutunut.

On jo mainittu että viimeisenä iltana ensi kerran esitettiin E. F. Jahnssonin Bartholdus Simonis – ensimmäinen suomenkielellä kirjoitettu historiallinen näytelmä, jonka toiminta tapahtuu Suomessa, ja jonka suomalaiset näyttelijät ovat näytelleet. Tekijä, joka ennen oli herättänyt huomiota varsinkin historiallisella kertomuksellaan "Suomalainen soturi kuningatar Kristiinan ajoilta", on draamassaan käsitellyt historiallista aihetta Kaarle X Kustaan ajalta. Kun 1656 venäläiset olivat alkaneet sodan Ruotsia vastaan, tarttui Viipurissa Bartholdus Simonis ynnä muut kymnaasin ja koulun oppilaat aseisiin, ja kun he eversti Burmeisterin johdolla yhdessä porvariston kanssa olivat pelastaneet kaupungin vihollisten hyökkäyksiltä, rupesi hän sekä kaksitoista toveriansa upseeriksi ollakseen mukana retkellä venäläisiä vastaan. Raudun kirkolla Burmeister joukkoineen hajottikin viholliset, mutta tappelussa Bartholdus kaatui. Tähän tekijä on liittänyt romanttisen lisäjuonen. Bartholdus ja Burmeisterin tytär Anna rakastavat toisiaan, mutta tapausten häiriössä Anna joutuu tuntemattoman miehen lumouksen valtaan ja hän antaa viekotella itseään hankkimaan tälle kaupunginportin avaimen. Rikoksen tehtyään hän kuitenkin toipuu huumauksestaan. Tuntematon oli eräs venäläinen kreivi, joka toivoi kavalluksen kautta saavansa kaupungin vihollisten haltuun. Annan onnistuu estää tekonsa seuraukset, ja sovinto palaa hänen ja Bartholduksen välille sillä hetkellä kun tämä heittää henkensä isänmaan edestä.

Vaikkei luonnekuvaus ole tarpeeksi syvennetty, eikä toiminnan kehitys tasaisesti johdettu, eikä vuoropuhelukaan aina sankarillisen ja traagillisen aiheen tasalla, saavutti teos vaikuttavien yksityiskohtien ja isänmaallisen hengen kautta katsojain suosion. Olihan se jotakin että saatiin ensi kerran nähdä näyttämöllä havainnollinen kuvaus kansan muinoisilta kärsimyksen ja kunnian ajoilta. Olihan siinä ilon aihetta, että teatteri jo ensi näytäntökaudellaan saattoi esittää uuden alkuperäisen näytelmän, joka laatuaan oli näyte siitä, mikä on luettava kansallisen näyttämön korkeimpiin tehtäviin, nimittäin kansakunnan entisten vaiheiden kuvaaminen. – Mitä esitykseen tulee oli Vilho pääosassa vähemmän onnistunut kuin rva Aspegren Annana. Tekijä huudettiin esiin, mutta ei ollut saapuvilla.

Tähän otamme muutamia piirteitä Emilien kirjeistä, ne kun ainakin välillisesti kuuluvat aineeseemme:

Kevätkauden suuri tapahtuma Helsingin seuraelämässä oli Suomen taiteilijain ja kirjailijain eläkerahaston hyväksi toimeenpannut suuremμοiset taidearpajaiset. Emilie kertoo että Z. Topeliuksen ja C. G. Estlanderin ehdotuksesta hänetkin pyydettiin johtokunnan jäseneksi. Arpajaisiltamassa Uudessa teatterissa 26 p. maalisk. piti arpojen myyjinä esiintyä nuoria naisia, joista kukin edusti yhtä Suomen maakuntaa. Kun siihen päätettiin pyytää muun muassa ruotsalaisia näyttelijättäriä, ehdotti Emilie Suomalaisen teatterin puolesta neidit Lydia Laguksen ja Selma Heermanin, ja nämä nähtiinkin iltamassa, edellinen Lapinmaana ja jälkimäinen Karjalana. Oli siis Suomen maakuntien edustajain joukossa joku suomeakin ymmärtävä; useimmat tietysti olivat siihen nähden mahdottomia (nti Tengmark Ruotsalaisesta teatterista oli esim. "Suloisen Savonmaan"

haltiatar!). – Samaan aikaan annettiin Ruotsalaisessa teatterissa kotimainen alkuteos, E. Nervanderin murhenäytelmä *Kuninkaanlapset*. Teos teki täydellisen haaksirikon ja kertoo Emilie siitä seuraavaa:

"Olimme ensi iltana teatterissa, enkä ole koskaan nähnyt niin jääkylmää yleisöä. Oli kerrassaan mahdotonta saada yhtä ainoata apploodia aikaan. Kaarlo meni toisenakin iltana ja tahtoi minut mukaansa ja minä meninkin ja olen tyytyväinen että niin tein. Koko ensi rivillä oli 12 henkeä! Kentiesi 20 permannolla ja kuitenkin oli vapaapilettejä annettu. Voiko kyllin ylenkatsoa Helsingin snobbiyleisöä? Juostaan kymmeniä kertoja katsomassa kaikenlaista roskaa ja sitte sillä lailla tuomitaan kotimainen kappale, tietämättä minkä arvoinen se on. Kaarlo sanoi usein tunteneensa jonkinlaista katkeruutta sentähden että hän niin täydellisesti oli rikkonut välinsä [ruotsalaisen] teatteriyleisön kanssa, mutta *Kuninkaanlapset* huutavat ääneen, että hän on tehnyt oikein. Kappale on tosin ikävänlainen, mutta se tuntuu paljo paremmalta kun sen näkee toistamiseen ja toiseksi on sanottava että se näyteltiin kurjasti. Seurue tahtoi rehellisesti kostaa Nervanderille hänen arvostelunsa." – Vihdoin on mainittava tapaus uhkaavinta laatua, tulipalon alku *Arkadiassa*:

"Affissöörskan huolimattomuuden kautta oli kiristorstaina klo 7 aamulla valkea päässyt irti naisten pukemahuoneessa ja siellä riippuvat teatterin ja näyttelijättärien omat vaatteet paloivat tykkäänään. Onneksi [vahtimestari] Wirman ja affissöörska saivat tulen sammutetuksi, ennen kuin se levisi sisempään huoneeseen, missä koko muu puvusto säilytetään. Teatterin vahinko nousee ainakin 1,000 markkaan ja lisäksi tulee näyttelijättärien, joilta paloi kenkiä, sukkaa, kureliiviä, alushameita y.m. Teatterin hameita paloi yhdeksän, *Lagus* menetti paljo." – Tietääksemme tämä oli ainoa kerta, jolloin Suomalaisen teatterin aikana *Arkadia*, tuo vanha puuhökkeli, jonka tulenarkuus oli melkein sananlaskuksi tullut, todella oli joutua tulen uhriksi. – Samassa kirjeessä lausutaan teatterista:

"Taloudellinen asema on jotenkin hyvä; yksi ainoa ilta on tuottanut tappiota. Keskimäärin on näytäntö antanut 580 mk (tietysti brutto), niin että meillä olisi voittoa, jollei orkesteri olisi niin kallis. Musiikki maksaa 100 mk illalta, jota paitse *Göhdelle* tulee 12, *Moesselille* 12 ja *Lindgrenille* 6 mk kerralta ja erityisesti harjoituksista. Huono orkesterimme maksaa siis 140 mk illalta! Eikö se ole kuulumatonta?"

Loppulausunnoksi Suomalaisen teatterin ensi olostä Helsingissä sopii seuraava ote eräästä *Yrjö Koskisen Kirjallisessa kuukauslehdessä* julkaisemasta kirjoituksesta. Huomautettuaan siitä ahdistetusta asemasta, missä suomalaisuus silloin oli, hän jatkaa:

"Näinä sumeina aikoina¹⁷ katse mielellään kääntyy johonkin valopaikkaan, joka näyttää lupaavan onnellista päivän koittoa nykyisten hämäräin perästä. Semmoinen toivorikas ilmiö on mielestämme uusi *Suomenkielinen* teatteri. Se tosin vielä on vast'alkuinen heikko taimi, jonka kasvaminen riippuu yhden ainoan miehen lempivästä, alttiiksi antavaisesta hoidosta. Mutta semmoisenakin se on puolen vuosikauden kuluessa varttunut niin kauniilla menestyksellä, että meidän on syytä kreikkalaisten tavalla 'pelätä jumalien kateutta', elleimme perustaisi toiveitamme kansallisuutemme edistyksestä korkeamman johdatuksen nojaan kuin olympolaisten suosioon."

Sen jälkeen huomautettuaan että teatteri vielä on pidettävä jonakin "teatterikouluna", kirjottaja lausuu: "Yksimielisesti luullaksemme kuitenkin myönnetään, että tämä yritys jo on osottanut kauniimpaa edistystä kuin olisi sopinut millään oikeudella toivoa. Kappaleita on näytelty, joissa näyttämisen sointuisuus on ollut moitteeton, ja vaikka näyttelijäin joukossa ei sovi ketään vielä taideniekaksi nimittää, ovat useatkin osottaneet varsin kiitettävää pyrkimystä taiteellisuuteen. – Se puoli, joka tätä nykyä epäilemättä on toimen heikoin, on näyttelijäin kieli ja lausunto. Tämä puoli tosin on luonnollinen seuraus suomenkielen nykyisestä tilasta maassamme; koska ainoastaan harvoilla sivistyneillä perheillä suomi on varsinaisena puhekielenä, ei ole kielen ääntämys yleisemmin saanut sitä puhtautta ja hienoutta, joka on sivistyneen puhekielen tunnusmerkki. Vaan toiselta

¹⁷ Eräässä kirjeessä Emilie kertoo Koskisenkin lausuneen: "vähitellen väsy niin, ettei enää jaksa taistella!" Ja kohta sen jälkeen hän jatkaa ikäänkuin selitykseksi: "Mitä sanoa kuopiolaisten anomuksesta saada ruotsalainen koulu? Kyllä herrassäätyimme itsekkäisyys kuitenkin on suunnaton."

puolen juuri teatterin pitäisi antaa tällöisen jalostetun puhekielen malli." – Koska ohjelmisto oli loppuun näytelty ja kevät niin edistynyt, että yleisö tuskin olisi kauvemmin samassa määrässä kuin tähän saakka suonut huomiota näytännöille, lähti seurue kolmeksi viikoksi *Hämeenlinnaan* palatakseen Helsinkiin toukokuun loppuviikoksi, jolloin promotsionjuhla oli tapahtuva. Ensimmäinen näytäntö Hämeenlinnassa annettiin 4/5. "Teatteri oli", sanoo Hämäläinen, "täpötäynnään väkeä, joka ihastuksella katseli Viuluniekkaa ja kättentaputuksilla ja näyttelijöitä esiinpyytämällä osotti mieltymystään. Katsojat kuuluivat suurimmaksi osaksi porvari- ja työkansan luokkaan, myös oli lähipitäjistä tullut sekä herras- että talonpoikaiskansaa, mutta vain harvoja kaupunkimme 'noblessista'."

Paitse tätä ensimmäistä näytäntöä annettiin vielä kahdeksan. Uutta ohjelmistossa oli Antti Jalavan kääntämä Laurencinin ja Lubizen 1-näytöksinen huvinäytelmä *Ei ollenkaan mustasukkainen* ja A. Korhosen *Kosijat*, kumpikin Helsingissä harjotettu. Kuukauden keskivaiheilla kävi Lydia Laguskin Hämeenlinnassa. Yhtenä iltana hän näytösten välillä lauloi Hellaan lapsi ja A. Conradin Aamu-akkunani ja toisena Nettchenin osan Laululintusessa. Viimeksi, 22/5, näyteltiin Päivölä. – Hämäläinen tunnustaa näytelmän olleen "sitä laatua, etteivät loukkaa arkaluontoisimmankaan siveyden tunteita" ja letkauttaa hämeenlinnalaisia siitä etteivät he, niinkuin kaikissa muissa kaupungeissa oli tapahtunut, olleet kutsumalla seuruetta pitoihin osottaneet sille suosiotansa ja näyttäneet ymmärtävänsä antaa arvoa isänmaalliselle työlle.

Niinä kolmena iltana, jolloin teatteri näytteli *Helsingissä* toukokuun lopulla, esitettiin seuraavat ohjelmat: 25/5 Bartholdus Simonis ja Lemun rannalla; 27/5 Sala-ampuja ja karjatyttö, Kukka kultain kuusistossa, Kihlaus ja Hääilta; 29/5 Suorin tie paras, Laululintunen, Kihlaus ja K. S. Suomalaisen kirjottama ja Aug. Tavaststjernan sävellyksillä varustama, alkuperäinen 1-näytöksinen laulunäytelmä *Erehdykset eli promotsionimuistoja*.¹⁸ Ensimmäinen näytäntö annettiin Vilhon ja kolmas Lydia Laguksen hyväksi, joka jälkimäinen valmistautui opintomatalle ja jolle juurikään oli valtionvaroista myönnetty 1,400 markan apuraha. Suositun laulajattaren resettinäytännössä oli "väkeä enemmän kuin koskaan ennen ja yleisö osotti mieltymystään vilkkailla kättentaputuksilla ja esiinhuudoilla", jota paitse nti Lagus palkittiin "suurella kukkakiehkuralla". Uutta laulukappaletta sanotaan "sieväksi ilveilyksi", joka vastaanotettiin mielihyvällä. Enemmän siinä miellytti eräs neliääninen laulu. Säveltäjä huudettiin esiin.

Näin oli Suomalainen teatteri saapunut ensimmäisen näytäntökauden loppuun. Tosin seurue ei nytkään hajaantunut lomalle, vaan jatkoi yhtämittaa työtänsä, mutta koska tilivuosi oli päätetty laskettavaksi kesäkuun alkuun, on kertomuksemmekin soveliaimmin jaettava saman perustuksen mukaan. Kun edellisessä on tehty selkoa teatterin julkisen toimen ensi jaksosta, on luku nyt täydennettävä huomioon ottamalla yrityksen taloudellinen puoli y.m. asiaan kuuluvaa.

Teatterin kannatusyhdistyksen kokouksessa 10 p. kesäk. 1872 (kts. I. s. 279) valitun johtokunnan ensimmäinen tehtävä oli ollut hankkia vahvistusta yhdistyksen säännöille, joiksi ehdotus hyväksyttiin samassa kokouksessa. Muodollisista syistä ei senaatti kumminkaan katsonut voivansa vahvistaa sääntöjä semmoisina kuin ne ensin esitettiin ja, vaikka niitä noudatettiin, ei vahvistusanomusta¹⁹ uudistettu ennen kuin 10 p. jouluk. 1873. Päätös on päivätty 9 p. kesäk. 1874; mutta kumminkin otamme jo tähän:

Suomalaisen Teaterin Takausyhdistyksen säännöt.

1 §. Suomalaisen Teaterin Takaus-yhdistyksen tarkoitus on suomalaisen teaterin perustaminen ja suomalaisen teateri-kirjallisuuden edistäminen.

¹⁸ Tavaststjerna sai operetistaan 200 mk, josta 70 meni "libretton" tekijälle. Säveltäjä pyysi sitte 100 mk. lisäksi joko palkkion korotuksena taikka "jonkinlaisena etumaksuna" vatedes suorittavasta työstä.

¹⁹ Anomus, jonka ovat allekirjottaneet Kaarlo Bergbom, Yrjö Sakari Forsman ja B. O. Schauman, sekä sääntöehdotus ovat kirjoitetut suomeksi, mutta oheen on liitetty ruotsinnos kummastakin. Senaatin päätös on tietysti ruotsinkielinen, joten siis oikeastaan vain sääntöjen ruotsinnos vahvistettiin.

2 §. Jäseneksi pääsee sillä että ottaa suorittaaksensa yhden tai useamman takaus-osan, joista jokainen sitoo 12:n markan maksuun vuosittain viiden vuoden kuluessa. Se joka tahtoo, saa myös kerrassaan suorittaa koko maksun, jossa tapauksessa kultakin takaus-osalta maksetaan ainoastaan 50 markkaa.

3 §. Vuosimaksuilla kokoon saatu summa on osaksi oleva takauksena näytteliä-joukon ylläpitämiselle, osaksi käytettävä näytelmä-kappaleiden teettämiseen ja kilpa-palkintojen antamiseen.

4 §. Näytteliä-joukon tulee näytellä sekä Helsingissä että asianhaarain mukaan myös maaseutu-kaupungeissa.

5 §. Yhdistyksen asioita hoitaa johtokunta Helsingissä, jossa on 3 jäsentä ja 2 varajäsentä. Johtokunta valitsee keskuudestaan taikka sen ulkopuolelta toimittavan johtajan, kassanhoitajan ynnä sihteerin, jonka tulee pitää tarkka huoli siitä että tarpeelliset aineet vastaiseen suomalaisen teaterin historiaan säilyvät.

6 §. Johtokunta yhdessä toimittavan johtajan kanssa pestaa näytteliät ja asettaa heitä varten regissöriin; johtokunnalla on vielä neuvon antamisen valta teateri-joukon toimen, näytettävien kappalten y.m. suhteen, se julistaa kilpapakintoja, määrää niiden suuruuden ja päättää palkkiot sisääntulleista dramallisista teoksista.

7 §. Johtokunnan rinnalla tulee olemaan tutkiakunta sisääntulevien näytelmä-kappalten tarkastamista varten. Tutkiakunnan jäsenet ovat johtokunnan valittavat.

8 §. Toimittavan johtajan tulee laittaa ja johtokunnalle tuoda esiin kaava teaterijoukon toimeen sekä näytettävien kappalten laatuun vuoden kuluessa, pitää huoli soveliaan näytteliä-aidon opetuksen hankkimisesta teaterijoukon jäsenille, jos semmoinen on tarpeen ja tilaisuutta siihen on; vielä on hänellä yksinään valta näyttämisen-ajan kuluessa päättää teateri-joukon kaikista asioista, ynnä myös velvollisuus hankkia sihteerille tarpeelliset tiedot, jotka koskevat teateri-joukon tointa maaseuduilla.

9 §. Yhdistys kokoontuu kerran vuodessa Helsingissä Toukokuun 10:nä päivänä. Jos tärkeitä syitä ilmautuu, kutsukoon kuitenkin johtokunta välikokouksenkin kokoon. Vuosikokouksessa valitaan johtokunnan jäsenet sekä varajäsenet, tarkastellaan rahavarain tila y.m. Jäsen, joka ei itse voi kokouksessa olla läsnä, saa lähettää äänensä kirjallisesti. – Ensimmäinen vuosikokous pidettiin Seurahuoneella 16/5 ja avasi sen johtokunnan puheenjohtaja Yrjö Koskinen. Hän huomautti siitä suosiosta, joka kaikkialla maassamme oli tullut nuoren teatterin osaksi ja mainitsi erityisenä todistuksena ne lahjotukset, jotka taidelaitos oli saanut vastaanottaa. Paitse jo puheena ollutta viipurilaisten lahjaa oli näet kauppias ja tehtaanisäntä *J. D. Stenberg* Helsingissä huhtikuulla teatterille lahjottanut 5,000 markkaa (5 Suomen hypoteekkiyhdistyksen obligatsionia), jotka johtokunnan päätöksen mukaan olivat säilytettävät pysyvänä rahastona, josta ainoastaan korot käytettäisiin "avuksi jonkun näyttelijän taiteellista edistymistä varten taikka muuhun taiteelliseen tarkotukseen". – Sitten valittiin johtokunnan jäseniksi entiset, nimittäin tri K. Bergbom, prof. Y. Koskinen ja amanuensi B. O. Schauman sekä varajäseniksi eversti A. Järnefelt ja maisteri A. Almberg. Reviisoreiksi valittiin maisteri A. Boehm ja kamarikirjottaja K. F. Wahlström, joiden 19 p. marrask. päivätystä kertomuksesta saamme lähempiä tietoja ensimmäisen toimintavuoden tileistä ja taloudellisesta asemasta ylipäätään.

Tulot ja menot nähdään rahastonhoitajan tekemästä taulusta, joka ensimmäisenä laatuaan ansainnee sijan tekstissämme:

Tulot:

2222 näytännöstä Helsingissä Smk 11,688:90

1717 " Porissa " 5,506:70

77 " Tampereella " 2,317:40

8(? 9) " Hämeenlinnassa " 2,437:90

2121 " Viipurissa " 10,379:17 32,330:07²⁰
4141 osaketta à 50 markkaa. " 2,050: -
4344 " " 12 " " 5,208: – 7,258: -
Velkaa: lainattu Stenbergin rahastosta 4,500: -
Summa Smk 44,088:07

Menot:

Päiväkustannukset Helsingissä Smk 7,725:80
" Porissa " 3,494:64
" Tampereella " 870:78
" Hämeenlinnassa " 892:92
" Viipurissa " 5,091:52
Palkat ja palkinnot " 14,888:49
Kirjasto " 2,677:82
Puvusto " 4,420:41
Koristukset " 449:92
Matkakustannukset " 1,964:29
Suomalaiselle alkeisopistolle " 238: -
Kaikenl. (Sähkösan., posti y.m.)" 1,194:91
Rahaa kassassa " 178:57
Summa Smk 44,088:07

Tilivuoden päättyessä oli siis teatterilla velkaa Smk 4,321:43, mutta ottaen huomioon että alkuharjoituksiin kului puoli viidettä kuukautta, jolloin näyttelijät nauttivat palkkaa ilman että mitään saatiin sisään, sekä että puvusto, koristukset ja kirjasto olivat perustettavat, arvostelivat tarkastajat asemaa varsin tyydyttäväksi. Heistä oli onnellinen päätös luettava erinomaisen johdon ja säästäväisyyden ansioksi, ja he ehdottivat että "toimittajatirehtöörin" s.o. toimitusjohtajan Kaarlo Bergbomin palkka, joka oli ollut 1,200 mk, korotettaisiin ja että rahastonhoitajalle, Emilie Bergbomille, joka oli suorittanut vaivaloisen työnsä ilman mitään korvausta, myönnettäisiin ainakin kohtuulliset tarverahat. Vihdoin tarkastajat ehdottivat, että vastedes yhtiökokous pidettäisiin syksylläkin, koska kevätkokouksessa ei voitu esittää juoksevan vuoden tilejä.

Johtokunnan kokouksista ja toimista puuttuu lähempiä tietoja. Tietävästi ei vakainaista sihteeriä valittu, eikä myöskään säännöllisesti kokouksissa pöytäkirjaa tehty. Alkuaikoina samoin kuin kauvan myöhemminkin hoidettiin asioita niin sanoaksemme patriarkalliseen tapaan. Toisin sanoen Kaarlo ja Emilie Bergbom pitivät yhdessä kaikki johtonurat käsissään ja johtokunta kutsuttiin kokoon ainoastaan silloin kun ilmaantui joku erityinen asia, joka oli niin tärkeä taikka muuten sitä laatua, että sisarukset eivät voineet taikka tahtoneet yksin olla edesvastuussa sen ratkaisemisesta. Semmoisia asioita olivat kysymykset teatterin taloudellisesta toimeentulosta ja suhteesta viranomaisiin, kurinpidosta, milloin pahempi loukkaus järjestystä vastaan oli tapahtunut, j.n.e. Mitä tulee ainesten keräämiseen teatterin historiaa varten, josta puhutaan 5 §:ssä, niin harrasti sitä maisteri A. Almberg – kumminkin vähemmän virallisesti kuin sulasta mielenkiinnosta teatteriyritykseen, jonka innostuneimpia ystäviä ja edistäjiä hän koko elämänsä on ollut. Hänen toimestaan onkin melkoinen joukko aineksia, paitse hänen tekemiään muistiinpanoja, säilynyt tämän historian hyväksi. Toinen yhtä harras Suomalaisen teatterin ystävä oli revisori K. F. Wahlström. Ja totuuden mukaan on tunnustettava, että nämä kaksi isänmaallista miestä ovat ansainneet tulla muitten edellä mainituiksi Bergbom-sisarusten uskollisimpina apumiehinä heidän suuressa elämäntyössään. Useammin kuin johtokunnan virallisissa kokouksissa lienee vaikeitten olosuhteitten

²⁰ [20] Tulojen keskimäärä oli Helsingissä 531, Porissa 323, Tampereella 331, Hämeenlinnassa 270, Viipurissa 484 mk.

ahdistus keventynyt Kaarlon ja Emilien neuvotellessa Albergin ja Wahlströmin kanssa, ne kun olivat yhtä alttiita uhrautuvaan toimeen kuin vikkeloitä keinoja keksimään.

Koska ohjelmiston laatu antaa mahdollisesti luotettavimman käsityksen teatterin taiteellisista ja sivistyksellisistä harrastuksista, sen merkityksestä kulttuuritekijänä ja vuosi vuodelta tapahtuvasta edistyksestä, tahdomme joka luvun loppuun liittää tilastollisen katsauksen esitettäväksi tulleeeseen näytelmistöön. – Ensimmäisenä näytäntökautena näyteltiin seuraavat 36 kappaletta:

12 12 kertaa Laululintunen,
10 10 " *Kihlaus*, Hääilta, Preciosa,
9 9 " Suorin tie paras, Työväen elämästä,
8 8 " Marin rukkaset,
7 7 " *Margareta*, Kukka kultain kuusistossa, Viuluniekka,
6 6 " *Kalatyttö*,
5 5 " *Saaristossa*, *Lemun rannalla*, Don Ranudo de Colibrados, Yökausi
Lahdella, Rouget de Lisle, Päivölä,
4 4 " *Sotavanhuksen joulu*, *Ainamo*, *Silmänkääntäjä*, Kuinka anopeista
päästään, Ei mustasukkainen,
3 3 " *Hölmölin maailmanparantajat*, *Alkajaisnäytelmä*, Sala-ampuja ja
karjatyttö, Jeppe Niilonpoika,
2 2 " *Bartholdus Simonis*,
1 1 " *Erehdykset*, *Kosijat*, Sisarukset, Koira ja kissa, Valtioviisas räätäli,
Paratiisi ullakossa, Salakuljettaja, Levoton yö, Ei ollenkaan mustasukkainen.

Näistä oli 13 – kaikki kursiivilla painetut – kotimaisia, ja niistä neljä viimeistä uusia alkuteoksia. – Sääntöjen mukaan oli "Takaus-yhdistyksellä" myöskin päämääränä edistää "teateri-kirjallisuutta". Siinä tarkoituksessa ilmoitettiin 11 p. tammik. 1873 kaksi kilpapakintoa olevan jaettavana alkuperäisistä näytelmistä, jotka ennen vuoden loppua tarjottaisiin teatterin käytettäväksi. Isompi palkinto, 500 mk, annettaisiin suuremmasta näytelmästä, joka "runollisessa tai suorasanaaisessa puvussa on näkymölle sovelias" ja sisältää vähintään 3 näytöstä; toinen pienempi, 250 mk, jaettaisiin pienemmästä näytelmästä (joka sai olla ruotsinkielinenkin, vaikka siinä tapauksessa ainoastaan suorasanaainen.)²¹

²¹ Tämä lisäys johtunee siitä että, niinkuin Bergbomin ylempänä luettavasta kirjeestä näkyy, kaksi ruotsinkielistäkin kirjailijaa oli luvannut sepittää jotain teatterille.

II. Toinen näytäntökausi, 1873-74

On jo ohimennen mainittu, että teatteriseurueelle ei myönnetty lepoa kun varsinainen näytäntökausi oli päättynyt. Katsottiin näet suotavaksi, että se käyttäen kesäajan mukavampia kulkuneuvoja vierailisi sisämaan kaupungeissa, joihin silloin ei vielä ollut rautateitä. Näillä etäisemmilläkin paikkakunnilla oli teatterin perustaminen synnyttänyt iloa, sielläkin oli osakkeita kannatusyhdistykseen merkitty ja haluttiin tutustua laitokseen, josta jo niin paljo mieltäkiinnittävää oli kuultu. Kun seurue lähti liikkeelle, se siis tiesi olevansa tervetullut minne saapuikin, ja tämä tieto antoi matkalle, joka tehtiin vuoden kauniimmalla ajalla Suomen kauniimmille seuduille, jotakin erittäin houkuttelevaa. Aikaa myöten oli maaseuduilla kiertäminen muuttuva rasittavaksi, mutta nyt alussa näyttelijät suoriutuivat matkaansa kuin millekin huvi- tai seikkailuretkelle.

Ensimmäinen määräpaikka oli *Joensuu*, ja tämä kaupunki, jonka asukasluku juurikään oli saavuttanut ensimmäisen tuhatmäärän, näyttikin ansainneen sen kunnian. Sanomien mukaan oli siellä yksityinen kansalainen²² vuoden alkupuolella rakennuttanut "teatterihuoneen", suuren, ravintolan yhteydessä olevan salin tarpeellisine laitoksineen teatterinäytäntöjä varten. Sali oli niin tilava, että siihen "mahtui lähes puolet kaupungin asukkaista" ja koristukset (joskin hyvin yksinkertaisia) oli hankittu Pietarista. Tämän ohella voidaan paikkakunnan taideharrastuksista mainita, että siellä kevätkaudella oli pantu toimeen seuranäytäntöjä ja laulajaisia – kaikki omin voimin. Kuinka hartaasti Suomalaista teatteria toivottiin tulevaksi, näkyy siitä että kauppias Lattusen alotteesta kaupunkilaiset tarjosivat näyttelijöille vapaan matkan Viipurista, jonka lisäksi näille annettiin vapaat asunnot ja elatus koko sen ajan kun kaupungissa viipyivät.

Kesäkuun 10 p. klo 11 vaiheilla ehtoolla höyrylaiva Väinämöinen tulla puhkui Pielisjokea ylöspäin ja saapui kaupungin laituriin. Taajassa joukossa "Jokelaiset" seisovat rannalla vastaanottamassa vieraitansa, jotka laivan lähestyessä lauloivat Maamme-laulun. Rannalta vastattiin eläköönhuudoilla, ja lämmin tunnelma liitti ennen tuntemattomat toisiinsa. Seurueen astuttua maalle se oikein käsivoimalla hajotettiin, isännät kun kilvan ottivat toinen toisen toinen toisen vieraan haltuunsa.

Näytännöt alkoivat 13/6 ja oli ensi ohjelma: Työväen elämästä, Suorin tie paras ja Laululintunen. U. S: lle kirjoitettiin, että näytäntö oli "sydämeen koskeva, sai kyynelpisarat silmistä tipahtamaan ja ihastus oli suuri". Vilho puolestaan kirjotti Emilie Bergbomille: "Ei missään meillä ole ollut niin harrasta ja innokasta yleisöä kuin täällä; en missään kaupungissa ole tavannut niin jyvää, eloisaa ja laveaa suomalaisuutta kuin täällä." – Laululintusessa esiintyi rva Aspegren, mutta Vilho ei voinut kiittää hänen lauluaan ja kysyi sentähden: "Eikö Laguksen sopisi rientää tänne? Häntä kaipaa sekä yleisö että näyttelijät." Sen johdosta nti Lagus lähtikin Joensuuhun, tuli perille aamulla 26/6 ja lauloi viimeisissä näytännöissä. Kaikkiaan annettiin niitä kahdeksan ja huolimatta näyttämön ahtaudesta näyteltiin paitse pienempiä – niiden joukossa ohjelmistolle uusikin, K. J. Gummeruksen suomentama Holbergin *Katsokaa peiliin* – suuret kappaleet Päivölä, Viuluniekka ja Preciosa. Viime mainittu esitettiin perjantaina 27/6. Näytäntö oli aiottu jäähyväisillaksi ja sen vuoksi joensuulaisten tunteet tulvivat. "Naisille tuli", Vilho kertoo, "paljo kukkia ja mikä oli sitäkin parempi kultasormuksia ja medaljoneja – oikein amerikkalaista! Heerman, Savolainen, Tötterman ja Kaarlonen saivat sormuksia, Lagus ja rva Aspegren medaljoneja, kun ei oltu saatu mittaa heidän sormistaan. Sormuksissa on kanta, johon saajan alkukirjaimet on piirretty ja sisäpuolella on kirjoitus: *Muisto Joensuusta 27/6 1873.*" – Kun lähtö lykkääntyi maanantaiaamuun, näyteltiin vielä

²² Seurahuoneen omistaja ja ravintolan hoitaja nti A. Svärd, jossa vuodet eivät olleet tukehuttaneet taiteellisia mielitekoja. Hän oli innokas seuranäytäntöjen harrastaja ja esiintyi itsekin näyttämöllä etupäässä – miesrooleissa. Teatterin jäsenille hän osotti erinomaista ystävällisyyttä.

pyhäiltana: Margareta, Kukka kultain kuusistossa ja Laululintunen sekä laulettiin päälliseksi kvartetti Tavaststjernan operetista.

Tietysti pidettiin näyttelijäseurueelle kemujakin. Jo ensi näytännön jälkeen oli "pienet tervetulijaiset", juhannusaattona ja yönä oli iloinen seurainpito muutamalla saarella ja viimeisenä lauantaina toimeenpantiin "suuremmoisat läksiäiset, joissa melkein koko kaupungin väestö oli saapuvilla ja joissa ei tarjottu muuta juomaa kuin samppanjaa(!)". Tässä tilaisuudessa, johon maalaisiakin oli saapunut, pidettiin hartaita, sydämellisiä puheita teatterin ja poissa olevan johtajan kunniaksi. Sitä päitse Puhakka julkilaisi Bergbomille omistamansa runon ja ylioppilas Puustinen toisen näyttelijöille.

Kesäkuun 30 p. seurue eläköönhuutojen kaikuessa lähti Joensuu nimisellä laivalla *Savonlinna*an. Ja täälläkin, kirjoitetaan Morgonbladelle, se vastaanotettiin "niinkuin on tapa vastaanottaa rakasta ja kallista". Ravintolan isäntä Struwe antoi seurahuoneen salin maksutta käytettäväksi, ja joka näytännöiltä se oli täynnä, jotkut ainoat sijat poisluettuina. Kumminkin sama kirjottaja viittaa siihen, että Savonlinnassakin oli niitä, jotka eivät suosineet teatterin harrastuksia.²³ Toiselta puolen hän sanoo puhutelleensa erästä kerimäkeläistä, jolla ennen tuskin oli ollut aavistustakaan näyttämöstä, mutta joka nyt oli ollut suuresti ihastunut teatteriin. "Kyll' on peninkulma matkoo", mies oli päättänyt, "mutta tok tänne tulla pittää, niin kauan kun hyö ovat teällä."

Savonlinnassa annetun neljän näytännön ohjelmista ei ole tarkkoja tietoja. Se vain sanotaan, että Työväen elämästä ja Viuluniekka tekivät syvimmän vaikutuksen. Vilho kertoo Bergbomille seuraavan tositapauksen. Eräs talonpoika oli viinapullo taskussa ollut teatterissa, kun Työväen elämästä esitettiin. Näytelmän nähtyään läksi mies ulos, tempasi pullon taskustaan ja viskasi sen katuun lausuen: "Tuoss' on minunkin perkeleeni, nyt se on loppu!" – Tulot olivat noin 220 mk näytännöstä, jota vastoin Joensuussa oli saatu noin 312 mk illasta. Matka Savonlinnasta Kuopioon tehtiin 11/7 höyrylaivalla Rauha, jonka kapteeni (Hellman) maksutta kuljetti teatterin puvuston y.m. tavarat.

Kun Rauha laski *Kuopion* laituriin, "tunsivat kaikki rehelliset suomalaiset, jotka sinä iltana seisoivat rannalla, sydämensä tykyttävän isänmaallisuudesta ja ilosta nähdessään näyttelijäin ensi kerran saapuvan sinne". Kansaa oli kokoontunut oikein runsaasti ja soittokunta oli toimitettu saapuville vieraita tervehtimään, mutta "kun samalla laivalla tuli kotiin eräs tšekäläinen murheenalainen perhe, joka Ruotsinmaassa oli kuoleman kautta menettänyt rakastetun perheenisäntänsä, niin sopimattomalta näkyi tässä tilaisuudessa tehdä mitään ilonosotuksia". – "Hiljaisuus vallitsi kansassa, mutta sitä enemmän paloivat sydämet ja sädehtivät kaikkein silmät ilosta ja uteliaisuudesta." Kauppias D. Keinänen ja maisteri A. Lindholm olivat toimittaneet näyttelijöille valmiit asunnot. Näytännöjen sarja alkoi 13/7 samalla ohjelmalla kuin Joensuussa ja päättyi 10/8. Kaikkiaan näyteltiin 11 kertaa, joista kuitenkin ainoastaan 7 Suomalaisen teatterin nimessä. Näytännöt tapahtuivat kylpylaitoksen salissa Väinölänniemellä, joka sitä varten oli laitettu tarpeelliseen kuntoon. Sali oli niin pieni ja ahdas, että ihmiset kerran paikallensa istuttuaan eivät voineet siitä liikahtaa, mutta huolimatta kauheasta kuumuudesta oli katsojien huomaavaisuus ja ihastus suuri. Ensi iltana, jolloin piletit olivat loppuun myydyt, mainitaan katsojien luvun olleen noin 300. Muutoin yleisö ei suinkaan ollut yksistään kaupunkilaisia, jotka näin sydänkesällä eivät kaikki olleet kotosallakaan. Niiden sijasta tulvi maaseutulaisia teatteria katsomaan. "Täällä on ollut väkeä", kirjoitetaan U. S: lle, "Pielavedeltä, Leppävirroilta, Tuusniemeltä ja Iisalmelta – vieläpä Nurmekselta,

²³ Tämän johdosta mainittakoon pieni seikka, joka on jättänyt jälkiä sen ajan sanomiin. Muuan kynäilijä kertoo Åbo Underrättelserissä (26/6 "Hajanaisia muistiinpanoja matkalla Suomessa"), että Vilho kekkereissä Joensuun (oikeammin Savonlinnan!) seurahuoneella olisi ivallisesti puhuen "fennomanian vastustajista" verrannut vastapuoluetta "ummehtuneeseen olueeseen" ja "kylmään kahviin". Tämän johdosta läksytetään Vilhoa ja koko seuruetta palstan pituudelta ja uhataan, että teatteriyhtymä on menettävä yleisön suosion, jolleivät näyttelijät ole politikoitsematta ja nöyrästi ajattele ainoastaan taidettaan! – Tositeossa oli Vilho innostuneesti puhuessaan kansallisesta kulttuuriryöstä käyttänyt tuota vertausta silloisesta liberalismista eli dagbladilaisuudesta ja sillä herättänyt mielipahaa muutamissa kuulijoissa. Toisten mielestä oli puhe ollut sana ajallaan ja paikallaan. – Niin naurettavan vähäpätöinen kuin asia olikin nieli esim. Wiborgs Tidning suurella mielihyvällä koko palstan Å. U: stä.

Rautalammilta ja Hankasalmeilta", ja paikkakunnan oma lehti, Tapio, antaa yhtäpitäviä tietoja: Teatteri on "melkein joka kerta ollut täynnä innostuneita ja mieltyneitä kuulijoita, niiden seassa suuri joukko talonpoikia". – "Jokainen huomaa nyt, että teatteri on parhaimpia keinoja saattamaan suomenkieltä korkeamman sivistyksen ja säädyllisyyden kieleksi. Suomi sujuuikin hyvästi ja sulosti nuorten näyttelijäin suusta." – Erittäin johti Työväen elämästä kansaa tuumimaan, "että nuorukaiset, jotka nyt viettävät sunnuntai-iltansa turhuudessa jossakin kapakan suojassa tahi muualla, saisivat opastua teatterissa etsimään huvitusta, koska siellä on noin opettavaista".

Miten tyytyväisiä kuopiolaiset olivatkaan teatteriin, tapahtui siellä että nti Lagus sai ankaran muistutuksen sentähden että hänen äänensä sattui olemaan – käheä! Alussa täytyi näet eräänä iltana rva Aspegrenin laulaa hänen sijastaan. Silloin joku äkäinen katsoja, joka luuli nti Laguksen tulleen käheäksi liiallisesta laulamisesta laivalla Kuopioon tullessaan, kovasti nuhteli häntä Tapiossa, päättäen oikein koulumestarin tapaan: "yleisön on oikeus vaatia, että semmoisia esteitä toiste vältettäisiin, jotta ei yleisö tulisi toivossaan petetyksi!" Tietysti toinen ritarillisempi savolainen seuraavassa numerossa puolusti laulajatarta, joka arvattavasti lopulta itse omalla laulullaan lepytti kiivaan morkkaajan. Tapion mukaan oli näytöntö 23/7 aiottu viimeiseksi. Sinä iltana annettiin m.m. Kosijat, jonka tekijän yleisö tiesi kuuluvan seurueeseen. Kappaleen näytettyä tekijä huudettiin esiin, "ja nähtiin että se oli nuori herra Korhonen(!)". Tositeossa viimeinen näytöntö, jossa koko seurue oli mukana, tapahtui 25/7; silloin esitettiin Preciosa. "Ikävä oli keskeyttää näytännöt", kirjottaa Emilie, "sillä väkeä tuli yhä enemmän, vaikka salongissa oli 36 astetta!" – Jos luetaan mukaan toinen näytöntö (Viuluniekka), joka annettiin Kallion hyväksi, olivat tulot seitsemästä näytännöstä 2,558 mk 31 p, joka tekee noin 365 mk illalta – siis 53 mk enemmän kuin Joensuussa ja 145 mk enemmän kuin Savonlinnassa. Vilhon päiväkirjasta päättäen (joka tietysti ei kuitenkaan sisällä kaikkia teatterin menoja kyseessä olevalla ajalla) seurueen ensimmäinen kesämatka tuotti lähes 2,000 mk voittoa. Tämän vaikutti toiselta puolen yleisön uteliaisuus, toiselta puolen että kaikkialla päästiin niin vähillä päiväkustannuksilla.

Mainitun viimeisen näytännön jälkeen oli seurueen jäsenillä vähän vaille kuukausi vapaata aikaa, mutta kahdeksan jäi vielä Kuopioon ja pani elokuun alkupuolella toimeen neljä näytöntöä. Kaikkien oli määrä kokoontua *Helsinkiin* 26/8 alottaakseen harjotuksia lähestyvää syyskautta varten. Ja harjotuksia oli kahta lajia. Palattuaan opintomatkaltaan ulkomailta toukokuulla oli Achté jo heinäkuulla ollut Kuopiossa ja siellä alkanut harjottaa köörejä ensin näytettävistä oopperoista ja nyt oli Helsingissä lauluharjotusten ohella harjotettava sivuosia niissä kappaleissa, joissa rva Raa oli esiintynyt vierailunäytännöissään. Syyskausi oli näet alkava tämän taiteilijattaren ensimmäisellä esiintymisellä suomalaisella näyttämöllä.

Elokuun 28 p. rva Raa Dagmar laivalla tuli Helsinkiin. Rannalla vastaanottivat hänet teatteriseurueen jäsenet sekä joukko vanhoja ystäviä. Edellisestä luvusta tiedämme, että rva Raa oli Åhmanin seurueen jäsenenä loistavalla menestyksellä näytellyt Kristianiassa ja tullut uuden yleisön ihailun esineeksi. Sen ohella oli siellä rakentunut se suhde, joka ennen pitkää oli sitova hänet jollei juuri Norjaan niin ainakin Skandinaviaan – tarkoitamme taiteilijattaren kihlausta norjalaisen kirjailijan Kristian Winterhjelmin kanssa. Kumminkaan hän ei unohtanut sitoumuksiaan Suomeen nähden. Kun asiasta ensin oli kirjeitä vaihdettu, Bergbom kesäkuulla kävi Kristianiassa lähemmin sopimassa näyttelijättären vierailusta. Silloin päätettiin, että hän täälläkin, niinkuin vuotta ennen Norjassa, alottaisi esittämällä pääosan V. Hugon *Maria Tudorissa*, jonka Tuokko oli suomentanut. Kun rva Raa saapui, olivat valmistustyöt niin edistyneet, että ainoastaan muutamia yhteisharjotuksia enää oli tarpeen.

Ensi näytöntö oli 4/9 ja muodostui harvinaiseksi juhlatilaisuudeksi.

"Kun esirippu toisen näytöksen alkaessa nousi", kerrotaan Morgonbladetissa, "oli kuningatar ensi kerran näyttämöllä. Hän istui suosikki Fabiano Fabiani jalkojensa juuressa. Siinä hetkessä, ennen kuin sanaa kuultiin, remahti kättentaputus salongissa. Näyttelijätär nousee kumartaakseen yleisölle. Mutta silloin soittokunta virittää riemutoitotuksen ja taputusten myrskyntapaisesti kiihtyessä hän kokoilee runsaan kukkasadon, joka heitetään hänen ympärilleen. Tässä kunnianosotuksessa oli

jotakin erikoista. Siinä ilmeni ei ainoastaan hetken suosio, vaan myöskin innostunut usko suomalaisen näyttämön tulevaisuuteen. Ettei rva Raan menettänyt mitään tämän tunteitten kahdenlaisuuden kautta, on varma asia, sillä tuo tulevaisuus on hänenkin kunniansa." – E. Nervander lausuu samoin Hufvudstadsbladetissa:

"Harvoin jos koskaan on taiteilija Helsingissä ollut niin sydämellisen ja vilkkaan kunnianosotuksen esineenä kuin rva Raan tässä tilaisuudessa. Nähtiin että lukuisa yleisö katsoi itseään osaksi Suomalaisen teatterin ympäri maata hajaantuneista ystäväistä, jotka olisivat tahtoneet olla saapuvilla kiittämässä taiteilijatartha hänen suosiostaan kansallista näyttämöämme kohtaan. – Rva Raan taide on viime aikoina ehdottomasti edistymistään edistynyt. Voimakkaasti ja tarmokkaasti hän aina on näytellyt samoin kuin hän taiteilijana on ollut täysin itsenäinen. Mutta hänen esiintymisessään on ilmaantunut kohtia, jotka mielestämme ovat liian selvästi näyttäneet valmistavien tutkimusten jälkeä ja sentähden häirinnee illusionia. Mikäli voimme nähdä Maria Tudoria esitellessä, ovat nuo epätasaisuudet nyttemmin kokonaan kadonneet. Taiteilijan rikkaitten luonnonlahjojen ja älykkäiden tutkimusten lopputuloksena näyttäytyy nyt tyyliltään suuri ja erinomaisen voimallinen taide, semmoinen joka on omituinen usealle Etelän mainioimmalle näyttelijättäreille, mutta joka an harvoin tavataan alpein pohjoispuolella." – Varmaa on että rva Raan kuvaten julmaa kuningatartha vastustamattomasti lumosi katsojat. Suomenkieli soi täysäänisenä hänen huuliltaan, ja hän näytti voittaneen kaikki vieraan kielen tuottamat vaikeudet. Muutoin on sanottava, että yhteistyö suuren näyttelijättären kanssa ilmeisesti innostutti nuoria näyttelijöitä. Sentähden tapahtuikin, että sanomat myönsivät heille sen tunnustuksen, että ei yksikään suorastaan häirinnyt sopusointua – tunnustus, joka ei ole vähäisenä pidettävä, kun he kaikki ensi kerran esiintyivät suurisuuntaisessa, lennokkaassa tragediassa. – Sama näytöntö uudistettiin kaksi kertaa, 7/9 ja 23/9.

Uusi ohjelma, Tavaststjernan Erehdykset, Lea ja Laululintunen, esitettiin 12/9 ja 14/9. Siis vakavan Lean rinnalla, jossa rva Raana, näyttellen loistavasti, tervehdittiin entisellä innostuksella ja jossa hänen ympärillään ensi kerran nähtiin varsinaisia suomalaisia näyttelijöitä, kaksi iloista laulukappaletta. Sen jälkeen tehtiin "riemuretki" Hämeenlinnaan, jossa 16/9 annettiin Häälta, Lea ja Laululintunen. Charlotte Raan mestaritaide ja Lydia Laguksen raikas laulu sai Nordinin salongin täyttävät hämäläiset haltioihinsa, ja näytännön jälkeen he juhlivat rva Raana, Bergbomia, teatteriseuruetta ja Lean runoilijan muistoa. Kolmas ohjelma 19/9, käsitti Sala-ampujan ja karjatytön, kohtauksen *Macbethista* (suomentanut Santala), uuden hupaisen F. Gumbertin säveltämän laulunäytelmän *Lemmenjuoma* (Die Kunst geliebt zu werden) ja kohtauksen *Hamletista* (suomentanut Tuokko). Tämän illan historiallinen merkitys oli siinä, että silloin Shakespearen runotar ensi kerran astui Suomalaiselle näyttämölle, ja Morgonbladet lausuu rva Raan esiintymisestä:

"Keskinertaisen taiteilijan on arveluttavaa koettaa antaa jotakin eheää esittämällä katkelman; kypsyneelle se on tehtävä, joka on omansa oikein näyttämään hänen kykynsä etevämmyyttä. Rva Raan esitys lady Macbethin unissakävijä- ja Ophelian mielipuoisuuskohtauksesta todisti jos mikään tämän väitteen. Niin pian kuin esim. edellisessä kohtauksessa onneton lady Macbeth astui näyttämölle, tuli näytelmän syvästi traagillinen tunnelma tuntuviin, ja seuraavina hetkinä selvisi mielikuvituksessa murhenäytelmän toiminta täydessä jylhydessään. Katsoja näki kokonaisuuden eikä ainoastaan irtonaisen kohtauksen."

Neljäs ohjelma, 21/9, oli Margareta, Lemmenjuoma ja Kihlaus, jonka jälkeen 23/9 Maria Tudor annettiin jäähyväisnäytöntönä, mutta tosioessa tapahtui oikea hyvästijättö vasta kaksi päivää myöhemmin. Rva Raan toimeenpani näet 25/9 draamallisen iltaman, jossa paitse Kalatyttöä ja Lemmenjuomaa – Lydia Lagus kummassakin – esitettiin *Daniel Hjortin 2*: sen näytöksen ensimmäinen kuvaelma ja Lea. Katrin, joka ensi kerran nähtiin suomalaisella näyttämöllä, näyttelijätär tietysti kuvasi vaikuttavasti kuin muinoin Ruotsalaisessa teatterissa, mutta vasta lopussa, Lean jälkeen, nousivat tunteet tulvilleen. Yhä uudelleen taiteilijatar huudettiin esiin, kukkia satoi hänen ympärilleen ja "eläköön" täytti salongin. Vihdoin ylioppilaskööri tyynnytti myrskyn Savolaisen laululla. Kun rva Raan lähti teatterista, saattoi hänet kotia lukuisa osa yleisöä.

Seuraavana päivänä oli läksijäispidot seurahuoneella.²⁴ Fredr. Cygnaeus piti kunniavieraille puheen, josta vain katkelma on säilynyt.²⁵

Siitä päättäen hän ensiksi kiitti rva Raata siitä, että tämä oli osottanut ymmärtävänsä meitä, että hän väsymättömällä työllä oli oppinut suomenkieltä "ja jälleen tarjonnut sen mitä hän siten oli omistanut iloksi ja mielenlennykseksi Suomen kansalle". Sen jälkeen hän julkilausui ajatuksen, "joka kuultuna tuolla ulkona voisi saada monen siunailemaan", että näet rva Raa on suorittanut tehtävän, joka muistuttaa niitä ruotsalaisia, jotka muinoin oppimalla suomenkieltä tekivät sivistyksen otolliseksi kansallemme. Vihdoin puhuja tunnustaen kansallisen teatterin äärettömän tärkeyden katsoi "mitä onnellisimmaksi enteeksi Suomalaisen teatterin tulevaisuudelle, että niin kaikissa suhteissa mahdollikas näyttämötaiteihja-kyky kuin Charlotte Raa oleellisesti on ollut mukana luomassa sitä elinvoimaa, josta tämä teatteri on saava elämänsä ja olentonsa". – Näin päättyi rva Raan ensimmäinen vierailu. Kreivi Berg laivalla näyttelijätär lähti Helsingistä 28/9. Kun laiva 29/9 viipyi iltapäivän Turussa, sikäläiset ystävät pitivät hänelle pienet kekkerit teatterin lämpiössä, ja 4/10 hän Göteborgista, missä Åhmanin seurue paraikaa näytteli, kirjoitti Emilie Bergbomille sydämellisen kiitoksensa siitä ajasta, jonka hän oli ollut Suomessa: "Minulla on siitä rakas ja iloinen muisto, joka tuntuu hyvältä omistaa."

Yhteistyö rva Raan kanssa vaikutti, miten lyhyt se olikaan, kehittäväisesti nuoriin näyttelijöihimme. Tämä huomautus on Morgonbladetista, josta otamme seuraavatkin erikoistiedot:

Maria Tudorissa näyttelivät tärkeimpiä sivuosia: rva Aspegren – Jane, Lundahl – Gilbert ja Himberg – Fabiano Fabiani. Kaikki suorittivat tehtävänsä ylipäätään tyydyttävästi. Rva Aspegren, joka jo ennenkin oli näyttänyt voivansa lämmitä ja antautua esitettäväänsä, osotti tällä kertaa myöskin huomattavaa hillitsemiskykyä. Se näkyi parhaiten viimeisessä näytöksessä, missä kuningatar ja Jane vuorottain ovat mitä kiihkeimpien mielenliikutusten vallassa. Lundahl näytteli Gilbertiä liikatunteellisuudella, joka näyttää kuuluvan tämän lupaavan näyttelijän luonteeseen ja jota olisi sitä enemmän ajoissa vastustettava. Lundahl on tänä syksynä ensi kerran esiintynyt Joaksena Leassa, jopa tunnustusta ansaitsevalla tavalla. Muutamissa kohdin, niinkuin esim. Joaksen kirotesa publikaanin huonetta, esitys oli sydäntäkouristava. – Himbergillä oli oikeastaan liian vaikea tehtävä Fabianina. Kumminkin on hän saava kiitoksen siitä, ettei hän häirinnyt tunnelmaa. Varsinkin mykkä näyttelemisen oli puutteellinen. Parempi hän oli Aramina (Leassa). Hänen esityksensä oli siinä ilmeikkäämpää, samalla kuin esitettävät mielenliikutukset olivat yksinkertaisempia ja luonnollisempia. – Muista mainittakoon: Aspegren Frankenrankina Lemmenjuomassa. Siinä hän huvittaa katsojia, ja jos hän oppisi tarpeeksi hillitsemään itseään, olisi hänellä varmaan tulevaisuutta koomillisella alalla. Suomenkielen lausumisessa hän on edistynyt. Kallio, verraton Aapelina, ei näy kelpaavan vehkeileväksi lähettilääksi (Simon Renard) eikä kuninkaaksi (Claudius Hamletissa) – vähintään olisi rooli tyydyttävästi ulkoa luettava; nti Heerman kuningattarena (Hamletissa) ja kamarirouvana (Macbethissa) lausui jotakuinkin repliikkinsä, mutta liikunnot olivat monesti epämääräisiä.

Mainitsemista ansaitsee, että rva Raa tahtoi olla esikuvana muussakin kuin näyttelemisessä. "Rva Raa on äärettömän kohtelias ja kiltti", Emilie kirjoittaa sisarelleen, "varta vasten näyttääkseen että teatterissa täytyy totella." – Kun Hämeenlinnasta pyydettiin, että rva Raa kerran esiintyisi siellä ja Kaarlo myöskin tahtoi sitä, mutta Emilie oli vastaan ja sanoi rva Raalle, että hän hänen asemassaan ei lähtisi sinne, vastasi rva Raa: "Minä suostun, koska Kaarlo tahtoo, jollei muun tähden, niin näyttääkseni, että kun hän käskää, on seurueen toteltava". – Rva Raan iltama oli myöskin koko suomalaisen näyttämön hyvästijättö Helsingin yleisölle – tältä kerralta. Kohta sen jälkeen lähti

²⁴ Rva Raan (valokuvan mukaan muovaeltu) muotokuva-mitaljoni luonnollista kokoa oli asetettu kasvien ja kukkien keskelle salin koristukseksi. Kuvan oli kahdessa päivässä tehnyt A. Tavaststjerna nuorempi.

²⁵ Saml. Arbeten V. s. 345.

näet seurue Viipuriin. Luonnollisesti on kertomuksemmekin muuttava sinne, mutta sitä ennen on puhuttava oopperavalmistuksista y.m. asiaan kuuluvasta.

Syyskuulla tiesivät sanomalehdet kertoa, että suomalaisia oopperanäytäntöjäkin oli tulossa. Sitä varten oli useita laulutaiteilijoita otettu *Suomalaisen oopperan*, se on Suomalaisen teatterin lauluosaston, palvelukseen, nimittäin: nti *Emmy Strömer* ensimmäisenä sopranona, nti *Sofie Strömer* alttona, ruotsalainen laulaja *Ludvig Ericsson* tenorina, *L. N. Achte* baritonina ja *John Bergholm*²⁶ bassona. Näistä on ainoastaan Ericsson uusi nimi lukijoillemme; hän oli kotoisin Tukholmasta, jossa hän myöskin oli saanut soitannollisen kasvatuksensa.

Rva Raan läksijäisten jälkeisenä päivänä 27/9 antoi Emmy Strömer, joka, vietettyään kesänsä Norjassa Valassaarilla (Hvalöarne) Glommenvirran suun ja Singlelahden ulkopuolella, hyvällä menestyksellä oli esiintynyt konserteissa Frederikshaldin, Kristianian ja Drammenin kaupungeissa, laulajaiset Helsingissä. Kun kaikki ylempänä mainitut, Achte poisluettuna, avustivat laulajataria, tuli konsertti alkavan oopperan laulukykyjen ensimmäiseksi esittelyksi. Morgonbladetissa luetaan siitä seuraava, luultavasti Bergbomin kirjoittama arvostelu:

"Nti Emmy Strömerin konsertti viime torstaina oli yliopiston juhlasaliin houkutelut jotensakin lukuisan kuulijakunnan. Jännityksellä toivottiin kuulla, kuinka laulajatar oli kehittänyt tavattoman rikkaat luonnonlahjansa, ja voimme sanoa hänen tyydyttäneen korkeitakin taiteellisia vaatimuksia. Se mikä meistä on arvokkainta nti Strömerin laulussa, on se että siinä ilmenee sielu: laulaessaan hän antaa osan itsestään. Siinä ei ole mitään sovinnasta vivahduttamista, ei mitään viittoilevaa paatosta – päinvastoin tunkeutuu näissä säveleissä tunne usein esiin, niin sanoaksemme, pelokkaalla vaatimattomuudella, mutta hänen äänessään väräjäää todellinen eikä teeskennelty lämpö. Laulajattarella on tarjottavana lyrillistä sydämellisyyttä yhtä hyvin kuin draamallista lentoa; vahinko vain että hänen valitsemassaan ohjelmassa oli niin vähän tilaisuutta jälkimäiselle näyttäytymään. Teknillisessä suhteessa viehätti meitä enimmäin laulajattaren miellyttävä mezza voce; koloratuuri oli nähtävästi hyvin huoliteltu. Se olikin loistava, vaikkei aina kyllin helmeilevä. Siinä huomattiin vielä joskus se hervoton äännäntä, josta ennenkin on muistutettu. Erikoisesti meitä ilahutti, että laulajattaren esitystapa oli tullut varmemmaksi ja vapaammaksi; nti Strömer näytti melkoisessa määrässä voittaneen sen arkuuden, joka ennen vaivasi häntä. Kaiken kaikkiaan isänmaallisen taiteen ystävät voivat olla mitä suurimmassa määrässä tyytyväisiä nti Strömerin opintojen tuloksiin ja kiinnittää mitä iloisimpia toivomuksia hänen tulevaan taiteilijauraansa."

(Avustajista kirjoittaa arvostelija:) "Nti S. Strömerin voimakas ja täyteläinen mezzosoprano esiintyi edullisesti Noita-ampujan kaksinlaulussa, joka yhteislaulunkin puolesta ansaitsee kiitosta. Hra Ericssonilla on miellyttävä ja heleä tenori, joka selvästi rintäänellä laulaa a ja b säveletkin tarvitsematta käyttäen falsettia; tässä äänessä on oikeaa metallia. Esitys oli vilkasta ja lämmintä, mutta ei riittävän vapaata; varsinkin taipumus kiirehtimiseen allegrossa viittasi vasta-alkajaan. Hra Bergholmilla on kirkas ja sympaattinen, sävyltään baritonia lähentelevä bassoääni. Sen erikoismerkkinä ei niinkään ole voima kuin bassoäänille tavaton pehmeys. Tekniikka on hyvin kehitetty ja osottaa huolellisia opintoja. Esitys oli vaatimatonta ja musikaalista."

Paitse näitä laulukykyjä, joiden tuli suorittaa oopperain pääosat, oli puheosaston jäsenien joukossa laulajia, joita, vaikka olivat vähemmän kehittyneitä, voitiin käyttää kööreissä ja pikkurooleissa. Semmoisia olivat Himberg, Aspegren y.m. Jotkut niinkuin esim. nti Kaarlonen muuttivat kokonaan lauluosastoon. Yhteistyö lyrillisen ja puheosaston välillä oli sentähden ainakin aluksi otettu lukuun, ja lauluosaston jäsenet lähtivätkin Viipuriin samaan aikaan kuin näyttelijät. Puheosaston antaessa näytäntöjä oli oopperoita harjotettava – ja ensiksi Donizettin *Luciaa*, *Lammermoorin morsianta*. Näiden harjotusten johto oli uskottu Achtelelle, mutta koska hän itsekin oli näyttämöllä esiintyvä, oli viipurilainen säveltaiteilija H. Wächter pyydetty hänen avustajakseen. Kaarlo Bergbom sitä vastoin ei yhtämittäisesti ollut osallinen valmistuspuuhissa; ainoastaan lyhyillä

²⁶ Rantasalmelta syntyisin; Tukholmassa opintoja harjottanut.

käynneillä hän järjesti ja valvoi niitä. Hän oli näet yhä edelleen sidottu sanomalehtityöhönsä, jota paitse hän oli ottanut pitääkseen luentoja n.s. "Naisakatemiassa", joka tänä syksynä pantiin alkuun Helsingissä.

Jo ennen kuin voitiin ryhtyä harjotuksiin, olivat oopperat antaneet työtä johtajalle. Kun Tuokko taikka muut olivat suomentaneet tekstin, täytyi jonkun asiantuntijan, se on enimmäkseen Bergbomin itsensä, sovittaa sanat musiikin mukaan ja se oli vaivaloista. Elokuulla Emilie puhuu tästä eräässä kirjeessä sisarelleen: "Kaarlo voi hyvin ja tekee työtä – eniten tietysti teatteria varten. Hän sanoo ettei kukaan voi käsittää, kuinka rasittavaa on kirjoittaa sanat oopperoihin; hänen täytyy koko ajan ajatuksissaan laulaa sävelmää ja se on erittäin jännittävää, varsinkin yhteislaulukohdissa. Kyllä hän uhraa äärettömästi vaivaa ja aikaa teatterille, mutta eihän siitä muutoin tulisi mitään." – Juuri mainittu Naisakatemia, johon alote lähti suomenmieliseltä taholta, oli yksityinen tiedemiesten yhdistys, joka kolmena tai neljänä talvikautena toimeenpani luentosarjoja naisia varten. Kaarlo Bergbom piti ainakin kahtena vuotena luentoja kirjallisuushistoriassa. Luentopaikka oli kemiallinen lukusali laboratorihuoneessa ja sanotaan sen olleen täynnä innostuneita kuulijoita kun Bergbom luennoitsi. Hänen esityksensä oli ollut katkonaista ja kangertelevaa, mutta sisällykseltään luennot olivat lennokkaita ja neronleimaamia. Niin kertovat läsnäolleet ja epäilemättä oikein. Bergbom oli näet huono julkinen puhuja, oli kuin ajatukset olisivat rientäneet kauvas sanojen edelle; yksityisessä seurustelussa sitä ei huomannut, vaan oli hänen puheensa sujuvaa ja mieltäkiinnittävää. Jälkeenjääneiden kirjoitusten joukossa ei ole merkkiäkään näistä luennoista ja tiettävästi hän puhuikin aivan vapaasti, ammentaen tyhjentyvästä muististaan. Erään kuulijan²⁷ muistiinpanoista näkee, että Bergbom 1874-75 käsitteli Ranskan, Saksan ja Englannin kirjallisuutta 18: lla vuosisadalla ja 19:n vuosisadan alkupuolella. Selittäessään kirjallisia ilmiöitä hän pani pääpainoa aatevirtauksiin ja suurten kirjailijain luonnekuvaukseen tavalla, joka joissakin määrin muistuttaa Georg Brandesin "päävirtauksia" vaikka Bergbomin esitys oli paljon suppeampaa ja täsmällisempää.

Viipurissa teatteri aloitti 30/9 antamalla laulukappaleen Sala-ampuja ja karjatyttö sekä kolme pienempää huvinäytelmää. Lokakuun 2 p. näyteltiin Viuluniekka ja kahden, pikkukappaleista kokoonpannun ohjelman jälkeen 8/10 Tuokon suomentama Mosenthalin suuri kansannäytelmä *Deborah*. Syystä kun ohjelmisto enimmäkseen oli tunnettu, "katsojia ei ollut juuri paljo eikä ihastuskaan niin innollinen" kuin ensi kerralla, sanoo Suomen Lehti. Mahdollisesti vaikutti tähän sekin, että odotettiin tulevia oopperanäytäntöjä. Miten lieneekään, tultuaan Viipuriin Deborah-ensillaksi, Bergbom katsoi parhaaksi lähettää seurueen pariaksi viikoksi Haminaan ja se oli onnellinen tuuma.

Haminaan teatterijoukko saapui Blixten laivalla 10/10. Ilma oli kolkko ja vastaanottokin tuntui ensin kylmältä, kun markkinoiden tähden oli vaikea saada asuntoja; mutta näytännöt Meijerin hotellissa menestyivät oivallisesti. Sali oli miltei joka ilta kukkuroillaan väkeä, joka tungoksesta ja kuumuudesta välittämättä mitä innokkaimmin taputti käsiään Lydia Laguksen laululle, Lundahlin Viuluniekalle, Korhosen koulumestarille kappaleessa Suurin tie paras ("Kyll' oli tuo koulumestari oikeen aika mestari!" eräs talonpoika huudahti), rva Aspegrenille Työväen elämässä ja rukkasten jakelijana (Marin rukkaset) sekä samalle näyttelijättärelle, Kalliolle, Vilholle ja Korhoselle Kihlauksessa muita mainitsematta. Näytäntöjä annettiin kaikkiaan kuusi (13-21 p.).

Minkä vaikutuksen nuori teatterimme oli omansa tekemään katsojaan – jopa kokeneeseen taiteentuntijaankin – joka sydän myötätuntoisena ensi kerran näki sen esityksiä, sen saamme tietää eräästä Otto Florellin herttaisesta kirjeestä Bergbomille (15/10):

"Neljä vuotta perheenisä, haminalainen, eikä voi olla käyttämättä nenäliinaa kun Kihlaus näytellään! Itkeä tillittänyt ilosta."

"On jotakin omituista tässä ensimmäisessä suomalaisessa teatteriseurueessa. Minä, joka luulin taikka oikeammin pelkäsin olevani kyllästynyt teatteriin, koska mielestäni Ristori oli ollut liian

²⁷ Nti Alma Floman, nykyään lehtorin rva Jalava.

vanha Juliaksi ja rva Raa epätodellinen Reginana (anna anteeksi vanhan ystävytemme tähden) – minä en voi olla näissä näytännöissä ilman että kyyneleet tunkeuvat esiin. Ensi näytännössä olin vielä kriitillinen, jopa koko illan, mutta ei se haitannut. Toisena iltana olin jo mennyt mies, ja tänään – olen neljä vuotta nuorempi. – Onko se suhteeni sinuun, joka tekee arvosteluni kieroksi, vai kelpaako seurue todella johonkin? Mistä Herran nimessä tulevat nämä koronpanot, tämä täsmällisyys, tämä lämpö ja yksinkertaisuus? Rva Aspegrenista pidän *paljon*, ja se on enemmän kuin voin sanoa monesta kuuluisuudesta. – Himberg puhuu liian nopeasti ja teeskennellysti ja on mielestäni miltei enimmän vasta-alkaja kaikista. Lagus – myötätuntoisuutta herättävä, raitis ja luonnollinen. Oivallinen Chrimhilde-vartalo jonkun vuoden päästä taikka Jeanne d'Arc."

"Mutta ei mitään kritiikkiä, en ole ollenkaan sillä tuulella."

"Kihlausta täällä ei ymmärretä. Minusta se on kerrassaan oivallinen, esitys niinikään. Jollei Kallio näyttele mitään muuta, saattaisi pitää häntä humoristina. Paitse Porvaria aatelismiehenä Deland pääosassa ennen muinoin ei mikään burleskimainen komedia ole siinä määrässä ilahuttanut minua. Mutta niinkuin sanoin, nenäliinatta en tullut toimeen."

"Ja mitä sanonkaan, kolme päivää peräkkäin täysi huone suomalaisessa teatterissa Haminassa! – Tänä iltana oli Emmyllä ja minulla pari markkinamiestä vieressämme, älykkäimpiä mitä olen tavannut. Toinen oli markkinoilla ostanut Koskisen historian. Me erosimme kuin neljä hyvää ystävää. Heidän huomautuksensa kappaleista ja näyttelemisestä y.m. olivat ymmärtäviä ja selviä. Ja kuinka moni herrasmiehistämme puhuu puuta heinää!"

"En ole koskaan Uudessa teatterissamme kokenut semmoisia iltoja kuin nämät, paitse silloin kun Lea näyteltiin ensi kerran. Jumala siunatkoon sinua."

Tyytyväisenä matkaansa palasi teatteri 23/10 *Viipuriin*. Siellä olivat laulajat puheosaston poissaollessa antaneet konsertteja 13/10 ja 21/10; kolmas seurasi myöhemmin 30/10. Ensimmäisestä sanottiin W. T: ssä, että "teatterisali oli, niinkuin saattoi odottaa, melkein reunojaan myöten täyttynyt". Sen vaikutti etupäässä Emmy Strömerin maine, mutta myöskin halu oppia tuntemaan muutkin oopperan taiteilijat. Ja "me voimme vakuuttaa, että arvostelu miltei yksimielisesti oli esiintyjille edullinen". Toisessa oli vähemmän väkeä, syystä kun kaupungin hienosto erään kuolemantapauksen johdosta katsoi olevansa estetty menemästä laulajaisiin; mutta kolmannessa laulettiin jälleen täydelle huoneelle. – Sillä välin ja edelleen jatkettiin oopperaharjoituksia, jotka vaativat paljon aikaa, puhumatta erinäisistä vaikeuksista, joita ilmaantui milloin minkinlaisia. Niin esim. oli Lucian partituuri vielä saamatta, silloin kun puheosasto palasi Haminasta. Leipzigitä sitä oli turhaan kysytty, mutta Räävelistä oli sähkösanomavaihdon kautta saatu lupaus. Jos partituuri sittekin viipyy, Achté kirjoitti Bergbomille, niin ei ole muuta neuvoa kuin lähteä sinne noutamaan. Itse asiassa tavataankin myöhemmin laskuissa erä: "Matka Rääveliin 119 mk 56 p", joka tarkoittanee samaa asiaa.

Muutoin voimme näistä oopperan valmistuksista kertoa seuraavaa: Ainoastaan neidit Strömer ja varsinkin Emmy Strömer olivat ennen perehtyneet rooleihinsa. Viime mainittu oli näet jo Parisissa opettajansa johdolla laulanut osansa, mutta muuten hän oli tutkinut sen itsekseen – niinkuin ylipäätään kaikki oopperaroolinsa – jopa koskaan näkemättä sitä taikka niitä näyttämöllä esitettävän. Päästäkseen Lucian luonteen perille hän oli ostanut Walter Scottin romaanin Lammermoorin morsian ja sitä lukien harkinnut, miten Lucia oli käyttäytyvä kussakin mielentilassa ja kohtauksessa. Tämä oli tapahtunut Norjassa Valassaarilla. Toisin oli herrojen laita, joilla oli roolinsa opittavana niin lauluun kuin näyttelemiseen nähden. Enemmän kuin muilla oli Ericssonilla työtä, hänen kun oli laulaminen osansa vieraalla kielellä. Suomenkielen lausumisessa kaikki toverit parhaimman mukaan avustivat häntä. Mutta toiseksi oli hänen oppiminen liikkumaan näyttämöllä ja näyttelemään osaansa, eikä se ollut helppoa miehelle, joka ei koskaan ollut esiintynyt teatterissa. Tässä kohden kävi opetus niin että Ericsson ensiksi lauloi seisoen paikallaan ja katsellen Bergbomia, joka mykkänä, jonkunlaisena laulajan kaksoisolijana, näytteli hänen osaansa Emmy Strömeriä vastaan. Sen jälkeen tuli Ericssonin itsensä laulaa ja näytellä yhdellä kertaa. Onneksi sattui marraskuulla, että Lucia näyteltiin Pietarissa.

Kaikki herrat lähtivät silloin sinne nähdäkseen oopperan, mikä tietysti oli heille erittäin opettavaista. Emmy Strömer sitä vastoin ei käyttänyt tilaisuutta hyväkseen ja totta tosiaan hän ei sitä tarvinnutkaan. Säestäjänä alkuharjoituksissa avusti hartaasti Wächter. Mitä taasen orkesteriin tulee, niin kuului kyllä oma soittokunta Bergbomin suunnitelmaan, mutta vastaiseksi ei sitä oltu saatu aikaan. Senvuoksi oli turvaututtava viipurilaiseen, E. B. Schneevoigtin johtamaan orkesteriin. Se oli kuitenkin pieni ja vanhassa (s.o. puoli säveltä tavallista korkeammassa) virityksessä, joka tietysti tuotti vaikeuksia.

Puheosasto esitti, alottaen uutta näytäntöjaksoa, ensiksi 24/10 ja 26/10 kaksi sekaohjelmaa: Erehdykset, N. Karin (Christersonin) suomentama *Ämmän toruja* (G. v. Moserin huvinäytelmän Gardinenpredigten mukaelma) ja Ei ollenkaan mustasukkainen edellisenä ja Sala-ampuja ja karjatyttö, *Riita-asia* sekä Kihlaus jälkimäisenä iltana. Sitten tuli 30/10 Bartholdus Simonis, Lemmenjuoma jälkikappaleena. Tästä näytännöstä, joka oli erittäin omansa herättämään viipurilaisten huomiota, Suomen Lehti lausuu:

"Kärkkäämmin mielin kuin tavallisesti riensivät viipurilaiset teatteriin, sillä jotakin erinomaista oli tuleva esiin – erinomaista siinä katsannossa, että kappale oli sotahistoriallinen ja tapaukset asetetut itseensä Viipuriin. Kun tiedettiin tekijän olevan nuoren ja suomalaisessa kirjallisuudessa vielä melkein tuntemattoman miehen, niin vaatimukset eivät olleet niinkään suuren suuria. Tykyttävän mielin kuitenkin odotettiin esiripun nousua, joka oli aukaiseva nykyiselle Viipurille näön kalliista muistoistansa aina v: lta 1656 asti. Ja katso! tuossa nyt ollaan yhtäkkiä muutettuna 200 vuotta takaperin menneeseen aikaan. Kun sitten kolmen näytöksen kappale oli loppuun näytelty, niin oli tyytymys sen oivallisuudesta noussut paljon yli mitä alussa oli uskallettu odottaa. Näyttäminenkin alusta loppuun asti kulki ylimalkaan vilkkaasti ja tasaisesti. Yleisön suosionosotus oli innollinen. Toisen näytöksen lopussa huudettiin rva Aspegren esille ja kappaleen loputtua tekijä, joka ei kuitenkaan ollut näillä maillakaan. Kappaleen viehättäväisyyttä ensi paljon sekin, että näkymön koristaminen tilaisuutta varten oli sangen hyvin onnistunut, ja on siitä erittäin saapuva kiitos kaupungin arkkitehti Odenvallille, joka ei ollut säästänyt vaivojansa muodostellessaan Viipurin vanhaa linnaa näkymön perälle ja vallit niin samaan muotoon, että sekin näkö oli romantillista(!). Ylipäätään sanoen tulee Bartholdus Simonis mielestämme aina olemaan arvollisena, suosittuna kappaleena suomalaisen teatterin repertoarissa."

Marraskuun 2 p. näyteltiin Deborah toisen kerran ja 4/11 Kosijat ja Lemmenjuoma, joiden välillä Emmy Strömer, Ericsson ja Bergholm suorittivat konserttiosaston. Korhonen huudettiin esiin, mutta jäi "luultavasti kainoudesta" tulematta. Seuraava näytäntö 7/11 annettiin Lydia Laguksen hyväksi, jonka ulkomaanmatka, arvatenkin puheosaston etua silmällä pitäen, oli lykätty tähän saakka, mutta joka vihdoinkin joulukuulla oli lähtevä. Ohjelma käsitti uuden kotimaisen kappaleen, rva Th. Hahnssonin 3-näytöksisen *Ainoa hetki*, sekä Ämmän toruja ja Laululintusen, jossa laulajatar jo oli esiintynyt toistakymmentä kertaa. Teatterissa oli runsaasti väkeä, ja resetinsaajalle ojennettiin "kukkaterttija", joista yksi sisälsi kultaisen rannerenkaan "ja ehkäpä muutakin aineellista(!)" – Tämän näytännön johdosta eräs läsnä ollut (E – m) Wiborgs Tidningissä purkaa sydämensä sanoihin, jotka sallivat luoda katseen kaupungin seurapiireihin:

"Minä en kuulu ultrafennomaniseen puolueeseen, joka taivaita tavoittelevilla titaaniaskeleilla(!) luulee voivansa asettaa suomenkielen siihen asemaan, mikä sillä kieltämättä ja oikeudella tulee isänmaassa olla, mutta en myöskään voi tyyneesti kärsiä, että nuorten taiteilijaimme kunnialliset ja menestykselliset harrastukset niin ilmeisesti ylenkatseellisella vaitiololla ja välinpitämättömyydellä jätetään huomaamatta kuin tähän saakka on tapahtunut Viipurin ruotsalaisen sanomalehdistön puolelta." (Sitten kirjoittaja erittäin lausuu näytännöstä 7/11:) "Lagus teki parastaan tyydyttäväkseen *puolueettoman* yleisön *kohtuullisia* vaatimuksia; varmaan hän on ja tulee edelleenkin olemaan herttainen ilmiö suomalaisella näyttämöllä. – Ämmän toruja esitettiin todellisella taiturimaisuudella. Nti Savolainen, Kallio ja Vilho, ja varsinkin viimemainittu, saivat luonnollisesta ja teeskentelemättömästä lystillisyydestään vastaanottaa hyvin ansaittuja suosionosotuksia. Mutta muutkin myötävaikuttavat pitivät hyvin puoliansa." – Kun Bartholdus

Simonis, Hääilta jälkikappaleena, oli näytelty toistamiseen, esitti seurue 11/11 ja 16/11 ensi kerran omin voimin *Haria Tudorin*. Tietysti tämä ei olisi tullut kysymykseenkään, jollei draama ennen olisi annettu rva Raan kanssa, ja ymmärrettävästi nti Heerman päähenkilönä oli ainoastaan varjokuva hänestä, mutta sittenkään yritys ei ollut kokonaan onnistumatta. Intohimoisessa runoteoksessa on näet paitse julmaa kuningatarta kansanvaltainen aines (käsityöläisen Gilbertin taistelu morsiamestaan kuningattaren kelvottoman suosikin kanssa), joka on omansa herättämään todellisempaa mielenkiintoa kuin runoilijan ylenpalttinen romanttisuus, ja se puoli oli Lundahlin ja rva Aspegrenin tulkittavana. Maria Tudor näytäntöjen välissä oli huomiota ansaitseva premiääri: 14/11 näyteltiin ensi kerran J. R. Danielsonin suomentama A. Denneryn 5-näytöksinen *Marianne* eli ylhäiset ja alhaiset, joka, rva Aspegren nimiroolissa, kaikkialla suosittuna kauvan pysyi ohjelmistossa.

Viimeinkin oli Lucia valmistunut esitettäväksi ja oli ensi näytäntö 21 p. marrask., josta siis Suomalaisen oopperan olemassaolo on luettava. W. T., joka niin ylhäiseltä kannalta oli katsellut puheosastoa, ei kieltänyt myötätuntoisuuttaan oopperalta, ja me tapaamme siinä innostuneita arvosteluja itse päätoimittajan, Lillen, kädestä. Jo ensi illan jälkeen hän sekä solistien että köörien esitysten johdosta kiittää "hyvää ja huolellista harjotusta", jota vastoin orkesterin säestys hänestä olisi kaivannut hillitsemistä. Päähuomio suodaan tietysti Emmy Strömerille:

"Suomalaisen teatterin ensimmäinen oopperanäytäntö oli perjantaina reunojaan myöten täyden, mitä innostuneimman salongin edessä. – Nti E. Strömer oli ensi kerran esiintyessään näyttämöllä saanut vaikean tehtävän osakseen, Lucian roolin, ja sentähden me sitä suuremmalla tyytyväisyydellä voimme merkitä, että laulajatar kaikin puolin tyydytti ne toivomukset, jotka yleisö oli kohdistanut häneen. Nti Strömer menestyi täydellisesti ei ainoastaan yleisön suosiosotuksiin nähden, vaan etupäässä siinä tavassa, jolla hän kuvasi onnetonta, viimein mielipuolisuuteen saatettua Lammermoorin morsianta. Tietysti ei ollut odotettavissakaan, että hänen antamansa kuva olisi ollut täysin kehittyneen taiteilijan luoma, mutta nti Strömer omistaa epäilemättä kaikki ne ominaisuudet, jotka yhdistettyinä muodostavat taiteilijan. Draamallista eloisuutta, tunteen lämpöä ja hillitsemiskykyä, joka hylkää raivoisat tenhovaikutuksen tavottelut, antaakseen draamallisen kuvan esiintyä luonnollisessa yksinkertaisuudessa ja totuudessa sekä ennen kaikkea äänessä, jonka rikkaus ei saa loukata tunteen puhtautta. Varmaankaan emme ole ainoat, jotka tällä hetkellä lämpimästi onnittelemme nti Strömeriä sille uralle, joka ruusuineen ja ohdakkeineen avautuu hänelle. Tie ihanteiden taivaaseen vaatii vaeltajan kaikki voimat; mutta kannattaapa asettaa päämääränsä korkealle, kun tuntee olevansa voitosta varma."

Kun näytäntö oli annettu 27/11, sama kirjoittaja lausuu:

"Harvoin on arvostelijalle suotu tyydytys saada kokonaan unohtaa kielteinen puoli ja sen sijaan yksistään tuoda esiin ja painostaa ansiopuolia. – Tyyni, sopusointuinen esitys oli entistä varmempi ja pyöristetymmpi, yksityiskohdittain harkittu, älykkäästi ja hienosti suoritettu sekä varsinkin eräissä kohtauksissa semmoisen innostuksen leimaama, josta jokainoa katsoja lämpeni. Ei mitään kirkuvia, loukkaavia soraääniä. Nti Strömerissä ainoastaan jolloin kulloin katse taikka joku sävel laulussa ilmaisee sielunelämän häiriön, ja vain joskus, kun hillitsemättömän fantasian kuvat esiintyvät onnetoman hämärtyneessä hengessä, kuuluu viiltävä helähdys sen katkenneista jänteistä. Siten oikea taiteellinen käsitys, siten se kyky näyttäytyä, joka ei tarvitse lainata, vaan ammentaa oman sielunsa runsaudesta." – Koska myöhemmin kohtaamme seikkaperäisempiä arvosteluja Lucian esityksestä, tyytykäämme tähän todistukseen suomalaisen oopperan ensi askeleen onnistumisesta. Erittäin merkillistä on, että Emmy Strömerin harvinainen draamallinen kyky jo ensi hetkessä esiintyi niin mahdollisena ja taiteellisesti kehittyneenä kuin arvostelijan ehdottomasta tunnustuksesta nähdään. Vastedeskin tulemme monesti huomaamaan, kuinka hän sai arvostelijan kokonaan luopumaan tavallisista, enemmän tai vähemmän sovinnaisista hyväksymislauseista. – Kolmas kerta annettiin ooppera 30/11 ja neljäs 2/12. Näistä näytännöistä tuotti täysissä markeissa ensimmäinen 935, toinen 992, kolmas 853 ja neljäs 498, jota vastoin suurin tulo puhenäytännöistä oli ollut 581. – Joulukuun ensi päivinä antoi puheosasto viimeisen näytäntönsä Viipurissa. Siinä näyteltiin kaksi uutta

huvinäytelmää: P. Hannikaisen 4-näytöksinen *Lapsuuden ystävät* ja Tyko Hagmanin suomentama Poly Henrionin *Suuria vieraita* (Grosse Gäste) ja niiden välissä *Noita-ampujan 2*: sen näytöksen ensi kuvaelma, joka oli varta vasten harjotettu.

Tämän jälkeen alkoi lauluosasto harjottaa *Trubaduria*, jota vastoin puheosasto matkusti Pietariin, johon sitä nyt on seurattava.

Marraskuun lopulla Vilho oli käynyt *Pietarissa* valmistamassa teatterin tuloa sinne. Rovasti Johannes Öhqvistissä hän sai hartaan neuvojan ja vuokrattuaan "Palmu" klubin salin hän luopui aikeestaan hankkia kannatusta, sillä Öhqvistin mielestä se olisi alentanut teatterin arvoa Pietarin suomalaisen väestön silmissä, joka varmaan mitä lämpimimminkin vastaanottaisi näyttelijäseurueen. Tämä arvelu näyttäytyikin oikeaksi. Seurueen saapuessa asemalle oli siellä hevoset tilattuina ja jäsenet vietiin niinkään valmiiksi tilattuihin kortteereihin. Ja, mikä oli sitäkin parempi, jo ensi iltana 6/12 tulvasi teatteriin niin paljo väkeä, että "satoja palasi kotiin saamatta tilaa". Ohjelma oli: Työväen elämästä, Suorin tie paras ja Laululintunen – siis tuo sama, jolla monesti ennenkin oli alotettu. Kaksi edellistä kappaletta meni erittäin hyvin, mutta huono pianonsoittaja hutiloit vähän laulunäytelmän loppupuolella, mikä kumminkaan ei estänyt Lydia Lagusta miellyttämästä kuulijoita. Vilho, Korhonen ("joka näytteli, vaikka hän oli kovin sairas"), rva Aspegren ja nti Lagus huudettiin esiin ja lopuksi kaikki. "Arvaappas", Vilho huudahti kirjeessään Bergbomille, "vaikuttaako lämmin vastaanotto hyvin näyttelijöihin!" U. S: lle kirjoitti joku pietarilainen samasta näytännöstä:

"Suorin tie paras huvitti kovasti kuulijoita, hrat Kallio ja Korhonen sekä nti Savolainen tekivät tehtävänsä oivallisesti. Laululintusessa kuulumme ensi kerran suureksi ihastukseemme kunnan Suomen neidin laulua, jota ei moni tšekäläinen aavistanutkaan. Esiinhuutoa ja käsientaputusta kesti muutamia minutteja. – Hiukan oudolta kuuluu tuokin, kun ennen näytännön alkua ei kuulunut tuskin yhtään suomen puhetta ensimmäisillä tuoliriveillä, mutta jälestä tuntuivat kaikki ikäänkuin suomalaisilta(!)."

Tulot ensi näytännöstä nousivat 260 ruplaan ja koko ajalta laskettuna tuottivat näytännöt, 8 luvultaan, n. 200 ruplaa s.o. 670 mk puhdasta rahaa illalta (päiväkustannukset tekivät noin 40 r. illasta). Viipurissa oli 17 näytäntöä tuottanut keskimäärin 380 ja Haminassa 6 näytäntöä 385 mk illalta.

Toisen näytännön jälkeen (Laululintunen, Ämmän toruja ja Lemmenjuoma) Vilho oli vielä tyytyväisempi. "Suomalaisella teatterilla ei vielä ole ollut niin innollista ja ystävällistä yleisöä kuin nykyään." Huone aivan ahdettu – tulot 290 ruplaa – ja kuitenkin suuret laumat palasivat pääsemättä sisään. Riemastuskin oli suurempi kuin ensi iltana ja suuriakin vieraita oli ollut saapuvilla ja ilmoittaneet tyytyväisyytensä. Lydia Lagus sai kauniin kukkakiehkuran ja siihen kätettyinä kultaiset hohtokiviset korvarenkaat ja rintakoristeen. Viimeisen kerran laulajatar esiintyi 12/12, jolloin ohjelmana oli Kalatyttö, Kuinka anopeista päästään, Hääilta ja Kihlaus. Kolmannessa kappaleessa täytyi Lydia Laguksen ja Himbergin toistaa joka laulu – niin oli yleisö mielissään. Samana päivänä näyttelijät olivat kutsutut päivällisille Öhqvistin luokse, jossa teatterin tulevaisuuden malja juotiin samppanjassa. Siellä oli arveltu, että teatteri voisi olla Pietarissa vähintään kolme kuukautta vuosittain! – Lydia Lagus erosi seurueesta 13/12 ja lähti insinööri O. Bergbomin suojissa ensimmäiselle opintomatkalleen, Wieniin.

Tämän jälkeen annettiin vielä viisi näytäntöä: Viuluniekka kaksi kertaa, 16/12 ja 25/12, jälkimäinen suomalaisen ja virolaisen seurakunnan turvattomien lasten hyväksi; Marianne 23/12 sekä vihdoin kaksi ohjelmaa, joissa kummassakin oli neljä pikku kappaletta 20/12 ja 27/12. Bergbom oli määrännyt Th. Banvillen Gringoiren harjotettavaksi ja näyteltäväksi, mutta pitkät välit ja muut pietarilaiset olosuhteet pakottivat Vilhon rajoittamaan harjotukset kaikkein välttämättömpään. Viimeisissä näytännöissä jouluviikolla oli vähemmän väkeä kuin edellisissä, mutta sittekin tuli yleisön suosio huomattavasti näkyviin. Nti Heerman sai näet kauniin emaljoidun kultakellon ja nti Tötterman kultaiset korvarenkaat ja rintakoristeen, sekä rva Aspegren helmillä koristetun kultasormuksen. Seurue saattoi siis palata kotimaahan tyytyväisenä käyntiinsä rajan toisella puolella. Se tapahtui

vuoden viime päivinä, ja matka suunnattiin suoraan Turkuun, minne oopperaosastokin oli vähän myöhemmin saapuva. – Kääntykäämme jälleen sen puoleen.

Trubadurin harjotuksiin ei ollut paljo aikaa käytettävänä, sillä joululähestyessä ja Viipurissa ei aiottu viipyä kauemmin kuin vuoden loppuun. Ensimmäinen näytäntö tapahtui Bergbomin ollessa saapuvilla 19/12 ja toinen 21/12. Totta kyllä oli erinäisiä numeroita jätetty pois ja esityksessä huomattiin paikottain että kiirettä oli pidetty, mutta siitä huolimatta oli menestys varsin tyydyttävä. W. T: ltä saivat tunnustuksia ei ainoastaan Emmy Strömer – Leonora ja Sofie Strömer – Azucena, vaan myöskin Ericsson – Manrico, Achté – Luna ja Bergholm – Fernando. Ensin mainittu sai sitä paitse ensimmäisessä näytännössä vastaanottaa erikoisesti pätevän todistuksen siitä ihailusta ja kunnioituksesta, jonka hänen taiteensa oli synnyttänyt yleisössä. Erään kukkakimpun ohella annettiin hänelle yksi 500 Thalerin obligatsioni (lähes 2,000 mk.).

Vietettyään joulunaaton Strömer-neitien luona, joita nyt niinkuin koko ooppera-aikana heidän äitinsä seurasi, ja koko toisen joulupäivän rovasti Forsténin perheessä (nti Anna Forstén oli ollut Strömer-neitien ystävällinen opas ja avustaja vieraalla paikkakunnalla), lauluosasto antoi vielä 30/12 yhden näytännön, jossa esitettiin Trubaduri (II ja IV) sekä Noita-ampuja (II. 1). Varsinainen hyvästijättö oli kumminkin 2/1 toimeenpantu konsertti seurahuoneen salissa, jonka aiheutti viipurilaisten usein lausuma toivomus saada kuulla taiteilijain laulavan tässä kaupungin parhaimmassa musiikkihuoneessa. Ohjelma oli pääosissa kokoonpantu laulunumeroista, jotka oopperanäytännöissä olivat herättäneet enimmin suosiota. Säestäjänä avusti Richard Faltin, joka näinä päivinä oleskeli Viipurissa.

Seuraavana päivänä lähdettiin Turun matkalle, aavistamatta mitä seikkailuja oli tulossa. Hämeenlinnaan asti meni kaikki hyvin, sillä sinne päästiin rautatietä; mutta siitä alkaen oli palattava alkuperäisemmälle kulttuurikannalle, toisin sanoen oli matkustettava kyytihevosilla. Matkatoverit jakaantuivat kahteen Helsingistä lähetettyyn kuomirekeen, niin että toisessa istuivat Strömer-neidit baritoni ajajana ja toisessa rva Strömer basson ja tenorin seurassa; tavarat ladottiin kolmanteen rekeen. Alussa sujui matka mainiosti, mutta mitä etemmäs tultiin sitä huonompi oli keli. Jos olisi ollut lunta, olisi voitu yölläkin matkustaa ja pian olla perillä, mutta mitä tehdä kun reet eivät luistaneet, oliko jäätävä majataloon odottamaan lunta, vai jatkettava kurjilla maalaisrattailla? Silloin Achté ehdotti, että seurue poikkeaisi noin peninkuorman päässä valtamaantieltä olevaan Kiikkalan pappilaan, hänen lankonsa ja sisarensa kirkkoherra Oskar Grönholmin luokse. Olisihan keliä odottaessa mukavampi oleskella pappilassa, jonka vieraanvaraisuudesta hän meni takaukseen. Toiset suostuivat mielellään ja niin poikettiin Kiikkalaan päin. Mutta ennen kuin sinne saavuttiin, oli myöhäinen ilta käsissä. Oli pimeä kuin säkissä, sillä tähtiäkään ei näkynyt ja tie oli paljas. Achté ajoi muitten edellä ja eteenpäin liikuttiin askel askeleelta, siksi kunnes yhtäkkiä kuului voimakas hämmästyksen huuto baritonin suusta; reki seisoikin naulattu ja hevoset loittonivat tasaista astuntaa. Hevosten kiskoissa raskasta rekeä hiekassa olivat valjaat jotenkin irtaantuneet siitä. Ilman muuta valaistusta kuin mitä hetkisen palavat tulitikut antoivat, oli siinä kova edessä ennen kuin hevoset saatiin kiinni ja valjaat miten kuten kuntoon, niin että jälleen päästiin eteenpäin. Onneksi oltiin vain noin kilometri pappilasta kun vastoinkäyminen tapahtui ja perille sitä vihdoinkin tultiin – Achté puolestaan kävellen ja taluttaen hevosia.

Oudot vieraat olivat tietenkin tervetulleet, eivätkä ne jääneet sinne ainoastaan yöksi. Keliä odotettiin kokonainen viikko. Minkä tavallisuudesta eroavan sävyn elämä pappilassa sai oopperaseurueen kautta, on helpommin ajateltavissa kuin kuvattavissa. Loppiaispäivänä oli kutsut ja silloin kuuluu tanssitunkin, mutta sitä kummempi oli että Lucian ja Trubadurin intohimoiset sävelmät kaikuivat suomalaisen pappilan rauhaisissa huoneissa. Lunta vaan ei satanut, ja lopultakin täytyi ajatella lähtöä. Turvattiin kesä-ajoneuvoihin ja eteenpäin kuljettiin, joskaan ei seikkailuita. Olihan kyllä uhkaava tapaus se, kun rva Strömer tenorin ja basson kanssa pimeässä ajoi kumoon, mutta onneksi säilyivät jäsenet ehjinä, ja viimein koko seurue terveenä, äännet heleinä ja muuten hyvällä tuulella ajoi Turun seurahuoneen pihalle. Siellä Bergbom riemuksella vastaanotti heidät avoimin sylin.

Eikä ihme että hän oli iloinen, sillä oopperaseurueen häviämisestä tietymättömiin oli jo sanomissakin puhuttu!

Tässä vuodenvaihteella on taas vähä huomiota suotava henkilöille, jotka piilevät teatterin toimen takana. Sentähden otamme seuraavat rivit eräästä Emilie Bergbomin kirjeestä Florellille (18/1):

"Maisteri haluaa tietää, kuinka meidän on laita. No niin. Ossian lähti päätettyään työnsä ulos maailmaan ja matkustanee luultavasti näinä päivinä Wienistä. Kaarlo lähti loppiaispäivänä Turkuun ja on vielä siellä. Aura Avellan seurasi mukana (kauhea matka kyytirattailla) ja esiintyi ensi kerran viime keskiviikkona suurella menestyksellä Lemmenjuomassa. Hänellä on kaunis ja voimakas ääni sekä sängen hyviä näyttämöllisiä taipumuksia. Täällä hän on esiteltävä yleisölle pienessä Flotowin 1-näytöksisessä operetissa *Veuve Grapin*. Auran debyytin jälkeen piti Kaarlon lähteä Kuitiaan [Parasiin, Heurlinien luokse]. – Teatteri menestyy hyvin Turussa; melkein yhtä hyvin kuin Pietarissa. Tulevana keskiviikkona annetaan *Trubaduri*, Lucia siellä olon loppupuolella; täällä alotetaan *Lucialla*. Että Emmy Strömer on onnistunut oivallisesti, sen kai maisteri tietää. Hän on sitä paitse ollut erinomaisen rakastettava ja kiltti ja tulee hyvin toimeen *Achtén* kanssa, mikä kaikki on erittäin hauskaa. – Kolmas ooppera täällä on oleva *Musta Domino*. Lalli ja Nummisuutarit otetaan myös tänä keväänä näyteltäväksi. – Jos teatteri saa valtioapua tänä keväänä, niin alkavat *Achté* ja Kaarlo toimeenpanna omaa kotimaista orkesteria. – On lystillistä Ruotsalaisen teatterin kanssa. Mihin vain tulee, huudetaan ah! ja voi! Kiseleffille hänen sopimattomuudestaan ja kelvottomuudestaan y.m. Kun Kaarlo aikoinaan moitti teatterin suuntaa, oli hän julma kerettiläinen, ja nyt huutavat juuri samat, jotka silloin olivat syypäät siihen, taivaaseen saakka kuinka teatteri on mennyt alaspäin ja panevat kaiken syyn Kiseleffin niskoille ajattelematta, kuinka suuri osa heillä itsellään on siinä ollut ja kuinka he ovat ajaneet hänet siihen. Tietysti on hänen syynsä, että hän ei ymmärtänyt että päämäärä oli asetettava hetken oikullisia suosionosotuksia korkeammalle, mutta kyllä minusta 'hänen ja teatterin ystävät' nyt ovat mielettömiä ja kiittämättömiä. Olen jo monesti innokkaasti puolustanut häntä, nyt hän on heitettävä pois tieltä niinkuin vanha huonekalu ja hänen hartautensa ja uhrautuvaisuutensa unohdetaan. Saa nähdä kuka saadaan tulevaksi vuodeksi toimitusjohtajaksi; mainitaan *Armfelt*, *Pinello* y.m., mutta ei niistä yksikään ole Kiseleffin vertainen. Muistaako Maisteri, kuinka epäkohteliaasti ukko *Cygnaeus* tuupattiin pois? 'Kaikki on maksettava', on tapa sanoa. – Ukko *Cygnaeus* on ihmeen reipas; uuden vuoden päivänä aamupuolella me ynnä melkoinen joukko suuren teatterin nuoria daameja olimme kutsutut hänen luokseen kahville, suklaalle y.m. Ei voinut ollenkaan huomata, että hän oli ollut niin sairas kuin oli muutamia vuosia sitten. – Mitä kuuluu *Idasta* [*Basilier*]? Saa nähdä eikö hän vielä tulevaksi vuodeksi jää *Tukholmaan*, jossa hänen asemansa on niin erinomaisen hyvä? Jos hän viipyisi siellä tulevan vuoden ja tulisi tänne toukokuulla 1875, niin otettaisiin *Mignon*²⁸ esitettäväksi – hän, *Strömer* ja *Duncker* yhdessä." – Tämä kirje, joka näyttää kuinka Bergbom-sisarusten elämä ja ajatukset kohdistuivat teatteriin, ei kaivanne selityksiä. Toki lisäämme siihen mitä Emilie mainitsee orkesterista, että *Achtén* kirjeissä Kaarlolle sama asia oli puheena. Oman orkesterin tarve oli käynyt yhä tuntuvammaksi. Viipurissa oli *Schneevoigt* orkesterinsa kanssa avustanut, mutta ymmärtäähän sen mitkä vastukset siitä syntyivät, kun sieltä lähdettyä ensin Turussa ja sitten Helsingissä oli työskenneltävä uuden orkesterin kanssa. *Achté* mainitsee Viipurissa tavanneensa henkilöitä, jotka osottivat mielenkiintoa asiaan, ja hän viittaa toivokkaasti hankkeessa olevaan erityiseen osakekirjoitukseen soittokunnan aikaansaamista varten. – Samoissa kirjeissä *Achté* sanoo *Emmy Strömerin* saaneen houkuttelevia tarjouksia *Norjasta*. Siellä oli *L. O. Josephson*, kutsuttuna teatterijohtajaksi *Kristianiaan*, päättänyt perustaa oopperankin ja tahtoi saada nti *Strömerin* primadonnaksi. "Saatuani kuulla tämän", *Achté* kirjoittaa, "pyysin

²⁸ *Veuve Grapin*, *Musta Domino*, *Mignon* ja *Nummisuutarit* tulivat joko vuosia myöhemmin taikka ei koskaan (*Mignon*) näytellyksi. Niiden mainitseminen osottaa kuinka suunnitelmia tehtiin ja täytyikin tehdä, vaikkei aina tietty mikä oli mahdollista toteuttaa. *Nummisuutarien* esitys esim. lykkääntyi alempana kerrotun kuolemantapauksen johdosta; Korhosta ajateltiin näet ensiksi *Eskoksi*.

hänen kerta kaikkiaan kehottamaan heitä luopumaan houkutteluistaan, johon hän myös näytti olevan taipuvainen." Niinkuin tiedämme laulajatar jäikin kansallisen oopperamme tähdeksi.

Keskellä elämän rientoja välähti kuoleman viikate. Kun puheosasto matkusti Pietarista Turkuun, poikkesi yksi seurueen nuorimpia jäseniä, Korhonen, Helsinkiin, mennäkseen sairaalaan. Ylempänä on ohimennen mainittu että Korhonen Pietarissa näytteli ensi iltana, "vaikka hän oli kovin sairas". Tauti joka oli iskenyt kyntensä 23-vuotiaaseen näyttelijään oli hivuttava keuhkotauti, jota levoton teatterielämä vain oli omansa jouduttamaan. Korhosen tullessa Helsinkiin hänen tilansa olikin toivoton ja jo 30 p. tammik. hän vaipui ikuisen lepoon. Hautaus tapahtui (teatterin kustannuksella) Helsingin luterilaisella kirkkomaalla 7 p. helmik. Morgonbladetissa Bergbom omisti vainajalle seuraavat muistosat:

– "Nuoren taiteilijan kuolema on tuottanut kotimaiselle näyttämötaiteelle tappion, joka voi näyttää keveältä, jos pitää silmällä ainoastaan mitä hän on ennättänyt aikaansaada; mutta joka on tuskallinen, jos ajatellaan niitä toiveita, joita hän herätti. Korhosen oli sallittu astua vain ensimmäiset horjuvat askeleet taiteilijan uralla, mutta raitis, hyväsyvyinen huumori, jolla hän käsitti ja näyttämöllä esitti useita laatukuvia todellisesta elämästä, oikeutti toivon, että hän kerran olisi kyennyt tositaiteellisesti tulkitsemaan suomalaisen komedian kansallisia luonteita. Varmaan moni Suomalaisen teatterin ystävä mielihyvällä muistelee pikku oppipoikaa Jooseppia (Kihlaus), koulumestaria (Suorin tie paras), Silmäkääntäjää, räätälinsäällä Pikistä (Hölmölään maailmanparantajat) ja kyläräätäliä Sipiä (Valtioviisas kyläräätäli) y.m. Mutta vielä enemmän myötätuntoisuutta vainaja herätti niissä, jotka tutustuivat häneen, hänen sydämelliseen, niin sanoaksemme lapsenhurskaaseen innostukseensa kaikkeen ihanteelliseen elämässä, mikäli se vain ilmaantui kauneuden tai isänmaallisuuden muodossa. Tämä innostus raivasi hänelle myöskin itseoppineen vaivaloisen tien sivistykseen. – Korhosella oli kauniita kirjallisiakin taipumuksia. Melkein kuumeentapainen fantasian rikkaus pakotti hänet alituisen tuotteliaisuuteen. Paitse valmiita runollisia teoksia hän kyhäsi lukemattomia luonnoksia. Olisi voitu toivoa, että tämä kuohuva fantasia olisi seljennyt ja tulevaisuudessa löytänyt tyydyttävän muodon – tähän saakka hän oli tuottanut ainoastaan lupaavia, mutta kypsymättömiä kokeita. Suomalaisen teatterin ohjelmistoon on hänen teoksistaan otettu: Kosijat, komedia 2: ssa näytöksessä. Toverit häntä rakastivat ja arvossa pitivät".²⁹

Kertoessamme Suomalaisen teatterin Turussa olosta, voimme nojata E. Nervanderin arvosteluihin, joka 1873 v: n lopulla oli sinne muuttanut ruvetakseen uuden lehden, Åbo Postenin, toimittajaksi. Hänen kirjoituksissaan kohtaamme sekä asiantuntemusta että myötätuntoista ymmärtämystä, mikä ansaitsee sitä enemmän mainitsemista kuin tavallista oli että toista tai toista puuttui.

Puheosaston näytännöt alkoivat 2/1. Yleisö, joka sinä iltana oli tullut katsomaan Viuluniekkaa, ei riittänyt täyttämään teatteria, mutta silti se lämpimästi tervehti kansallista taidelaitosta. "Ylipäättään tuntui siltä, että suomalainen näyttämö meidänkin paikkakunnallamme puhui kotimaan kieltä yleisölle, joka täysin oivalsi onnen ja kunnian että maallamme on kansallinen teatteri." Enimmät suosiosotukset sai Lundahl, jonka "sympaattinen, taiteellisesti harkittu esitys ensi hetkestä kiinnitti yleisön huomion".

Sitten seurasi kolmen viikon aikana näytöntö näytöntöä, joissa tuntemamme ohjelmisto esitettiin. Kymmenestä ensimmäisestä näytännöstä olivat tulot keskimäärin 578 mk, mutta nousivat Topeliuksen syntymäpäivänä (14/1) 916 markkaan. Silloin olivat piletit loppuun myydyt ja yleisö "hienoa". Syynä oli paitse päivän merkitystä se, että nti *Aura Avellan*³⁰ silloin esiintyi ensi kerran:

²⁹ Paitse näitä Bergbomin jäähyväissanoja on Korhosen muistolle omistettu Fred. Cygnaeuksen sepittäämä kaunis runoelma "Kaatunut etuvartija" (En stupad förpost, Saml. Arbeten IX. s. 174), joka oli painettu Morgonbladetiin samana päivänä kun vainaja haudattiin, sekä E. Nervanderin ennen mainittu kuvaelma (kts. I. s. 29).

³⁰ Aura Evelina Avellan oli senaatin kamaritoimituskunnan kamreerin K. K. Avellanin ja hänen puolisonsa M. G. Ekmanin tytär. Hän meni jo 1875 naimisiin kamarikirjurin, sittemmin kruununvouti L. A. F. Thuringin kanssa ja erosi teatterista, mutta esiintyi kuitenkin seuraavina vuosina silloin tällöin pienemmissä oopperarooleissa.

Ohjelma oli: Saaristossa, Sotavanhuksen joulu ja Lemmenjuoma, jossa viimeainitussa kappaleessa 18-vuotias vasta-alkaja astui näyttämölle. Ja debyytti "muodostui miellyttäväksi yllätykseksi". Reipas, viehättävä laulajatar ja näyttelijätär valloitti kohta yleisön ja huudettiin esiin kaksi kertaa. Ohjelman ensi näytelmää arvosteltiin vähemmän suosiollisesti; Nervanderin mielestä esityksessä ei ollut tarpeeksi historiallista ajanväriä ynnä siihen kuuluvaa suloa ja siroutta. Mitä nti Avellaniin tulee, arvosteltiin häntä seikkaperäisemmin, kun hän oli laulanut Laululintusessakin. Hänellä on, sanoo Å. P., "raikas ja miellyttävä ja jotenkin harjotettu ääni ja jatkettuaan opintojaan hän toivottavasti on saava kunnioitetun sijan operetin alalla. Nti Avellan osaa jo sangen vapaasti liikkua näyttämöllä ja lausuu sanottavansa puhtaasti ja ilmeikkäästi, joskin liian nopeasti". – Maria Tudor näyteltiin 16/1 ja nti Heermanista sanotaan, että "hänen käsityksensä oli selvä ja varma ja että näyttelemine oli odottamattoman voimakas". Muutoin tietysti rva Aspegren täälläkin tunnustetaan ensimmäiseksi naisten rivissä, samoin kuin Lundahl miesnäyttelijäin. Muista mainitaan ensi kerran Benj. Leino, hän oli, Å. P: n mukaan, muita parempi huvinäytelmässä Suuria vieraita. – Saavuttuaan Turkuun oopperaosasto oli alkanut ahkerasti harjottaa Trubaduria. Köörit olivat näet täydennettävät paikkakunnallisilla lauluvoimilla ja koko ooppera saatava käymään uuden orkesterin kanssa, jonka johtaja oli ruotsalainen professori O. Byström. Noin puolentoista viikon päästä 23/1 oli ensi näytäntö. Esitys oli silloin vielä raskaanlainen ja lennoton, mikä ei estänyt yleisöä suomasta vilkkaita suosionosotuksia esiintyville ja esiinhuutamasta Bergbomia, mutta jo toisella kerralla myönnettiin siinä olevan eloisuutta ja reippautta, loistoa ja varmuutta, jotka ansiopuolel sitten kasvamistaan kasvaen tuottivat sävelteokselle sille ominaisen, kauniin, etelämäisen hohteen. Niin sanoo Nervander, joka, kun ooppera oli näytelty viisi kertaa, laajasti eritteli esitystä. Trubaduri annettiin näet paitse mainittuna päivänä 25/1 ja 27/1 sekä 6/2, 8/2 ja 12/2. Arvostelusta, jossa ensi kerran huomautetaan samoista loistokohdista, jotka myöhemmin Helsingissäkin herättivät ihastusta, teemme seuraavat otteet:

(Mainittuaan missä kukin oopperaosaston laulajakyvyistä oli saanut musikaalisen kasvatuksensa, arvostelija jatkaa:) "Joskin, niinkuin edellisestä näkyy, Suomen ensimmäisellä lyyrillisellä näyttämöllä ei puhtaasti dramaattiseen puoleen nähden ole ollut varsinaista pohjaa, on sillä kumminkin musikaalisessa suhteessa sangen otollisia edellytyksiä ansiokkaaseen toimintaan. Kaikissa tapauksissa on meillä, kiitos olkoon useille edullisille asianhaaroille, joihin etupäässä luemme näiden taiteilijain sivistyksen, ollut ilo nähdä, että nuori laulunäyttämömme jo kykenee aikaansaamaan kaikissa suhteissa esiintymiskelpoisen kokonaisuuden. Että äärettömän paljo voisi dramaattisessa suhteessa olla parempaa, sitä ei kenkään tahtonut kieltää, mutta todellisesti sietämättömiä liiotteluja ja puutteita ei suinkaan nähdä näiden vasta-alkajain esiintymisessä näyttämöllä. Päinvastoin voivat useat näistä taiteilijoista näyttämölliseenkin esitykseen nähden tyydyttää hyvin suuria vaatimuksia."

"Kun luo katsauksen niihin sattumuksiin, jotka niin merkillisellä tavalla ovat myötävaikuttaneet Suomalaisen teatterin syntyyn, niin näyttää varsinkin laulunäyttämö olleen suotuisan kohtalon vaalima. Eikä ole vähimmin merkillistä, että joitakuuta vuosia ennen tämän oopperan alkua nuori tyttö Pohjan periltä, mitä rikkaimpien lahjojen omistaja, lähtee tuonne maailman pääkaupunkiin parhimmman opettajan johdolla antautuakseen laulajattareksi. Kun hän sitten palaa kotimaahansa, suomalainen ooppera ensi hetkestä tervehtii hänessä primadonnaansa, ja ilolla ja ylpeydellä myöntävät kaikki oopperan loistavan menestyksen etupäässä olevan Emmy Strömerin ansion. Laulajatar on tähän saakka oikeastaan esiintynyt vain kahdessa roolissa, nimittäin Leonorana Trubadurissa ja Luciana samannimisessä oopperassa. Ne laakerit, jotka hän on niittänyt näiden osien vastustamattoman ihastuttavalla ja jalolla esittämisellä, tulevat aina Suomalaisen teatterin historiassa säilyttämään muiston sen ensimmäisestä, sielukkaasta laulajattaresta, Emmy Strömeristä."

"Siinä tavassa, millä nti Strömer esittää Leonoraa, havaitaan joka hetkessä sama hieno ja sama, kehittynyttä makua ilmaiseva ranskalainen käsitys, joka on vallalla Parisin oopperanäyttämöllä. Siihen tulee suomalaisessa laulajattaressa kaikessa yksinkertaisuudessaan syvä ja lämmin tunne.

Yksityisissä kohdissa hän yllättää niin sanoaksemme italialaisklassilliseen suurtyyliin kehitetyllä odottamattoman voimakkaalla esityksellä: muistutamme ainoastaan kuinka mahtavasti, sydäntä kouristavasti ja dramaattisesti hän tulkitsee sanat: 'Kun sydämeni saat – se kylmä on jo', sekä erinäisistä kohdista misererekohtauksessa, ennen kaikkea laulusta: 'Se tuntui niinkuin' j.n.e."

"Mitä puhtaimmaksi helmeksi, joka todellakaan ei tummenisi monen maailmankuulun laulajattaren kruunussa, on nti Strömer laulullaan luonut Leonoran viimeiset sävelet. On jotakin hurmaavan ylevää siinä yksinkertaisessa tavassa, millä hän laulaa sanat:

"Käyn *sulle* ... ennen kuolemaan...
Kuin hälle ... elämään."

"Leonoran osan alkupuolen, johon m.m. kuuluu loistava aaria ensimmäisessä näytöksessä, laulaa nti Strömer suloisesti ja hienosti, mutta ilman sitä voimallista hehkoa, joka kenties olisi siinä paikallaan. Tuntuu siltä kuin laulajattaressa oikea innostus nousisi vasta oopperan intohimoisimmissa kohtauksissa. Niinikään lisättäköön että laulajattarella ei näy olevan taipumusta koristelemaan suuria aarioitansa, jonka tähden ne näyttävät vähemmän loistavilta kuin ehkä on odotettu. Kumminkin esiintyy hänen kaunis, puhdas ja oivallisesti kehitetty sopranonsa erinomaisesti näissä bravuurikohtauksissa."

"Itse näyttelemisenkin osottaa lukuisissa yksityiskohdissa kuinka hänellä on dramaattisia lahjoja ja kuinka hän älykkäästi on tutkinut parhaimpia ulkomaalaisia esikuvia.³¹ Erinomainen luontainen aisti saa hänet liikkumaan näyttämöllä vapaasti ja varmasti niinkuin tavallisesti vain vuosien kuluessa opitaan. Kasvojen ilmeeseen nähden haluaisimme tehdä muistutuksen, joka ei koske yksistään nti Strömeriä, vaan useampia Parisin laulajattaria Adelina Pattista alkaen. Tarkoitamme sitä hienoa hymyn piirrettä, joka kenties liian harvoin haihtuu laulajattaren kasvoilta. Tuossa hymyssä on paljon suloa ja naisellisuutta, mutta pohjoismaisesta yleisöstä se tuntuu ehkä vähän vieraalta, varsinkin jos näyttelijätär käyttää sitä tuhlaavaisesti." – "Nti S. Strömerin tapa esittää Azucenan voimia vaativaa roolia on hyvin ansiokas ja on herättänyt vilkasta suosiota. Osa on erittäin sopiva nuoren laulajattaren voimakkaalle, komealle alto-äänelle. Sitä paitsi on hänen esityksessään aitousdraamallinen sävy, muistutamme vain odottamattoman onnellisesta tavasta, jolla hän laulaa resitatiivin toisen näytöksen toisessa kohtauksessa. Azucenan vangitsemiskohtauksen jälkeen kolmannessa näytöksessä on nti S. Strömer joka kerta huudettu esiin. Yhteiskohdissa hän erinomaisella tavalla myötävaikuttaa menestykseen, ja parhaimpiin senlaatuisiin numeroihin luemme aivan oivallisesti laulettua kolminlaulun Leonoran, Azucenan ja Manricon välillä kolmannessa sekä kaksinlaulun kahden viimeisen välillä toisessa näytöksessä. Kun nti S. Strömer tässä roolissa kieltämättä on näyttänyt omistavansa draamallisia lahjoja, olisi syytä pitää huolta todenmukaisemmasta naamioituksesta nyt uskomattoman nuorelle Azucenalle."

"Hra Ericsson on oppinut Manricon osan vaikealla ja hänelle vieraalla suomenkielellä. Hän on niin onnistunut, että lausumisesta usein tuskin tuntee ulkomaalaisen. Siihen nähden hra Ericsson ansaitsee erityisen kiitoslauseen musikaalisestikin varsin kauniista tavasta, millä hän laulaa romansin 'Jos taistelussa muistelen' kolmannen näytöksen jälkimäisessä kuvaelmassa. Sama tunnustus tulee hänelle kauttaaltaan huolellisesta lausumisesta sekä taitavuudesta millä hän seuraa myötänäyttelijöitä. Ääni on voimakas ja heleä, vaikkei vielä täysin kehittynyt. Taiteilijan nuoruus näyttäytyy levottomuudessa taikka kiireessä millä hän laulaa. – "Hra Achté on mielestämme oikein ja taitavasti välttänyt liioittelun, joka niin usein vaivaa vasta-alkajaa. Hän esiintyy levollisesti ja yksinkertaisesti, hänellä ei ole monta liikettä ja hän käyttää niitä harvoin, mutta aina oikein ja hätäilemättä. Joskin intohimoisen kreivi Lunan kuva sen kautta tulee jotenkin hervottomaksi ja

³¹ Muistutamme tämän johdosta mitä ylempänä (s. 78) on kerrottu laulajattaren oman tiedonannon mukaan, nimittäin että hän ei ollut ulkomailla nähnyt niitä oopperoita joissa hän täällä esiintyi; luonnollisesti oli hän silti nähnyt toisia.

näyttelemisen supistuu kaikkein vähimpään, niin on mielellään moittimatta sitä, kun häiriintymättä liiallisuuksista saa nauttia hra Achtén miehekkäästä, kauniista baritonista ja tukevan musikaalisen sivistyksen leimaamasta esityksestä. Todella etevästi hra Achté laulaa suuren resitatiivin ja aarian, joka alkaa toisen näytöksen jälkimäisen kuvaelman; mutta ensimmäisenkin resitatiivin suoritus ansaitsee erikoista mainitsemista. Kenties olisi suotavaa, että hra Achté puhtaasti kielellisessä suhteessa enemmän huolehtisi lausunnosta, joka yksityisissä, varsinkin lyhemmissä lauseissa tuntuu hieman jokapäiväiseltä."

Hra Bergholm esittää nuhteettomasti Fernandon verraten vähäpätöisen osan. Hänen kaunis bassoäänensä ei ole ollut herättämättä huomiota. – [Lopuksi puhutaan kööreistä, jotka Turussa olivat heikoin puoli oopperaa. Avustajista oli puute ja harjotusaika oli ollut lyhyt].

Trubadurin jälkeen ruvettiin valmistamaan Luciaa ja voimme sillä aikaa palata puheosastoon. – Oopperanäytäntöjen välillä oli ollut kolme puhenäytäntöä: Päivölä 30/1, Jeppe Niilonpoika ja Lemmenjuoma 1/2 sekä Bartholdus Simonis ja Laululintunen 3/2. Tuli sitten Runebergin 71 syntymäpäivä ja silloin puhe- ja lauluosasto yhdessä suorittivat seuraavan tunnelmallisen juhlaohjelman: Pilven veikko; Noita-ampuja (II. 1); Rouget de Lisle; Torpan tyttö, F. v. Schantzin säveltämänä; sekä "Taistelumme päiviltä". Edellisessä näitä loppukuvaelmia oli Emmy Strömer Torpan tyttönä ja Sofie Strömer hänen äitinänsä, jälkimäisessä nähtiin runouden nuori haltia seisovan Runebergin seppelöidyn rintakuvan vieressä ja viittaavan talvimaisemaan, missä esiintyi sarja Värikin tarinain henkilöitä: Munter nuotiotulella, Lotta Svärd, N: o 15 Stolt, Pilven veikko, Luutnantti Zidén, Vilhelm von Schwerin, Sotilaspoika ja Hurtti ukko. Kuvaelmassa myötävaikutti joukko kaupungin naisia ja herroja ja oli se Nervanderin järjestämä. Emmy Strömerin sydäntä kouristava laulu Torpan tyttönä ja suuri runoilijan ylistyskuvaelma sai tunnelman korkeimmilleen, ja juhla päättyi Maamme-lauluun.

Luulisi kaikkien olleen tyytyväisiä siihen tapaan, jolla Suomalainen teatteri oli viettänyt kansallista merkkipäivää, mutta seuraavana aamuna paikkakunnan pää-äänenkannattaja, Å. U, näytti että oli niitä tyytymättömiäkin, se kun silmittömällä hyökkäyksellä palkitsi kotimaista näyttämöä edellisen illan juhlasta.

"Säädystä, joskin 'tshudilaiselle itsetunnolle' kuvaavaa", lehti lausuu, "oli että tilaisuudessa, jonka tarkoituksena oli kunnioittaa suurta runoilijaa, joka ruotsinkielellä on niin oivallisesti kuvannut maamme kansallista elämää ja omituisuuksia, hänen omista runoistaan otetuissa laulukappaleissa ei käytetty runoilijan omaa kieltä – ruotsia – vaan mieluummin kehoja suomennoksia, vaikka kaikki takäläisellä näyttämöllä esiintyvät tuskin vielä ovat voineet unohtaa ruotsalaista äidinkieltään." – Marseljeesi (Rouget de Lisle näytelmässä), huomautetaan lisäksi, oli laulettu ranskankielellä (joskin puutteellisella!), mutta Runebergin laulut suomeksi!

Olemme maininneet tämän yhtenä esimerkkinä useista samanlaatuisista, kuinka puoluehenki oli (ja on) omansa supistamaan arvostelukykyä. Se tosiasia, että suomalainen osa kansaamme – jota Suomalainen teatteri edusti näyttämöllisen taiteen alalla – on ottanut innostunein mielin laulaakseen Runebergin runoja omalla kielellään, on tietysti mitä suurin tunnustus hänen suuruudestaan, sillä *jollei* niin olisi tapahtunut, vaan hänen vaikutuksensa rajoittuisi yksistään maamme ruotsinkielisiin, niin hän ei suinkaan olisi Suomen kansallisrunoilija.

Noita-ampuja (II. 1) annettiin vielä kaksi kertaa, 12/2 Bartholdus Simonis näytelmän jälkikappaleena sekä 15/2 Riita-asian ja Kihlauksen kanssa. Sitte näyteltiin 16/2 Työväen elämästä kahden viimeksi mainitun pikku kappaleen mukana, joista jälkimäinen, Kihlaus, Turussakin vastaanotettiin yhtä suosiollisesti kuin muualla. Viimeinen puhenäytäntö oli 25/2, jolloin ensi kerran esitettiin A. Oksasen suomentama Schillerin, näyttämölliseen vaikutukseen katsoen erinomainen nuoruuden tragedia *Kavaluus ja rakkaus*. Tämä murhenäytelmä – ensimmäinen minkä teatteri otti niin sanoaksemme itsenäisesti esittääkseen – menestyi melko hyvin, vaikka se pituudellaan pani yleisön

mielenkiinnon koetukselle. Näytäntö alkoi näet klo 6,30 ja päättyi 12,15 yöllä! Pääosien esittäjät huudettiin esiin ja rva Lundahl³² (lady Milford) mainitaan erittäin.

Lucia meni ensi kerran 18/2, ja näytäntö oli "yhtämittäinen voitto Emmy Strömerille sekä kunniapäivä Suomalaiselle näyttämölle". – "Esitys oli kauttaaltaan taiteen leimaama, ja lakkaamattomat suosionosotukset ja kukkien heittäminen laulajattarelle todistivat ihastusta, jonka vertaista harvoin on nähty paikkakunnalla ja joka sai aavistamaan mikä myrskyinen menestys Lucialla on oleva Helsingissä." Sen jälkeen annettiin ooppera vielä 20/2 ja 22/2; 27/2 oli jäähyväisnäytäntö, jossa esitettiin Lucia, jättämällä pois erinäisiä numeroita, ja täytteeksi Trubadurin misererekohtaus. Laulajien esitys, sanoo Å. P., oli sinä iltana erittäin ansiokas. Achtén ääni oli parhaimmillaan, Bergholm lauloi Raimondin suuren aarian toisessa näytöksessä erinomaisesti ja hänet palkittiin myrskyisellä esiinhuudolla, ja Emmy Strömer voitti itsensä ja oli koko illan yleisön riemastuneen ihailun esineenä. Lucian suuren loppukohtauksen jälkeen, jonka nti Strömer tulkitsi sanomattoman kauniisti, sai laulajatar ilmaisuna yleisön lämpimästä myötätuntoisuudesta vastaanottaa 2,800 markan osotuksen. Näytännön loputtua nousi ihastuksen myrsky, jonka laatuista Turun teatterissa tuskin oli nähty. Yhtämittaisten suosionosotusten kaikuessa huudettiin useat kerrat esiin sekä ne taiteilijat, jotka tänä iltana olivat esiintyneet, että koko nuori suomalainen seurue, ja teatterista lähdettiin vasta sitten kun yleisön ehdoton suosikki nti Emmy Strömer yksin oli astunut näyttämölle vastaanottamaan mitä sydämellisimmän kunnianosotuksen. "Suomalainen teatteri ja [Turun] yleisö tuntevat tästä lähtien toisensa ja iloisella toivolla katsotaan sitä aikaa kohti, jolloin tämä näyttämö on palaava paikkakunnallemme."

Tämä Suomalaisen teatterin ensimmäinen käynti Turussa oli onnellisempi kuin yksikään seuraava, niin varsinkin oopperaan nähden. Näyttää siltä kuin etenkin hienommalle turkulaiselle yleisölle vieras suomalaiskansallinen innostus silloin olisi sielläkin lämmittänyt sydämiä. Kun myöhemmin vastatuuli Helsingissä alkoi, oltiin Turussa liian valmiita asettumaan sen mukaan. Tällä ensi kerralla nousivat tulot 25:stä näytännöstä 19,420:30 markkaan, joka tekee 776 illalta; Helsingissä, johon nyt muutettiin, oli keskimääräinen tulo vain 5 markkaa suurempi.

Niistä ystävistä, jotka nyt ja vastedeskin Turussa väsymättömästi avustivat teatteria, mainittakoon maisteri A. Malmgren, sama mies joka teatterin alkaessa tointaan Porissa oli uhrautuvaisesti suonut sille apuansa, ja neiti *Betty Elfving*, joka, niinkuin myöhemmin tulemme näkemään, kieltämättä oli Bergbom-sisarusten uskollisin liittolainen Auran rannalla. Runsaimpia ja mieltäkiinnittävimpiä lähteitä, mitä meillä on käytettävänä ollut, ovat Emilien lukuisat kirjeet tälle uskotulle ystävälle. Ainoastaan omalle veljelleen hän yhtä vilpittömästi on avannut sydämensä ja kertonut iloista ja suruista, myötä- ja vastoinkäymisistä, joita teatteri tuotti. Näistä kirjeistä näkyy myös kuinka harras nti Elfving oli edistämään ystäviensä elämäntyötä, se oli hänelle ei ainoastaan ylipäättään tärkeä kansallinen yritys vaan sydämen asia.

Samoin kuin muuallakin esiintyi *Helsingissäkin* puheosasto ensin, sillä lauluosastolla oli aina köörien ja orkesterin tähden pitempiä valmistuksia tarpeen. Ensi vuonna oli alotettu pikku kappaleilla, nyt annettiin ensiksi 3/3 Marianne ja toiseksi 5/3 Kavaluus ja rakkaus. Edellisestä illasta sanotaan, että seuruetta tervehdittiin ilolla ja että näyttelijät olivat niin edistyneet, että voivat kunnialla suorittaa vaikeampiakin tehtäviä: varsinkin rva Aspegren osotti kiitosta ansaitsevaa dramaattista voimaa, mutta myöskin rva Lundahlin ja Aspegrenin esitykset olivat tunnustuksen arvoisia. Jälkimäinen ilta tuotti yleisölle oikean yllätyksen. Sekä käsitykseen että näyttelymiseen nähden esitys voitti kaikki odotukset, ja vaikka näytäntö kesti klo 11: een (näytelmää oli paljo lyhennetty Turussa tapahtuneen ensi näytännön jälkeen), katsojain mielenkiinto ja jännitys pysyivät loppuun asti, jolloin yleisö lämpimästi ilmaisi mielihyvänsä. "Jos tahdotaan nähdä mihin teatteri kykenee, nähtäköön sen esittävän Kavaluutta ja rakkautta."

³² Se on entinen nti Selma Heerman, joka juurikään Turussa oli mennyt naimisiin näyttelijä Artturi Lundahlin kanssa.

Seikkaperäisessä arvostelussa lisätään, että jos luetaan pois burleskimainen komedia, farssi, ja kappaleet, joissa kuvataan koomillisia maalaistyypppejä, niin ei mitään ole esitetty "niin tyydyttävästi ja hyvin kuin Schillerin Kavaluus ja rakkaus, ei mitään joka olisi herättänyt enemmän yleistä mielenkiintoa". Rva Lundahl suoritti osansa ei ainoastaan hyvällä aistilla, vaan myöskin dramaattisella totuudella kyeten ilmaisemaan lady Milfordin äkkiä vaihtelevat mielenliikutukset. Näyttelijätär antoi enemmän kuin häneltä osattiin pyytää. Vähemmän odottamatonta oli että rva Aspegren hyvästi näytteli Louise Milleriä. Vilho esitti oikein ja taitavasti vivahdutetun kuvan konnamaisesta Wurmista ja vältti menestyksellisesti liiottelua. Lundahl presidentti von Walterina ansaitsi niinkään tunnustusta, joskin valtiomiehen olisi tullut liikkua vapaammin ja sirommin sekä olla vähemmän yksitoikkoisen ankara ja synkkä kasvojen eleiltään. Aspegren oli sangen onnistunut narrimaisena hovimarsalkkana ja näyttäytyi pystyvänsä hienompaankin koomillisuuteen. Himberg Ferdinandina oli hänkin aika tyydyttävä, vaikka hänen lausumisessaan havaittiin teeskentelyä. Hänessä oli lämpöä ja kiihkoisissa kohtauksissa draamallisuutta, joka on sitä mieluemmin merkittävä kun tämä näyttelijä usein hutiloit vähemmissä tehtävissä. Kallion ukko Miller oli hyvänlainen hiljaisemmissa kohtauksissa, mutta traagillisissa hän ei osunut oikeaan. Yhteisnäyttelemisenkin oli ylipäätään hyvä.

Puheosaston kolmas ohjelma: Rouget de Lisle, Lemmenjuoma ja Remusen kotiripitykset (Ämmän torujen uusi nimi) annettiin 10/3 ja esiintyi silloin nti Aura Avellan keskimäisessä kappaleessa yhtä onnellisesti Helsingin yleisön edessä kuin ennen Turussa. Nuori laulajatar niitti miellyttävällä ja kirkkaalla äänellä esittämänsä laulun palkinnoksi vilkkaita kättentaputuksia.

Tällä aikaa oli Trubaduria harjotettu. Kööreihin oli kerätty mitä saatavissa oli niistä laulajista ja laulajattarista, jotka olivat olleet mukana syksyllä 1870, sekä uusia voimia, ja Richard Faltin oli koonnut soittotaiteilijoita orkesteriksi niinkuin silloin. Ensimmäinen näytöntö 12/3 onnistui loistavasti.

"Näytöntö teki mitä ilahduttavimman, jopa mahtavan vaikutuksen", sanotaan Morgonbladetissa, "ja tuotti kerrassaan tavattoman nautinnon. Emme epäile lausua, että se menestys, millä Trubaduri esitettiin, oli jokaiselle yllätys. Kuulumiset Turusta ja Viipurista olivat kyllä saaneet odottamaan paljo, mutta olemme sitä mieltä että useimpain odotukset voitettiin. Kaikki pääosat suoritettiin musikaalisuuteen nähden erittäin kiitettävästi ja ilmaisivat meidän oloissamme harvinaisia äänivaroja ja soitannollista kehitystä. Ensimmäinen palkinto tulee tietysti nti Emmy Strömerille, jonka draamallinen laulu tunki sydäimestä sydämeen. – Ihastuneen yleisön suosiosotukset olivat voimakkaita ja innostuneita. Ja jo ensi aariansa jälkeen huudettiin nti Strömer esiin ja sitten seurasi toinen esiinhuuto toisen perästä kohdistettuna milloin nti Strömeriin milloin toisiin taiteilijoihin. – Tarpeetonta on sanoa että teatteri oli täynnä. Jo eilen aamupäivällä olivat kaikki paremmat paikat myydyt ja ainoastaan muutamia harvoja korkeimmilla riveillä tarjona niille, jotka päivällisaikana kysyivät pilettejä."

Toisessa kohdassa samaa lehteä lausutaan vielä tästä ensi-illasta:

"Se oli kotimaisen taiteen juhla, eikä ole liiallista kiitosta sanoa, että Trubadurin esitys suomalaisella näyttämöllä on korkeinta mitä siihen suuntaan tähän saakka on omin voimin aikaansaatu Suomessa. Yleisön ihastus näytti täydellisesti, että pääkaupungin taiteenystävät ovat yhtyneet niihin innostuneihin ihailijoihin, jotka nti Emmy Strömer jo on saanut Viipurissa ja Turussa. Arvosteluissa nti Strömerin konserteista Helsingissä on jo useat kerrat julkaillut se ajatus, että hänen lahjansa vasta näyttämöllä olisivat oikealla paikallaan. Mutta tuskin on kukaan uskaltanut odottaa, mitä nti Strömer nyt näyttää kykenevänsä. Hänen laulunsa on sen puhtaan taiteellisuuden ja jalon ilmehienouden läpitunkema, jotka ovat oikean taiteilijattaren tunnusmerkkejä. Jätän arvostelemisen arvostelijoille. Eikä tarvitsekaan olla arvostelija onnitellakseen suomalaista oopperaa nti Strömerin laatuudesta uranaukaisijasta. Eikä hän ole ainoa suomalainen laulajatar, jonka säveleitä kuulemaan kannattaa kutsua vieraskin. Ennen pitkää on se hetki tullut, jolloin Suomi uudella perusteella on ylläpitävä vanhaa nimeänsä: *Laulun maa*."

Toiseen näytöntöön, sunnuntaina 15/3, myytiin piletit loppuun jo lauantaina aamupäivällä; kolmas 17/3 annettiin samoin täydelle huoneelle, ja Emmy Strömer sai laakerisepeleen ja kukkia;

neljäs 19/3 oli yhtä loistava – huone täysi, vaikka rouva Essipoff ja Raab samana iltana olivat houkutelleet yliopiston juhlasaliin niin paljon kuulijoita kuin sinne mahtui – ja sen jälkeen tapaamme Morgonbladetissa pitkän kirjoituksen oopperasta, jonka alla on nimimerkki *Si*.³³ Siitä tehtäkään muutamia otteita.

"Kansallinen suomalainen ooppera on nyt olemassa!" Siinä arvostelijan lähtökohta. Trubadurin esitys käy kaiken yli mitä on voitu odottaa. "Laulu on oivallista, näyttelemisen osittain niinikään. Suuremmissakin oloissa kuin meidän on aivan tavallista, että oopperataiteilijat ovat hyvin heikkoja näyttelemisessä. Sentähden ei kannata puhuakaan siitä, että miespuoliset laulajat siinä kohden eivät tyydytä korkeampia vaatimuksia. Sitä vähemmän kuin he suorittivat tehtävänsä liioittelematta, yksinkertaisesti ja arvokkaasti, pyytämättä muuta kuin olla dramaattisia *laulussaan*. Pääansio on nti Emmy Strömerin, joka ei ainoastaan ole erinomainen laulajatar, vaan kenties yhtä suuri näyttelijätär. Draamallinen elämä hänen laulussaan on niin oleellinen, että on välttämätöntä kuulla hänen laulavan näyttämöltä, missä hänen luonteenlaatunsa pääsee vapaasti esiintymään, oikein nauttiakseen hänen laulustaan ja saadakseen siitä oikean käsityksen."

"Nti Strömer", jatketaan sitten, "osaa teknillisesti hyvin hallita rikkaita äänivarojaan, hänen äänensä on tasainen, korkeat äänet ovat merkillisen täyteläiset ja tulevat päivä päivältä pehmeämmiksi ja pyöreämmiksi; koloratuuri on sangen tyydyttävä. Mutta ken on ollut ihastumatta tuosta ylen sympaattisesta puolesta hänen sielukkaassa esityksessään? Niin *sielukas* – se on oikea sana. Yksityisissä huudahduksissa, joka sävelessä sielu välähtää esiin. Kuulkaa vain kuinka paljon hän voi sulkea esim. huudahtukseen: Manrico! ja mitä vaihtelevia tunteita hän ilmaisee yhä uudesti vivahduttaen tuota huudahdusta! Jos hän jo pelkällä laulullaan vetää kuulijan – jopa epämusikaalisenkin – mukaansa, miten onkaan hänen vaikutuksensa ehdoton, kun sitä tukee niin suuret dramaattiset ominaisuudet kuin esim. nti Strömerin kasvojeneleet, joiden vertaista hienoudessa ja kauneudessa harvoin näkee. – Hyvällä aistilla nti Strömer ensi näytöksissä näyttelee hillitysti keskittääkseen voimansa draamallisesti tärkeään neljänteen näytökseen, loppukohtaukseen. Sillä hänen esityksensä kohoo kohoamistaan, kiinnittäen katsojan mieltä saa se hänet unohtamaan monet oopperan heikot kohdat, jotka meistä pohjoismaalaisista näyttävät melkein mielettömiltä. Onnistuneimpia kohtia taiteilijattaren esityksessä ovat mielestämme ensimmäinen kohtaus Manricon ja Lunan kanssa, misererekohtaus, kreivin ja Leonoran kaksinlaulu tyrmän edustalla ja loppukohtaus vankilassa."

"Se, joka ennen on kuullut nti Sofie Strömerin laulavan, ei voi olla hämmästyttäen kuullessaan hänet Trubadurissa – niin tavattomasti hän on edistynyt laulajattarena; mutta tuskin vähemmän hän hämmästyttää näyttelijättärenä. Azucenan osa vaatii sekä lauluun että näyttelemiseen nähden melkein yhtä paljon kuin Leonoran, mutta kumminkin hän voittaa kaikki toivomukset. Hänen menestyksensä on sitä merkillisempi kun hän ei ole tehnyt ulkomaille opintomatkaa. Hänellä on runsaita äänivaroja, joita hän joskus osaa käyttää erinomaisen hyvin. – Loistokohtia ovat erittäin toisen näytöksen alku (esim. vastaus kööriin lauluun: 'Laulus on kamala!' – sitä vastoin sanat: 'sä kosta mua!' esiintyönnetään liian kiihkeästi), loppuduetti (n: o 17) ja loppuotersetti (n: o 18)."

"Hra Achté on yhdistänyt kaksi tehtävää, laulajan ja johtajan, näytellyt Lunan roolia ja ohjannut musikaalista harjotusta. Kumpikin tehtävä on ollut vaikea, varsinkin kun hän on nuori näyttämöllä. Menestyminen edellyttää, eritotenkin olevissa oloissa, suurta rakkautta asiaan ja lannistumatonta uutteruutta. – Toden totta hra Achtén ansiot ovat suuret, joskin muutamia puutteellisuuksia olisi voitu tasottaa, jos olisi ollut kokemusta enemmän. – Yleiseen näkyy kumminkin että hänellä on sekä musikaalista aistia että oivallinen soitannollinen sivistys. Hra Achtélla on suuri, metallisointuinen ääni. Kuitenkin hän laulaa naturalistisesti, käyttää usein soinnultaan liian valoisia säveleitä, vokaalisoi hieman epäselvästi ja jouduttaa tempoa. – Hän laulaa ylipäätään hyvin voimakkaasti, hänen

³³ Suomalaisen oopperan aikana esiintyi Morgonbladetissa useita eri arvostelijoita, joista vain pari alempana mainittua ovat tunnettuja Hagman näet hankki arvostelut toiselta tai toiselta asiantuntijalta ilman että muut tiesivät, kuka ne oli kirjoittanut.

crescendonsa aina täyteläisimpään fortissimoon on kiitettävä ja leveä legatonsa sangen hyvä hitaassa säveljaksossa. Mainitsemme vain esim. sulavan aarian n: o 10, jossa hra Achtén laulu esittäytyy varsin edullisesti. Näyttelemisenkin on paljo edistynyt syksystä 1870."

Mitä Ericssoniin ja Bergholmiin tulee arvostelu ei sisällä mitään uutta. Köörejä kiitetään, joskin mustalais- ja miserere-köörit olisivat voineet olla hienommin vivahdutetut. Erityinen kiitos annetaan Richard Faltinille siitä erinomaisesta tavasta millä hän oli suorittanut tehtävänsä. Hänen oli näet onnistunut lyhyessä ajassa kovin erilaatuisista aineksista kokoonpanna ja harjottaa orkesteri, niin että se täytti paikkansa. Totta on että hän jo syksyllä 1870 oli tehnyt saman asian, mutta tuskin se silti oli paljonkaan helpompi, semminkin kun vaatimukset olivat melkoisesti kohonneet. Ainoastaan puhdas innostus saa semmoista aikaan, ja sentähden tulee suuri osa ansiota kokonaisuuden menestyksestä Faltinille.

Seuraavat Trubaduri-näytännöt olivat alati yhtä menestyksellisiä. Viides oli 22/3, kuudes oli ilmoitettu 25 p: ksi mutta lykättiin Ericssonin sairauden tähden ja annettiin 29/3 – viimeisenä näytäntönä ennen pääsiäisjuhlaa. Väliin pistettiin herrasväki Lundahlin hyväksi annettu näytäntö 26/3, jossa esitettiin: *Gringoire* (ensi kerran); Noita-ampuja (II. 1); aaria Ernasta ja suomalainen kansanlaulu Bergholmin laulamina; sekä Kihlaus. Toisena pääsiäispäivänä 6/4 oli myös puhenäytäntö, Kavaluus ja rakkaus; mutta 7/4 annettiin Trubaduri seitsemännen kerran – ja sinäkin iltana olivat piletit loppuun myydyt. Vasta kahdeksantena kertana 9/4 oli huone "sangen hyvä" – siis ei täysi – ja määrättiin kai sentähden yhdeksäs näytäntö 12/4 viimeiseksi. Olihan jo aika ajatella Lucian vuoroa.

Pääsiäisviikolla kävi Otto Florell Helsingissä ja kuuli Trubadurin. Palattuaan hiljaiseen Haminaan hän kirjoitti kälylleen, Ida Basilierille, Tukholmaan kirjeen, joka kenties paremmin kuin mitkään sanomalehtien arvostelut ilmituo näytäntöjen laadun ja tunnelman. Siitä otamme seuraavat rivit:

– "Trubaduri – mitä sanonkaan siitä? Kun esirippu oli laskenut ensimmäisen näytöksen jälkeen, istuin hetken aivan hämmästyksen valtaamana, semmoista en todellakaan ollut odottanut. Sanomalehdet ja sen lisäksi suulliset ja kirjalliset tiedonannot olivat puhuneet Strömerin oivallisuudesta Leonorana. Se on totta, hän on lämmin, sielukas ja draamallinen ja viehättää kohta. Se mikä kumminkin enemmän hämmästytti minua oli yhteisesitys. Kohta ensi näytöksestä käytiin asiaan käsiksi riemulla ja eloisuudella, joka sai minut pelkäämään että nousu olisi vaikea jollei mahdoton. Pelkoni oli turha. Tämä esitys olisi kelvannut missä tahansa. Ja kuulla suomalaisten taiteilijain laulavan tätä sävelmikästä mutta hurjaa Verdi-musiikkia hehkulla, niin, suoraan sanoen, italialaisella vimmallalla, jota se vaatii, – non, je ne reviens pas de mon étonnement.³⁴ Siitä dilettanttimaisesta, jota vähän olin peljännyt, ei näkynyt jälkeäkään. Sanalla sanoen: suomalainen ooppera on olemassa ja hyvä. Luulen vain, päättäen siitä mitä olen nähnyt, että vakava ooppera on sopivampi suomalaiselle taiteilijaluonteelle kuin koomillinen ja buffa. Sinä olet vastaiseksi poikkeus. Tule ja luo henkeä koomilliseen oopperaan, suurin tehtäväsi taiteilijattarena on tehdä se mahdolliseksi, luoda se, mutta jos sinusta niinkuin von Konowista 'halpaa se kunnia ois', niin on se sinun asiasi. Jos tahdot ihastuttaa veltostunutta, kosmopoliittista pääkaupunki-yleisöämme, joka maksaa kolmemarkkasensa, saa saatavansa ja syö illallista sen jälkeen ennen kuin panee maata, niin laula Uudessa teatterissa. Näen hengessäni ukko Trappin loikahtelevan nojatuolissaan ja hänen vanhan armonsa Mellinin esiinpuhaltavan äänekkään *charmant!* Rouva X. ei ole jättävä hiuskarvaakaan tukkalaitteestasi ihailematta ja neiti Z. on joutuva tyydytyksen huumaukseen nähdessään sinulla dentelles et chaussure de Paris.³⁵ On kai siellä niitäkin, jotka sydämellisesti sanovat sinut tervetulleeksi, mutta minä kiitan tätä yleisöä Arkadiassa, joka liikuttavalla uskollisuudella rientää Truhaduria kuulemaan ja joka lapsen uteliaisuudella odottaa Luciaa hajottaakseen koko teatterihökkelin. Siellä osataan kaikki ulkoa, alkaen sanoista 'Herätkää! herätkää! jo salot koittaen herättää kirkas valo' Azucenan viimeiseen

³⁴ Ei, minä en toivu hämmästyksestäni.

³⁵ Parisilaisia pitsejä ja jalkineita.

huutoon asti: 'Nyt koston saat sä äiti'; siellä säteillään ilosta, vaikkei liverrys olisikaan niin loistava taikka säveljuoksut niin tasaisia ja siellä ollaan niin naivisia että sinä hetkenä iloitaan sen ajan tulosta, joka vihdoon on koittanut. Riemuitaan nykyisyydestä sentähden että uskotaan tulevaisuuteen. Taikka mistä johtuu tämä tulviva eloisuus, tämä virkeys ja lämpö, joka on vallalla suomalaisella näyttämöllä. Semmoista vuorovaikutusta näyttämön ja salongin välillä kuin täällä en ole koskaan nähnyt, enkä saa koskaan nähdä. Tämän kaiken tiedät toki paremmin kuin minä, mutta kenties et ole käsittänyt että yhteisesitys nyt on pääasia; 1870 se oli Leonora, – kumminkin tunnustan, ettei se nytkään ilman Strömeriä olisi mitä se on. Mutta minä huomaan olleeni lämpenemäisilläni, jota kunnioitettavan perheenisän mielummin tulee karttaa." – Tämä paikottain humoristinen kuvaus on siksi oikea, siksi satuttava, että siihen on tuskin mitään lisättävää. Jos voidaankin hymyillä semmoisille musiikki-intoilijoille, jotka eivät laiminlyöneet ainoatakaan Trubaduri-näytäntöä, jotka ihailuksensa huumauksessa vain puhuivat "meidän Emmystä" ja "meidän Idasta" tarkoittaen oopperan primadonnaa, ylioppilaille, jotka yhtäkkiä muuttuivat italialaisen musiikin yltiöpäisiksi harrastajiksi, niin että heidän seurapiireissään Bellmanin y.m. perinnäisten laulujen oli väistyminen mustalaiskööriin y.m. Trubaduri-sävelmän tieltä ja että he lemмен liikuttamina eivät enää purkaneet tunteitaan kansanlaulujen avulla vaan turvasivat aariaan: "Katkera nyt on kuolemain" j.n.e. – jos voidaankin kaikelle tälle hymyillä, niin oli kaiken tämän pohjana kuitenkin puhdas ilo siitä, että uusi kauneusmaailma oli auennut suomalaisille, ja tunto siitä, mitä ymmärtävät arvostelijat todistivat, että se mitä näyttämöltä tarjottiin, huolimatta yksityiskohtaisista puutteista, oli tositaidetta. Vuorovaikutus näyttämön ja salongin välillä, josta Florell puhuu, oli todella yksinäinen laatuaan. Sen myöntäneen epäilemättä jokainen mukana ollut, ja se joka ennen tai myöhemmin on ulkomailla kuullut maailman mainioimpia oopperataiteilijoita, tietää että siellä suurimmaltakin taiteelliselta nautinnolta on puuttunut jotakin erikoista, jotakin sanomattoman lämmittävää, jota hän ainoastaan täällä kotona on kokenut.

Sillä aikaa kun oopperaa viimeisteltiin, annettiin puhe- taikka oikeammin sekanäytäntöjä. Siten esitettiin 15/4 K. S. Suomalaisen kääntämä A. Wilbrandtin 1-näytöksinen huvinäytelmä *Ensi lempi* (nti Aura Avellan pääroolissa) sekä Remusen kotiripitykset ja niiden välillä Noita-ampuja (II. 1), jossa Strömer-sisarukset lauloivat erittäin kauniisti; 16/4 Lapsuuden ystävät, joka oli uusi Helsingissä ja joka hyvin näyteltynä, huolimatta tarkoituksellisuudestaan, koomillisten piirteittensä ja onnistuneen juonen tähden vastaanotettiin suosiollisesti, Lemmenjuoma, jossa nti Avellan menestyi oivallisesti, ja Suuria vieraita, josta taas Vilho, Aspegren ja Kallio saivat kiitoksia; sekä 19/4 Viuluniekka.

Lucia ilmoitettiin annettavaksi 21/4, mutta sairaussattuman tähden oli ensi näytäntö vasta 24/4 ja se muodostui "uudeksi riemuhetkeksi Suomalaiselle teatterille". Ooppera onnistui, pikku epätasaisuuksia lukuunottamatta, erinomaisesti, kiitos olkoon Emmy Strömerin, joka nerokkaasti tulkitsi pääroolin. Sydäntä kouristava, ylevä sekstetti ja mielipuolisuuskohtaus vastaanotettiin myrskyisellä suosiolla. Ericsson (Edgardo) lauloi lämpimästi ja eloisasti. Achté (Ashton) oli voimallinen laulussaan ja näyttelemisessään ja Bergholmilla (Raimond) oli hyvä tilaisuus näyttää kauniita äänivarojaan. Köörit olivat ylipäätään nuhteettomat. Näyttämölle-järjestely niinkään kaikin puolin hyvä. – Toinen näytäntö 26/4 oli vielä loistavampi. Salonki niinkuin ihastuskin kukkuroillaan. Sekstetti pyydettiin ja laulettiin da capo. Emmy Strömer huudettiin kaksi kertaa riemuisesti esiin, ja Ericsson kohosi kirouskohtauksessa draamalliseen voimaan nähden korkeammalle kuin koskaan ennen. – Kolmannella kerralla 28/4 oli "hyvä huone", mutta menestys entisellään. Edelleen annettiin ooppera vielä 1, 3, 7 ja 10 p. toukok., siis kaikkiaan seitsemän kertaa, ilman että yleisön suosio olisi tuntuvasti laimentunut. Kuudentena iltana lauloi Lundahl Raimondin osan, syystä kun Bergholm oli sairas, ja teki sen sangen tyydyttävästi.

Nimimerkki Si: n pitkästä arvostelusta teemme seuraavan supistelman:

Lucian esitys osotti ilmeisesti yleistä edistystä esiintyjissä. Eri iltoina saattoivat eri kohdat onnistua erilaisesti, mutta kokonaisuuden kanta oli kohonnut, ja niin oli yleisön mielenkiinnonkin

laita, päättäen miltei täysistä huoneista näytäntökauden lopulla. Varsinaisten loistokohtien – sekstetin, mielipuolisuuskohtauksen sekä Lucian aarian ensi näytöksessä – jälkeen olivat kiitoksella mainittavat Lucian ja Edgardon duetti ensi näytöksessä, Lucian ja Ashtonin toisessa, Raimondin aaria n: o 7 ynnä osittain Edgardon tehtävä viime kuvaelmassa. Suuremmoiseen sekstettiin keskittyi niin runsas määrä sulosointua, sulavat sävelmät, jotka kukin puolestaan ilmaisevat osallisten erilaisia tunteita, olivat niin sydäntä kouristavia vaikutukseltaan, että yksistään sentähden ooppera ansaitsi yhä uudistettua kuulemista.

Emmy Strömerin Lucia oli häikäisevä todistus hänen ylevästä taiteellisuudestaan. Tämän tehtävän, joka oli täydessä sopusoinnussa hänen voimainsa kanssa, hän näet suoritti tositaiteilijan itsenäisyydellä ja selvyydellä. – Mitä enemmän tutustui yksityiskohtiin, sitä enemmän täytyi ihailla hänen lahjojaan. Hänen resitatiivinsa esim. olivat erinomaisesti lausuttuja ja korostettuja; oivallinen korostaminen tuotti lausunnalle laulussa mitä hienoimpia vivahduksia ja teki sen harvinaisessa määrässä dramaattisesti ilmehikkääksi. Varmasti vivahdutetut huudahdukset eivät tässä kohden olleet vähimmin vaikuttavat. Ihastuttava pianissimo korkeilla sävelillä ansaitsisi vain tulla useammin käytetyksi. Erinomaisen vaikuttavia olivat myös supistetut, korkeat sävelet sekstetissä. – Laulajattaren draamallinen esitys oli kohoamassa yhä enemmän musikaalisen kannalle. Luciana hänen näyttelemisensä oli mitä parhaimmin harkittua. Liikunnot olivat yleensä pehmoisia ja plastillisia, ja todellisella tyydytyksellä oli huomattu kuinka joskus vielä näyttäytyvät särmikkäisyydet käsivarsien liikunnoissa ilta illalta tasaantuivat ja pyöreentyivät. – Ei voi sanoa, että kasvojen eleissä totuus ja kauneus aina (esim. kertoessa näöstä lähteellä) olivat mahdollisen täydellisiä, mutta niissä esiintyi niin runsaasti erinomaisen onnistuneita kohtia (esim. mielipuolisuuskohtauksessa), että lupaukset olivat mitä parhaimmat. – Onnistuneimpia ansiopuolia viime mainitussa kohtauksessa oli päitse laulua silmien ilme, josta yksistään näki että nti Strömer esitti mielipuolisuutta.

Ericsson onnistui paremmin Edgardona kuin Manricona. Luciassa hän todella näyttäytyi oopperan toiseksi päähenkilöksi, jota vastoin hän Trubadurissa luovutti tämän kunniasijan Lunalle. Kauniilla äänellään hän oikein loisti kaksinlaulussa Lucian kanssa, sekstetissä ja viime kuvaelmassa. Näyttelemisessäkin huomattiin edistystä. – Achtékin lauloi paljo etevämmin Luciassa. Kumminkin tulisi hänen, niinkuin on näyttänyt osaavansakin, kiihkeissäkin kohtauksissa laulaa enemmän legato, sitomalla sävelet toisiinsa eikä työntämällä ne esiin, niinkuin usein tapahtuu. Parhaiten hän lauloi sekstetissä ja erittäin onnistuneita kohtia oli hänellä duetissa Lucian kanssa. – Bergholmin ansiokkaimmat kohdat olivat päitse hänen osaansa sekstetissä, kaunis cantabile: 'Ah salli äänen soida sydämeesi' ja tuo vähän jokapäiväinen: 'Uhriksi olet pannut'. – Himberg suoritti kaksi pientä roolia: Normanin ja Arthurin. Hänellä on heleä, miellyttävä ääni, joka ansaitsisi kehittämistä. – Köörit menivät, pari pientä poikkeusta lukuunottamatta, tarkasti ja reippaasti, vaikka ne salongin tähden eivät tuntuneet erittäin voimakkailta. Orkesteri oli Faltinin johdolla yhä edistynyt varmuudessa ja vivahduttamiskyvyssä.

Lucia-näytäntöjen jälkeen puheosasto 14/5 ja 17/5 esitti uuden alkuperäisen, E. F. Jahnssonin kirjoittaman murhenäytelmän, *Lalli*, joka vähän ennen oli ilmestynyt kirjakauppaan. Ensi näytännön jälkeen sanotaan, että kappale teatterissa nähtynä oli vaikuttavampi kuin luettaessa, joskaan se ei ollut niin mahtava kuin aiheeseen katsoen olisi odottanut. Näytelmältä ei puuttunut tehoisia, kenties liiankin tehoisia kohtauksia. Ylipäätään olivat molemmat viimeiset näytökset heikoimmat, niissä kun liiottelu ja riittävän perustelun puute oli tuntuvin. Kieli oli kyllä kevyttä ja sujuvaa, mutta olisi voinut olla lennokkaampaa. Näyttämöllepanoon nähden herättivät ensi kerran käytäntöön otetut muinaissuomalaiset puvut erityistä huomiota. Väkeä oli aika paljo, eikä suosionsotuksia säästetty. – Myöhemmässä seikkaperäisessä arvostelussa mainitaan, että tekijä ei ollut osannut luoda henkilöitä yksilöllisiksi luonteiksi ja että näyttelijät puolestaan eivät myöskään pystyneet täydentämään tätä puutetta. Sentähden Lundahl Lallina ja Vilho Henrik piispana eivät tyydyttäneet odotuksia, vaikka he olivat teatterin parhaimpia. Sitä vastoin kiitetään rva Aspegrenia Lallin vaimona ja rva Lundahlia Nyyrinä sekä myöskin Himbergiä ja Leinoa parissa pienemmässä osassa.

Vaikka jo oltiin toukokuun keskivaiheilla, oli vielä kolmas ooppera esitettävä, nimittäin Auberin *Fra Diavolo* ja kahdessa viikossa se saatiin valmiiksi. Ensi näytäntö oli 29/5, toinen 31/5 ja kolmas 2/6. Näissäkin kesän kynnyksellä annetuissa näytännöissä oli melkein täydet huoneet ja suosionosotukset mitä vilkkaimmat. Varsinkin oli niin laita viimeisessä, jossa yleisö esiintoi kiitollisuutensa ensimmäisestä, kauttaaltaan hämmästyttävän menestyksellisestä oopperasesongista. Runsain osa suosionosotuksia tuli tietysti Strömer-neitien osaksi. – Niin teatterissa ja niin myöskin toukokuun viime päivänä Hesperian ravintolassa toimeenpannuissa pidoissa, jossa teatterin ja varsinkin oopperan ystävät lukuisasti kokoontuneina sanoin ja maljoin ylistivät taiteilijoita ja Kaarlo Bergbomia; rva Raalle lähetettiin tervehdyssähkösanoma, niinkuin teatterijuhlissa oli tavaksi tullut.

*Fra Diavolon*kin esitystä nimimerkki Si arvosteli seikkaperäisellä tavallaan. Hänestä oli ymmärrettävää ja oikein, että oli alotettu helpommista italialaisista oopperoista ja että sen jälkeen oli otettu ranskalainen ooppera, joka oli vaikeampi esittää, – vasta sen jälkeen voitaisiin ajatella saksalaista. Totta kyllä, hän arveli, olisi tuskin mahdollista valita joku Wagnerin oopperoita näyteltäväksi, mutta jos lähimmässä tulevaisuudessa kävisi päinsä esittää esim. jokin Mozartin ooppera, "niin on äärettömän suuri tehtävä suoritettu, ja oopperanystävä on oleva täysin tyydytetty". – *Fra Diavolon* harjottamisesta tavattoman lyhyessä ajassa tuli kunnia Faltinin taidolle ja hartaudelle. Esitys luonnistui varsinkin toisena iltana oivallisesti – ensimmäisenä kun näet vielä oli huomattavissa jälkiä kiireellisestä valmistustyöstä.

Emmy Strömerillä oli Zerlinana entisiä pienempi rooli, mutta silti hänen esityksensä veti puoleensa päähuomion. Hän lauloi yhtä erinomaisesti kuin ennen, mutta hänen käsityksestään saattoi olla eri mieltä. Hän oli kenties liian tunteellinen ja hiljainen roolissa, joka oikeammin olisi esitettävä vilkkaasti, vallattomasti ja keimailevasti. Mutta laulajatar noudatti luontoansa ja lahjojaan, jotka ovat suunnatut vakavaan ja traagilliseen, ja se selittää ja puolustaa hänen esitystään. – Nti Sofie Strömer näytteli oivallisesti ja tarpeellisella huumorilla lady Pamelaa. – *Achté*, joka ulkomuodoltaan oli erittäin sopiva *Fra Diavoloksi*, vaikka näyttelemisen oli puutteellista, lauloi musikaalisesti samoin kuin Bergholm, joka koomillisena loordina oli aivan paikallaan ladynsä rinnalla. Ericssonin (Lorenzo) laulussa oli monta kaunista kohtaa. Ravintolan isäntänä esiintyi Aspegren sekä rosvoina Lundahl ja Himberg, kaikki sangen tyydyttävästi. Yleiseen suureen mieltymykseen vaikuttivat vihdoinkin ansiokkaasti köörit, joissa erittäin kauniita ääniä oli osallisina.

Tähän päättyi oopperaosaston ensimmäinen toimikausi. Menestys oli ollut niin loistava, että rohkeita suunnitelmia tehtiin lähintä tulevaisuutta varten: uusia voimia oli kiinnitettävä lyyrilliseen näyttämöön, jonka ohella ajateltiin mahdollisuutta saada esiintyä soitannollisesti edullisemmassa salongissa kuin Arkadian, jossa köörit tuntuivat heikoilta, vaikka muuten olivatkin riittävän voimakkaita, ja laulaminen rasitti ja väsytti yksinlaulajia. Tämän tähden johtokunta kääntyi Ruotsalaisen teatterin johtokunnan puoleen pyynnöllä, että Suomalaisen oopperan sallittaisiin seuraavana syksynä näytellä Uudessa teatterissa kuuden viikon aikana kaksi kertaa viikossa semmoisina päivinä, jolloin ei ollut ruotsalaista näytäntöä. Pyyntöä puolusti nimimerkki O(tto) D(onner) Morgonbladetissa (16/5) kirjoituksella, josta otamme seuraavat rivit:

"Tavallista suuremmalla mielenkiinnolla kysytään, onko Ruotsalaisen teatterin johtokunta antava myöntävän vai kieltävän vastauksen? Varmaankin on ilmaantuva niitä, jotka huomauttavat harjotuksista ja yhteisten pukukammioiden käytännöstä syntyviä vaikeuksia. Ja onhan luonnollista että vaikeuksia ilmaantuu, kun samassa teatterissa annetaan kuusi näytäntöä neljän sijasta, mutta käyhän se päinsä kaikkialla suuremmissa kaupungeissa. Erikielisiäkin näytäntöjä annetaan joissakuissa teattereissa eri viikonpäivinä. Mahdotonta se siis ei ole, varsinkaan jos huoneuston käytäntö harjotuksia y.m. varten on edeltäkäs määrätty. Jos on hyvää tahtoa ja jotain totta usein kuullussa puheessa, että toivotaan kaikkea edistystä suomalaiselle kulttuuriryölle, mikäli se vaan ei polje ruotsalaista sivistystä maassamme, niin ei liene kovinkaan vaikea saada toivottua sopimusta aikaan."

"Taloudellisesti luulisi tämän järjestyksen tuottavan hyötyä kummallekin seurueelle. Nyt tapahtuu usein että molemmat näyttelivät samana iltana kilpaillen keskenään. Niin ei tulisi silloin olemaan laita, ja tietty on kuinka teatterissakäynnit lisääntyvät näytäntöjen luvun mukaan. Merkillistä on ollut huomata, että ruotsalaisella samoin kuin suomalaisella teatterilla on ollut muutamia erikoisen innokkaita ystäviä, jotka niinkuin näyttää periaatteellisesti ovat käyneet ainoastaan toisessa teatterissa. Kenties olisi toivottavissa että tällainen yksipuolisuus katoaisi, jos Ruotsalainen teatteri myöntymällä mainittuun pyyntöön osottaisi rakkautta kotimaiseen taiteeseen yleensä. Että etenkin Suomalainen ooppera ansaitsee semmoisen tunnustuksen, myöntäneen jokainen puolueeton. Puhutaan niin usein jalosta kilpailusta, jonka tulee vallita suomalaisen ja ruotsalaisen sivistyksen edustajain välillä maassamme. No niin! koettakaa tehdä ulkonaiset ehdot kummallekin mahdollisen tasaiseksi; siitä on vain syntyvä sitä jalompi tulos. – Jokainen kotimaisen laulunäyttämön rehellinen ystävä olisi mielipahalla kuuleva, että Suomalainen ooppera on kielletty puhumasta yleisölle etevimmältä näyttämöltämme."

Jo seuraavana päivänä H. D. tiesi, että Ruotsalainen teatteri *ei* voinut suostua pyyntöön – käytännöllisistä syistä. – "Ojennetaan kättä!" lisäsi U. S.

Olojen valaisemiseksi mainittakoon, että, niinkuin Emilie Bergbom oli kertonut kirjeessään Florellille, ruotsalaisissa piireissä todella oli alettu ankarasti arvostella monivuotisen hartaan toimitusjohtajan Kiseleffin tointa. Kevätpuolella tämä tyytymättömyys tuotiin julkisuuteenkin, varsinkin nuorten kynäilijäin kirjeissä maaseutulehtiin. Valitettiin ruotsalaisen teatterin huonontumista, etevien näyttelijäkykyjen puutetta ja ohjelmiston mitättömyyttä sekä vaadittiin, että – ruotsalainen lyyrillinen näyttämö oli perustettava. – Tämän johdosta huomautettiin Morgonbladetissa (16/4), että Charlotte ja Fritiof Raan vertaisia näyttelijöitä tosin ei enää ollut, mutta silti oli teatterilla aika hyviä ja lupaavia nuorempia kykyjä eikä ohjelmistokaan ollut huonompi kuin edellisinä vuosina, jolloin siihen oli tyydytty, vaan osaksi parempikin. Mitä vihdoin viimeiseen vaatimukseen tulee, niin oli "mitä ajattelemattominta nykyään huutaa ruotsalaisen lyyrillisen näyttämön välttämättömyyttä. Ja tämän huudon takana piilee ilmeisesti jotakin muuta kuin taideharrastusta. Suomalainen teatteri tarjoaa ja on tulevanakin näytäntökautena tarjoava etevän laulunäyttämön, ja se kai pitäisi voida olla yhteinen sivistyneelle yleisölle niin laajalti kuin tämä näyttämö ulottuu. Vastaiseksi riittänee maallemme yksi lyyrillinen näyttämö, ja se joka nyt vaatii toista ei tarkoita muuta kuin olemassa olevan tukehduuttamista."

Nämä viimeiset sanat olivat profeetallisemmat kuin kirjoittaja saattoi aavistaakaan. Vastedes saamme nähdä että ruotsalainen lyyrillinen näyttämö todella pantiin toimeen ja että sen tarve lakkasi niin pian kun suomalainen ooppera oli vaiennut!

Kustannusyhdistyksen vuosikokous oli 11/5 Arkadiateatterin lämpiössä. Valitsemaan johtokuntaa sekä edellisen vuoden tilintarkastajain ehdotuksen mukaan (kts. ylemp. s. 54) määräämään korotettua palkkaa toimitusjohtajalle kokous asetti lautakunnan, jonka jäseniksi tulivat O. Donner, J. Krohn, J. F. Perander, A. Hagman ja A. Almborg. Tämä lautakunta kokoontui 14/5 ja valitsi johtokuntaan entiset jäsenet, K. Bergbomin, B. O. Schaumanin sekä – Yrjö Koskisen sijaan, joka vuosikokouksessa oli ilmoittanut tahtovansa luopua – J. Krohnin. Varajäseniksi otettiin niinkään entiset: A. Järnefelt ja A. Almborg. Edelleen määrättiin toimitusjohtajalle palkaksi 3,000 ja rahaston hoitajalle kulunkirahoiksi 800 mk vuodessa.

Syksyllä (kokouksessa 18/11) esiintuoduista tileistä otamme seuraavat tiedot. Tulopuolella on suurin erä tulot 122: sta näytännöstä 76,503:84 mk (se on keskimäärin 627 mk illalta – edellisenä vuonna, jolloin ei ollut oopperaa, 431 mk), jonka ohella on huomattava: suoritettuja osakkeita 5,474, lahja Leppävirroilta 193 sekä valtioapu 8,000 mk. Vuoden alussa sisäänjätetyn anomuksen johdosta oli teatterille myönnetty 16,000 markkaa avustusta ja oli siitä puolet otettu kuluneen näytäntökauden puolelle.³⁶ Menopuolella huomataan seuraavat tärkeimmät erät: palkkoja ja

³⁶ Pyydetty oli 20,000 markkaa (se on 12,000 mk seuruetta ja 8,000 orkesteria varten), vaikka saatiin 16,000. Samalla korotettiin

palkkioita 38,788:99, päiväkuukustannuksia 23,677:69, orkesteri 13,440:27, puvusto 7,721:42, kirjasto 3,445:15, matkakustannuksia 6,638:88 mk. Koko menojen summa tekee 94,739:65 mk ja on sen suoritus tuottanut 4,390:24 mk: n vaillingin. Kun edellisen vuoden velka 4,500 mk. oli maksamatta, oli siis velkakuorma kasvanut 8,890:24 mk: si.

Tileissä ei teatterin osastoja oltu toisistaan erotettu, mutta likimääräisen laskelman mukaan olivat puheosaston menot nousseet 49,300 ja lauluosaston 45,500 mk: aan; jota vastoin edellinen oli näytännöistään saanut 41,200 ja jälkimäinen 35,300 mk. Tämän mukaan olisi ooppera tuottanut tappiota 10,000 ja puheosasto 8,000 markkaa.

Puhenäytännöissä (86 luvultaan) esitettiin 45 kappaletta, nimittäin:

- 14 14 kertaa Laululintunen;
- 12 12 " Lemmenjuoma;
- 11 11 " *Kihlaus*;
- 10 10 " Viuluniekka;
- 9 9 " Työväen elämästä;
- 8 8 " Marin rukkaset;
- 7 7 " Marianne, Remusen kotiripitykset (Ämmän toruja);
- 6 6 " Kukka kultain kuusistossa, Riita-asia, Suurin tie paras, Maria Tudor;
- 5 5 " Kuinka anopeista päästään, *Kalatyttö*;
- 4 4 " *Sotavanhuksen joulu, Erehdykset, Bartholdus Simonis, Margareta, Lea, Rouget de Lisle, Ei ollenkaan mustasukkainen, Hääilta*;
- 3 3 " Suuria vieraita, Yökausi Lahdella, Sala-ampuja ja karjatyttö, Katsokaa peiliin, Päivölä, Kavaluus ja rakkaus;
- 2 2 " *Saaristossa, Lemun rannalla, Silmäkääntäjä, Kosijat, Lapsuuden ystävät, Lalli, Preciosa, Deborah*;
- 1 1 " *Ainoa hetki, Ensi lempi, Valtioviisas räätäli, Koira ja kissa, Gringoire, Jeppe Niilonpoika, Macbeth (unissakävijä-kohtaus), Hamlet (Ofelia-kohtaukset), Daniel Hjort (mestauslavakohtaus), [sekä kuvaelmat: Taistelumme päivinä, Torpan tyttö ja Pilven veikko].*

Kotimaisia oli 14 täydellistä kappaletta ja niistä kolme (Ainoa hetki, Lapsuuden ystävät ja Lalli) uusia alkuteoksia sekä 1 kohtaus (Daniel Hjort) ja kolme kuvaelmaa.

Ohjelmistolle uusia oli 16: Lea, Ainoa hetki, Lapsuuden ystävät, Lalli, Katsokaa peiliin, Remusen kotiripitykset, Suuria vieraita, Riita-asia, Ensi lempi, Lemmenjuoma, Gringoire, Maria Tudor, Kavaluus ja rakkaus sekä kohtaukset Macbethista, Hamletista ja Daniel Hjortista.

Oopperanäytäntöjen tilasto tavataan alempana yhdessä kohden 7: nnen luvun lopussa.

Huhtikuulla johtokunta valitsi A. Ahlqvistin, K. Bergbomin, K. Slöörin, K. S. Suomalaisen ja V. Löfgrenin kilpalautakuntaan, jonka tuli antaa lausunto edellisenä näytöntökautena ilmoitetun kahden palkinnon jakamisesta (kts. ylemp. s. 57), ja pari kuukautta myöhemmin lautakunta julkaisi yksimielisenä päätöksensä, että ei yksikään kilpailuun lähetetyistä kappaleista ansainnut palkintoa, vaan ehdotti se kuitenkin johtokunnalle, että P. Hannikaiselle ja E. F. Jahnssonille annettaisiin kummallekin kehotukseksi 200 markkaa niistä heidän teoksistaan, jotka teatterissa oli näytelty.

Ruotsalaisen teatterin valtioapu 24,000: sta markasta 32,000: teen! – "Siis on tässäkin asiassa havaittava kuinka isällisen kohtuullisesti hallituksen apua annetaan ruotsalaisille ja suomalaisille maassamme. Huhu kertoo kuitenkin että toinen puoli senaatin talousosaston jäsenistä oli vastustanut mainittua korotusta ja päin vastoin vaatinut, että Ruotsalaisen teatterin valtioapu alennettaisiin siihen määrään, joka Suomalaiselle myönnettiin. Puheenjohtajan ääni oli ratkaissut." (U. S. 27/1 1875).

III. Kolmas näytäntökausi, 1874-75

Ulkoa katsoen luulisi puheosastolla lauluosaston näytellessä olleen helpot päivät, mutta tositeossa sen jäsenillä ei sentään ollut vähemmän työtä. Silloin näet harjotettiin uusia näytelmiä, ja kun oltiin Helsingissä, saivat näyttelijät samalla yhtämittäisesti nauttia Bergbomin johtoa. Tämä oli kaikille tarpeen, mutta ymmärrettävästi enemmän nuorimmille, jotka olivat teatteriin tulleet ennen saamatta vähintäkään ohjausta esiintymistaidossa. Semmoisia vasta-alkajia olivat tätä nykyä paitse ennen mainituista, ensi näytäntökauden loppupuolella ilmoittautuneita:

Kaarlo Edvard Törmänen, 19 v., maakauppiaan poika Lohjalta; helmikuulla 1873 eronnut ruotsalaisesta normaalilyseosta ja "koetusajan kuluttua" otettu teatterin palvelukseen joulukuulla s.v.;³⁷

Taavi Pesonen, n. 25 v., käsityöläisen poika Savonlinnasta, käynyt Kuopion koulussa; tullut laulajana oopperaan tammikuulla 1874; myöhemmin muuttanut puhenäyttämölle;

Nti Amanda Wilhelmina Hellstén, 19 v., laivanrakentajan tytär Turusta, Heurlinin koulun oppilas; tullut maaliskuulla 1874;

Juhana Aukusti Tervo (Rosenqvist), 20 v., lukkarin poika Janakkalasta, käynyt Jyväskylän alkeisopistossa ja ollut kolme vuotta koulunopettajana Hauhossa; tullut kesäkuulla 1874;

Nti Hilda Cecilia Heerman, 17 v., Selma Heermanin (rva Lundahlin) sisar (kts. ylemp. s. 3); tullut huhtikuulla 1874, mutta eronnut jo 1875;

Rva Emmy Stenberg (omaa sukua Eklöf), 23 v., nimismiehen tytär Tammelasta; tullut 1874 ja eronnut 1876.

Koska Bergbom aikoi olla koko kesän kotona Helsingissä, määrättiin että näiden näyttelijänalkujen yhdessä Böökin ja Leinon kanssa tuli jäädä pääkaupunkiin, jossa "tohtori" oli johtava heidän harjotuksiaan. Varsinaisen teatterikoulun puuttuessa saivat he siten ainakin vähän tietoa näyttämötaiteen alkeista. Elokuun alussa nämä nuorimmat jälleen yhtyivät tovereihinsa Kuopiossa.

Pääosa seuruetta antoi tänäkin kesänä – paitse heinäkuulla – näytäntöjä maaseutukaupungeissa.

Ensimmäinen olopaikka oli *Hämeenlinna*, jossa ensi näytäntö oli 5/6 ja neljäs, viimeinen, 12/6; viides peruutettiin palosammutuskunnan vuosijuhlan tähden. Menestys oli yleensä huono, vaikka nti Aura Avellan esiintyi ensi kerran täällä ja kappaleet (paitse Laululintunen) olivat paikkakunnalla tuntemattomia, jopa kaksi ohjelmistolle uutta: T. Hagmanin suomentama Mélesvillen 3-näytöksinen huvinäytelmä *Michel Perrin* Vilho nimiroolissa 10/6 ja Tuokon suomentama H. Herzin 4-näytöksinen murhenäytelmä *Sven Dyringin koti* 12/6 ("meni paljo paremmin kuin harjotuksista olisi voinut aavistaakaan, yleisö hyvin tyytyväinen; nti Tötterman [Regissa] huudettiin esiin"). Tulot eivät tehneet täyttä 150 mk illalta.

Ilman kaipausten tunnetta seurue 15/6 erosi Hämeenlinnasta ja matkusti *Lappeenrantaan*, johon sitä jo aikoja ennen oli pyydetty tulemaan. Valitettavasti oli kuitenkin teatteria varten tarjona oleva sali niin pieni, että ainoastaan yksi näytäntö (Työväen elämästä, Remusen kotiripitykset ja Laululintunen) annettiin 17/6 ja tuotti se lähemmäs 200 mk. Päivänä sen jälkeen matkustettiin

³⁷ Kun Törmänen kesäkuulla 1873 kirjeessä Bergbomille kiihkeästi pyysi päästä teatteriin – "ainoa haluni on tulla näyttelijäksi" – lähetti hän jonkinlaisena puoltolauseena seuraavan kirjeen, joka ansaitsee tässä sijaan: "Herra C. E. Törmäselle. Näytelmäteoksenne *Onneton Rakkaus* on kielen puolesta selvää ja sujuvaa. Sen muusta arvosta en taida lausua muuta kun että se minusta nähden on tarkoitukseensa jotenkin sopiva ja ansaitsee painetuksi tulla. Parempaa kiitosta en tahdo senkin (sic!) tähden antaa, kun tiedän, minkä onnetoman vaikutuksen ylenvarhainen kiitos osaksi on tehnyt Wecksellille ja Stenvallille (Kivelle), josta Jumala Teitä ja meitä kaikkia armollisesti varjelkoon, ja tosin varjeleekin jos hänessä pysymme. Laulupalaset näytelmässänne tarvitsisivat runomitan vuoksi paikoin korjaamista, jonka dosentti Krohn hyväntahtoisesti kyllä tekisi, jos pyytäisitte häntä siihen ja samassa tervehtäisitte häntä minulta. Sammatissa 12 tammik. 1872. Elias Lönnrot." Tästä näkee että tällä näyttelijänalulla oli kirjallisiakin taipumuksia. Kumminkaan hän ei tietääksemme ole mitään alkuperäistä julkaisut, mutta sen sijaan tuli hänestä ahkera ja kykenevä suomentaja, joka on kääntänyt melkoisen osan seuraavien vuosien ohjelmakappaleista.

Lauritsalaan, jossa näyttelijöille suotiin hyvitystä. "Herra M. Pöyhiä antoi", Vilho kirjoittaa, "koko seuralle vapaan matkan Lauritsalaan sekä yösijan ja rattoisat pidot kodissaan. Tästä kiitos ja kunnia sinulle, jalo kansalainen. Sinun menetyksesi suuresti elähytti meitä. Se oli jonkunmoinen korvaus siitä typeryydestä, jota ylipäänsä saimme kokea Hämeenlinnassa" (!).

Virkistynein mielin astuttiin 19/6 laivaan, joka oli vievä seurueen *Joensuuhun*. Matkan hupaisuutta enensi se että teatterin suosija ja ystävä eversti A. Järnefelt perheineen oli mukana laivalla. Kun 20/6 ehtoolla laskettiin laituriin, oli taas niinkuin ensi kerrallakin suuri joukko kaupunkilaisia rannalla vastaanottamassa, ja tulijat tervehtivät heitä laulamalla *Mun muistuu ja Tuoll'* on mun kultani. Joensuu oli siis entisellään, ja Vilho todistaa: "Yleisö on niinkuin ennenkin harras, ystävällinen ja innokas. Tämä vaikuttaa paljon näyttelijöihin, ja jokainen tekee parastansa. 'Ihminen ei elä ainoastaan leivästä', sitä vähemmän näyttelijä." – Nämä sanat on kirjoitettu ensimmäisen näytännön jälkeen 21/6, jonka ohjelma oli: Työväen elämästä, Kotiripitykset ja Yökäusi Lahdella. Mutta menestystä oli seuraavillakin näytännöillä, joissa esitettiin 21/6 Marianne, 26/6 Lemun rannalla, Suorin tie paras ja Marin rukkaset, 28/6 Kavaluus ja rakkaus sekä 1/7 Lapsuuden ystävät ja Hääilta. Varsinkin herättivät Marianne ja Lapsuuden ystävät suurta mieltymystä; mutta Schillerin murhenäytelmä tyydytti nähtävästi vähemmän, vaikka näytteleminen onnistui oivallisesti. "Galleri nauroi usein traagillisimmissa kohdissa, ja kumminkin muuan talonpoika oli valittanut että hänen markkansa meni hukkaan kun ei saanut nauraakaan." – Tulot tekivät noin 266 mk illalta, se on 46 mk vähemmän kuin ensi kerralla, mutta toista sataa enemmän kuin Hämeenlinnassa. Oloja kuvaavana on mainittava, että teatterilla ei ollut painetuita ohjelmia. Syynä siihen oli tietysti se että paikkakunnalla ei ollut kirjapainoa. Edellisellä kerralla oli seurueella ollut valmiita ohjelmia mukanaan, mutta nyt oli tultu ilman siinä luulossa että kaupunkiin oli – niinkuin huhu oli kertonut – hankittu kirjapaino, mutta huhu oli perätön. Tähän päättyi työ tällä kertaa, sillä heinäkuu oli määrätty lepoajaksi. Käytämme tahallamme sanaa *työ*, sillä päiväkirjasta, johon Vilho tänä kesänä merkitsi mitä seurue kunakin päivänä toimitti, näkee että ainoastaan varsinaiset matkapäivät olivat vapaita; muina päivinä olivat harjotukset lakkaamatta käymässä. Vanhatkin ja monesti näytellyt kappaleet harjotettiin säännöllisesti kerran tai pari tai useamminkin ennen kun ne uudelleen esitettiin ja sillä välin valmistettiin uusia. Siitä johtui että näyttelijöillä, jotka tahtoivat tunnollisesti täyttää tehtävänsä, oli sängen vähän aikaa turhiin huvituksiin, sillä kun ei ollut yhteisiä harjotuksia teatterissa, täytyi kotona lukea ulkoa rooleja sekä harkita niiden esitystä ja harjotella itseksensä. Sellaisissa oloissa oli lyhytkin loma tervetullut.

Elokuun alussa oli näyttelijäin määrä olla *Kuopiossa*. Useimmat olivatkin kohta matkustaneet sinne ja viettäneet vapaa-aikansa joko kaupungissa tai lähiseuduilla. Vilho puolestaan oli käynyt Helsingissä saamassa ohjeita Bergbomilta. Kun sitte kaikki jälleen yhtyivät, oli toisella toista toisella toista kerrottavana; mutta Kallio oli kokenut kummempaa kuin yksikään muu. Hän oli näet Himbergin kanssa ollut Rääkkylässä erään yliopistotoverinsa, pastori Weckmanin, luona ja muutamana sunnuntaina oli hän saarnannut kirkossa Himbergin toimittaessa lukkarin virkaa. "Minä saarnasin", Kallio kirjoitti Bergbomille, "tuosta kauniista tekstistä Kristuksen kirkastamisesta; saarnaa sanottiin onnistuneeksi; Weckman on suomen- ja vapaamielinen mies." Tositeossa tämä ei kuitenkaan ole kovin hämmästyttävää, kun muistaa että Kallio oli ollut 15 vuotta koulunopettajana Helsingissä.

Teatterin toimi Kuopiossa alkoi entistä paremmilla enteillä sentähden että siellä nyt oli oikea teatterihuone. Kaupunginviskaali Niilo Forelius oli "suurella uutteruudella ja nerolla" muutellut entisen ruotuväen maneesin mukavaksi kesäteatteriksi, joka oli niin tilava että siihen mahtui 700 henkeä. Riittävän lavean näyttämön alle oli laitettu pari pukuhuonetta, ja edessä oli sija soittokunnallekin, jos oopperaosasto tulisi antamaan näytäntöjä. Permanto oli tehty kaltevaksi näyttämölle päin ja istumapaikkoja oli kolmea lajia: 98 nojaistuinta (à 2 mk), yhtä monta taaempaa istuinta (à 1:50) ja 240 penkkisijaa (à 1 mk) sekä sen lisäksi isonlainen parvi, johon mahtui 200 henkeä (à 50 p). Valaistus oli kuitenkin niin huono, ettei ohjelmaa voinut hyvin lukea.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «Литрес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на Литрес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.